

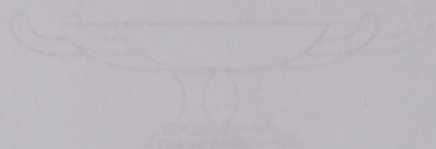

PLATONS

DIALOGI

Ne magistra valde turkica
ARRAMS FELDUNG

BRUNNEN

320888

ΠΛΑΤΩΝΟΣ

ΔΙΑΛΟΓΟΙ

ΛΥΣΙΣ

ΧΑΡΜΙΔΗΣ

ΑΛΚΙΒΙΑΔΗΣ

ΙΠΠΙΑΣ ΕΛΑΤΤΩΝ

ZINĀTNE

2007-3

59

L
1

PLATONS

DIALOGI

LĪSIDS

HARMIDS

ALKIBIADS PIRMAIS

HIPIJS MAZĀKAIS

No sengrieķu valodas tulkojis
ĀBRAMS FELDHŪNS

ZINĀTNE

UDK 821.14'02-3
PI 305

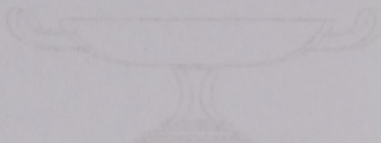
Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0304006 726

ĀBRAMA FELDHŪNA piezīmes un dialogu pēcvārdi

Grāmata izdota ar
VALSTS KULTŪRKAPITĀLA FONDA
atbalstu

© Ā. Feldhūns, tulkojums latviešu
valodā, piezīmes, pēcvārdi, 2006

© A. Aleks, mākslinieciskais
noformējums, 2006

ISBN 9984-767-63-9

© "Zinātne", 2006

TULKOTĀJA PRIEKŠVĀRDS

Tulkojuma pamatā ir izdevumi:

PLATON. Œvres complètes, tome II, texte établi et traduit par Alfred Croiset (citējumos turpmāk – Kruazē), septième tirage, Paris, 1994.

PLATON. Œvres complètes, tome I, texte établi et traduit par Maurice Croiset, douzième tirage, Paris, 1985.

Piezīmēm un dialogu pēcvārdiem pirmām kārtām esmu izmantojis izdevumu:

PLATON. Sämtliche Dialoge, herausgegeben und mit Erläuterungen, Literaturübersichten, Anmerkungen und Registern versehen von Otto Apelt (citējumos turpmāk – Āpelts), Band III, Leipzig, 1921–1922.

No sirds pateicos dr. Guntim Belēvičam, kura materiālo un morālo atbalstu esmu saņēmis arī šā izdevuma sagatavošanas laikā.

Ābrams Feldhūns

THE GÖTTA PUBLISHERS

Tilburg, gaus, is...
PLATON. Oves...
par Alfred...
PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...

PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...

PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...

PLATON. Oves...

PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...
PLATON. Oves...
par...

LĪSIDS

Personas: SOKRATS, HIPOTALS, KTĒSIPS, MENEKSENS, LĪSIDS¹

Es devos no Akadēmijas² taisni uz Likeju³ pa 203
ceļu, kas stiepjas cieši gar pilsētas mūra ārpusi. Kad
sasniedzu vārtni, kas atrodas pie Panopa⁴ avota,
sastapu Hipotalu, Hieronima dēlu, un Ktēsipu no
Paiānijas dēma⁵ kopā ar veselu baru citu jauniešu,
kas tur stāvēja viņiem līdzās.

Hipotals, ieraudzījis mani tuvojamies, iesaucās:
“Uz kurieni dodies, Sokrat, un no kurienes nākdams?”

“No Akadēmijas,” atbildēju, “dodos taisni uz Likeju.” B

“Šurp,” viņš aicināja, “taisni pie mums! Atsakies no
nodomātā ceļa, tev nenāksies to nožēlot.”

“Uz kurieni tad aicini mani?” vaicāju. “Un kas
jūs tādi esat?”

“Turp,” viņš atbildēja un iepretī mūrim parādīja
man slēgtu telpu ar atvērtām durvīm. “Tur mēs pa-
vadām laiku,” viņš turpināja, “mēs un vēl daudz citu
skaistu jauniešu.”

“Kas tā par celtni, un ar kas jūs tur nodarbojaties?” 204

“Tā ir tikai nesen uzcelta palaistra⁶,” viņš teica,
“bet laiku gan lielākoties vadām sarunās, kurās lab-
prāt redzētu arī tevi piedalāties.”

“Tas ir lieliski,” atzinu. “Bet kas tur māca?”

“Tavs draugs un cildinātājs Miks⁷,” viņš atbildēja.

“Pie Zeva,” sacīju uz to, “tas ir vīrs, kam netrūkst
labu īpašību un kas ir spējīgs sofists.”

“Tad nāksi mums līdzī,” vaicāja Hipotals, “lai iepazītos ar tur sanākušajiem?”

B “Es vispirms labprāt dzirdētu, ko tur varu sagaidīt un kurš jūsu vidū ir skaistulis?”

“Par to mums domas dalās, Sokrat,” viņš atbildēja.

“Bet pēc tavām domām, Hipotal? Pasaki man to.”

Izdzirdis šo jautājumu, viņš nosarka, un es teicu:

C “Hipotal, Hieronima dēls, tev nav vairs man jā-saka, vai esi iemīlējis vai ne: zinu, ka esi ne vien iemīlējis, bet arī tālu pavirzījies savā mīlestībā. Es citādā ziņā gan esmu mazvērtīgs un nederīgs cilvēks, bet kāds dievs – nezinu, kā – man piešķīris spēju uzreiz pazīt mīlētāju un mīlamo.”⁸

To dzirdēdams, viņš nosarka vēl vairāk.

Te vārdu ņēma Ktēsips:

D “Cik gan smalki, ka sarksti, Hipotal, un vilcinies Sokratam nosaukt vārdu! Bet lai viņš kaut vai īsu brīdi sarunājas ar tevi, un viņam kļūs nepanesami to no tevis dzirdēt vienā gabalā. Vismaz mums viņš ausis jau pieskandinājis un pieblīvējis ar Līsida vārdu. Un, ja viņš vēl mazliet iedzēris, varam būt droši, ka, mostoties no miega, mums joprojām liksies, ka dzirdam Līsida vārdu. Kad viņš par to stāsta sarunā, tad tas jau ir briesmīgi, kaut gan ne pārāk briesmīgi, bet kad viņš mums vēl uzgāž savas vārsmas un prozas sacerējumus!... Un kas ir vēl briesmīgāk par to visu: viņš baismā balsī arī ceļ mums priekšā dziesmas par savu mīluli, kas mums pacietīgi jānoklausās. Bet nu, E tevis vaicāts, viņš sarkst!”

“Šis Līsids,” sacīju, “kā šķiet, vēl pavisam jauniņš. Es spriežu pēc tā, ka viņa vārds, kad to dzirdēju, man nebija zināms.”

“Tas tāpēc,” paskaidroja Ktēsips, “ka viņa vārdu gandrīz nemaz nedabū dzirdēt: viņu vēl sauc tēva vārdā, jo viņa tēvs ir plaši pazīstams. Esmu pārliecināts, ka zēns pēc izskata tev labi zināms: tas vien ir pietiekams, lai viņu pazītu.”

“Tad pasaki man,” vaicāju, “kā dēls viņš ir?”

“Viņš ir Dēmokrata aiksonieša⁹ vecākais dēls,” atbildēja Ktēsips.

“Labi, Hipotal,” sacīju, “kādu cildenu un visādā ziņā lielisku mīlestību esi atradis! Un nu parādi man, tāpat kā to rādi saviem draugiem, vai tu – lai es par to varētu pārliecināties – maz zini, kas mīlētājam jā- 205 saka par savu mīluli gan viņam pašam, gan citiem.”

“Vai tad tu, Sokrat,” iebilda Hipotals, “piešķir kādu svaru tam, ko šis te¹⁰ saka?”

“Vai noliegsi,” sacīju, “ka mīli to, ko viņš minēja?”

“Nē,” viņš atbildēja, “taču noliedzu, ka saceru viņam par godu dzejoļus un prozu.”

“Viņš nav savā prātā,” atzīmēja Ktēsips, “tik runā blēņas un murgo.”

Tad sacīju: “Hipotal, man nevajag dzirdēt ne dzejoļus, ne dziesmas, ja tādas sacerēji jauneklīm par godu; mani tikai interesē tavs domāšanas veids, jo gribu zināt, kā tu apejies ar savu mīluli.” B

“To tev noteikti pateiks Ktēsips,” Hipotals atbildēja, “jo viņš to labi zina un visu atceras, ja, kā apgalvo, esmu viņam piebazūnējis ausis.”

“Jā, pie dieviem,” teica Ktēsips, “to zinu pat ļoti labi. Tas viss taču ir smieklīgi, Sokrat. Un kā lai tas nebūtu smieklīgi, ja mīlētājs, kas vairāk par jebkuru citu pieķeris zēnam, nespēj pateikt neko savu – neko, ko nevarētu pateikt arī mazs bērns? Ko visa pilsēta skandina par Dēmokratu un Līsidu – zēna vecotēvu, C

un visiem viņa senčiem – viņu bagātību, zirgu staļļiem un uzvarām Pītojā, Istmā un Nemejā ar četrjūgiem un sacīkšu zirgiem – ¹¹, to visu viņš ceļ priekšā dzejā un prozā, turklāt vēl aizvēsturiskākas lietas¹². Nesen viņš kādā dzejolī pastāstīja par Hēraklam parādīto viesmīlību – kā viņa sencis, būdams radnieciskos sakaros ar Hēraklu (viņš pats esot dzimis no Zeva un sava dēma dibinātāja meitas)¹³, savās

D mājās uzņēmis Hēraklu – īsi, vecu sievu pasakas, Sokrat, un daudz kā cita tamlīdzīga. Lūk, kādas runas un kādas dziesmas viņš mums liek klausīties!”

To izdzirdis, sacīju: “Ai, smieklīgo Hipotal, pirms vēl esi uzvarējis, tu jau dzejo un dziedī slavinājumus pats sev.”

“Nē, Sokrat,” viņš iebilda, “ne dzejoļi, ne dziesmas nav veltītas man pašam.”

“To tu tikai iedomājies,” atzīmēju.

“Kā tad tā?” viņš iesaucās.

E “Šīs slavas dziesmas pirmām kārtām domātas tev pašam,” paskaidroju. “Ja iegūsi tik brīnišķu miluli, tevis sacītais un dziedātais noderēs tev pašam par rotu un patiesu tavas uzvaras slavinājumu, jo būsi ticis pie tāda miluļa. Bet, ja viņš no tevis izspruks, tad, jo lielāki bijuši tavi milulim veltītie cildinājumi, jo lielāks tev šķitīs tādu jaukumu zaudējums un jo

206 lielākā mērā kļūsi smieklīgs. Kas ir zinīgs mīlestības lietās, draugs, tas necildina mīlēto, pirms viņu iegūvis, bīdamies nākotnes pavērsienū. Turklāt skaistuļi, kad viņus uzteic un slavē, kļūst iedomīgi un augstprātīgi. Vai nepiekrīti?”

“Jā, piekrītu,” viņš atbildēja.

“Un, jo iedomīgāki, jo grūtāk sagūstāmi?”

“Acīmredzot.”

“Un kāds, tavuprāt, ir mednieks, kas medījumu tikai iztramda un tā padara to grūtāk notveramu?”

“Tāds, bez šaubām, ir slikts mednieks.” B

“Un vārdiem un dziesmām nevis apburt, bet saniknot – vai tas neliecina par lielu nemākulību? Vai tā nav?”

“Jā, tā man šķiet.”

“Tad paskaties, mans Hipotal, ka tu ar savu dzejošanu nekļūsti vainojams visās šajās kļūdās. Manuprāt, taču neatzīsi, ka cilvēks, kas ar dzejošanu pats sev kaitē, varētu jebkad būt labs dzejnieks, jo viņš sev nodara vienīgi ļaunumu.”

“Nē, pie Zeva,” viņš atbildēja, “jo tā būtu pēdīgā bezjēdzība. Bet tieši tāpēc, Sokrat, vērsos pie tevis: ja tev zināms kas labāks, neliedz man savu padomu, kā ir jārūnā un kā jārikojas, lai iegūtu sava mīluļa labvēlību.” C

“Tas nav tik viegli pasakāms,” teicu. “Bet, ja tu viņu pamudinātu runāt ar mani, es varbūt varētu parādīt, kas tev viņam jāsaka to vārdu un dziesmu vietā, ar kurām, kā šie stāsta, tu vērsies pie viņa.”

“Tas nu gan nav grūti,” viņš uz to teica. “Kad ienāksi palaistrā kopā ar mūsu Ktēsipu un apsēdies uzsāksi sarunu, Līsids, domāju, pats nāks tev klāt, jo viņš, Sokrat, ir īpaši klausītieskārs; turklāt, kā parasti Hermeja svētkos¹⁴, jaunieši šodien ir kopā ar zēniem. Viņš tā tad pienāks tev klāt. Bet, ja ne, tad mums nāks par labu viņa tuvās attiecības ar Ktēsipu, kura brālēns Meneksens ir Līsida labākais draugs. Lai tā tad Ktēsips viņu pasauc, ja nenāks klāt pats.” D

“Tā arī darīsim,” sacīju un kopā ar Ktēsipu devos uz palaistru, bet pārējie mums sekoja. E

Kad mēs ienācām, redzējām, ka zēni jau bija nesuši upuri un, tā kā svinīgā ceremonija jau bija gandrīz

207 pabeigta, nodevās kauliņspēlei, visi svētku tērpos. Lielākā daļa rotaļājās laukā, pagalmā, bet daži kādā ģērbtuves kaktā spēlēja “pāris vai nepāris” ar ļoti daudziem kauliņiem, ko ņēma laukā no pītiem groziņiem. Citi bija sastājušies ap viņiem un skatījās, to vidū arī Līsids. Viņš tur stāvēja vainaga rotā līdz ar citiem zēniem un jaunekļiem, izceldamies viņu vidū ar savu ārieni, kas ne vien bija ievērojama skaistuma dēļ, bet arī ļāva saskatīt viņa dvēseles cildenumu.

Mēs devāmies uz otru pusi, apsēdāmies, jo tur bija klusums, un sākām par kaut ko runāt. Tad Līsids pagriezās un mūs nemitīgi novēroja, un bija skaidrs, ka viņam ļoti gribas pienākt klāt. Taču kādu brīdi viņš vēl svārstījās un vilcinājās viens tuvoties. Te no B pagalma ienāca Meneksens, kas tur bija rotaļājies, un, tiklīdz ieraudzīja mani un Ktēsipu, pienāca klāt, lai apsēstos mums blakus. Kad Līsids to pamanīja, viņš tam sekoja un apsēdās pie mums līdzās Meneksenam. Arī pārējie nāca klāt, viņu vidū Hipotals, redzēdams, ka ap mums sastājas daudz tautas. Viņš tos izmantoja kā aizsegu, kas viņu sargātu no Līsida skatieniem, jo baidījās, ka tas varētu uz viņu saskaisities. Un tā viņš mūs klausījās, stāvēdams kājās.

C Tad paskatījos uz Meneksenu un teicu: “Pasaki man, Dēmofonta dēls, kurš no jums ir vecāks?”

“Mēs par to strīdamies,” atbildēja viņš.

“Tad jūs droši vien strīdaties arī par to, kurš dižciltīgāks?” turpināju.

“Protams,” viņš teica.

“Un tāpat par to, kurš skaistāks?”

Te abi iesmējās.

“Bet, kurš no jums ir bagātāks,” sacīju, “par to nemaz nevaicāšu, jo jūs taču esat draugi. Vai ne?”

“Noteikti,” abi atbildēja.

“Un draugiem, saka, viss ir kopīgs,¹⁵ tā ka šai ziņā starp jums nav nekādas atšķirības, ja vien tas, ko sakāt par savu draudzību, ir taisnība.”

Tam abi piekrita.

Tad grasījās vēl pavaicāt, kurš ir taisnīgāks un D
gudrāks, bet te pienāca kāds un veda Meneksenu prom, sacīdams, ka viņu saucot ģimnastikas skolotājs. Man šķiet, ka šis tobrīd kārtoja upurrituālu.

Meneksens tātad aizgāja, bet es pavaicāju Līsidam:

“Tavs tēvs un māte tevi droši vien ļoti mīl, Līsid, vai ne?”

“Jā, bez šaubām,” atbildēja viņš.

“Tātad viņi gribētu tevi redzēt iespējami laimīgāku?”

“Kā gan citādi?”

“Bet vai tev šķiet laimīgs tāds cilvēks, kurš atrodas E
verdžībā un kuram nav iespējams darīt to, ko viņš ļoti grib?”

“Pie Zeva, noteikti ne,” viņš atbildēja.

“Tātad, ja tēvs un māte tevi mīl un grib tevi redzēt laimīgu, tad, nav šaubu, viņi darīs visu, lai tu tāds būtu.”

“Kā gan citādi?”

“Vai viņi tātad tev atļauj darīt visu, ko vien gribi, nekad tevi nebar un tev neko neliedz?”

“Nē, pie Zeva, Sokrat, viņi man liedz pat visai daudz.”

“Ko tu saki!” iesaucos. “Viņi vēlas, lai tu būtu laimīgs, un tev liedz darīt to, ko gribi? Pasaki man: ja tu vēlētos pavizināties ar kādiem tēva ratiem un sa- 208
cīkstēs paņemt rokās grožus, vai viņš tev to atļautu vai liegtu?”

“Pie Zeva, noteikti neatļautu,” viņš atbildēja.

“Bet kam tad viņš to atļautu?”

“Mums ir ratu vadītājs, kas no tēva saņem algu.”

“Ko tu saki! Algotam cilvēkam atļauj drīzāk nekā tev ar zirgiem darīt, ko grib, un šim vēl arī maksā naudu.”

B “Un kas tur sevišķs?” viņš jautāja.

“Bet mūļu iejūgu, man domāt, viņi taču nodod tavā rīcībā un tev, ja tu gribētu, arī atļautu paņemt rokā pletni un tos šaustīt?”

“Kā viņi varētu man to atļaut!” viņš iesaucās.

“Kā tā?” nu vaicāju. “Vai tad neviens nedrīkst tos šaustīt?”

“Kāpēc gan ne?” viņš atbildēja. “Mūļu dzinējs drīkst.”

“Vai viņš ir vergs vai brīvais?”

“Vergs,” viņš atbildēja.

“Tā tad vergu, kā šķiet, viņi vērtē augstāk nekā tevi, savu dēlu, un tam uztic savu īpašumu drīzāk nekā tev, un atļauj tam darīt visu, ko grib, bet tev to liedz?”

C Bet pasaki man vēl: vai viņi tev uztic valdīt pār sevi pašu vai liedz pat to?”

“Kā gan,” viņš iebilda, “viņi varētu man to uzticēt?”

“Bet kas tad tevi uzrauga?”

“Lūk, mans te audzinātājs¹⁶,” viņš atbildēja.

“Taču ne vergs?”

“Kas tur sevišķs? Tas taču ir *mūsu* vergs,” viņš teica.

“Nudien, dīvaini!” sacīju. “Vergs valda pār brīvo! Un kā gan šis audzinātājs tevi uzrauga?”

“Viņš mani ved uz skolu pie skolotāja,” viņš atbildēja.

“Tevi taču neizrīko vēl šie skolotāji?”

“Protams, vēl jo vairāk.”

“Tad nu gan tavam tēvam labpaticis tev iecelt D
veselu baru kungu un uzraugu. Bet, kad tu pārnāc
mājās pie savas mātes, vai viņa, kad auž, tev atļauj
ar dziju vai aužamstāviem darīt visu, ko gribi, lai
tevi redzētu laimīgu? Viņa droši vien tev neaizliedz
ķerties klāt viņas stellēm vai atspolei, vai citiem
aužamrīkiem?”

Līsids sāka smieties un teica: “Nē, pie Zeva, Sokrat!
Viņa man to ne vien aizlieltu, bet pat iekautītu mani, E
ja es tiem ķertos klāt.”

“Ai, Hērakl!” iesaucos. “Tu taču nebūsi tēvam
vai mātei kaut kā nodarījis pāri?”

“Nē, pie Zeva, nekādā ziņā!” Līsids atbildēja.

“Bet par ko viņi tev tik nežēlīgi liedz būt laimī-
gam un darīt, ko vēlies? Kāpēc viņi tevi audzina tā,
ka augu dienu esi kādam pakļauts un, vārdu sakot,
nevari darīt gandrīz neko no tā, ko gribi? Tādējādi
tevi, kā šķiet, nav nekāda labuma no milzīgās bagā-
tības, jo ar to visi pārējie rīkojas vairāk nekā tu, nedz
no tava tik cildenā ķermeņa, jo arī to uzrauga un 209
aprūpē kāds cits. Bet tu, Līsid, neesi noteicējs ne par
ko un nedari neko no visa, uz ko tev nesas prāts.”

“Es vēl neesmu pietiekami pieaudzis, Sokrat,”
uz to teica Līsids.

“Ne jau tas ir šķērslis, kas tev stāv ceļā, Dēmo-
krata dēls, jo vienā otrā ziņā, manuprāt, tēvs un māte
tevi uzticas, negaidīdami, līdz būsi pieaudzis. Proti,
kad viņi vēlas, lai viņiem ko lasa priekšā vai uzrak-
sta, tu, domāju, visā mājā esi pirmais, kam viņi to B
uztic. Vai tad tā nav?”

“Jā, tā, protams, ir,” viņš teica.

“Un tu taču tādā gadījumā vari kā pirmo burtu
uzrakstīt, kādu vien vēlies, un tāpat arī kā otro, un

līdzīgā kārtā vari arī lasīt priekšā. Un, kad tu ņem rokā liru, tad, domāju, ne tēvs, ne māte tev neliedz jebkuru stīgu uzvilkt stingrāk vai atlaist, nedz likt tai skanēt ar pirkstu vai plektru¹⁷. Bet varbūt liedz?”

“Protams, ne.”

C “Tad kāds gan varētu būt pamats, Līsid, ka šeit viņi tev to atļauj, bet tikko kā minētajos gadījumos aizliedz?”

“Tas, manuprāt, notiek tāpēc, ka šīs lietas māku, bet iepriekš minētās ne.”

“Lai nu tā būtu, mans visulabais,” turpināju. “Tātad tavš tēvs negaida, līdz būsi pieaudzis, lai tev visu uzticētu, bet tai pašā dienā, kad atzīs, ka tu spried gudrāk nekā viņš, viņš tev uzticēs gan sevi, gan savu īpašumu.”

“Jā, tā arī domāju,” viņš teica.

D “Labi,” sacīju. “Un tālāk? Kā būs ar kaimiņu? Vai viņam savā spriedumā par tevi nebūs tāda pati mēr- aukla kā tavam tēvam? Kā tu domā? Kad viņš būs pārliecināts, ka tu viņa saimniecībā orientējies labāk nekā viņš pats, vai viņš tās pārzināšanu tad uzticēs tev vai to paturēs savās rokās?”

“Viņš, domāju, to uzticēs man.”

“Bet atēnieši? Vai viņi, tavuprāt, tev neuzticēs savu lietu kārtošanu, kad manīs, ka esi pietiekami saprātīgs?”

“Domāju gan, ka uzticēs.”

E “Un, Zeva dēļ, Lielais ķēniņš? Vai viņš savam vecākajam dēlam, kas mantos varu pār Āziju, atļautu, kad tiek vārīta gaļa, pēc paša ieskata kaut ko pielikt pie viras vai drīzāk mums, ja mēs ierastos pie viņa un viņam pierādītu, ka par gaļas ēdienu gatavošanu zinām vairāk nekā viņa dēls?”¹⁸

“Bez šaubām, mums,” atbildēja Līsid.

“Un dēlam viņš neļautu pielikt ne kriptatiņu, turpretim mēs drikstētu, ja gribētu, piemest sāli sauļām.”

“Kā gan citādi?”

“Un vēl: ja dēlam būtu slimas acis, vai viņš tam ļautu pašam aiztikt tās, zinādams, ka dēls neko nesaprot no ārstēšanas, vai viņam to aizliegta?”

210

“Aizliegta.”

“Mums turpretī, ja viņš mūs atzītu par ārstēpratejiem, domāju, pat neliegtu pēc mūsu ieskatiem dēlam atvērt acis un tajās iebērt pelnus, būdams pārlicināts, ka mūsu viedoklis ir pareizs.”

“Tev taisnība.”

“Un vai viņš drīzāk neuzticētu mums, nevis sev un savam dēlam, arī visu pārējo, kur mēs viņam šķistu zinīgāki par tiem?”

“Katrā ziņā, Sokrat,” viņš atbildēja.

“Tā nu tas ir, mans mīļais Līsid,” sacīju. “Tajās jomās, kurās esam zinīgi, mums visi uzticēsies – grieķi un barbari, vīrieši un sievietes; mēs tajās darīsim visu, kā mums labpatik, un neviens mums tišuprāt neliks šķēršļus ceļā; mēs šajās jomās ne vien paši rīkosimies, bet arī pavēlēsim citiem, jo tas ir mūsu valdījums, no kura ievāksim augļus. Turpretī novados, kuros neesam iemantojuši zināšanas, mums neviens neuzticēs rīkoties pēc mūsu ieskata, bet visi cik spēdami mums stāsies ceļā – ne vien svešinieki, bet arī tēvs un māte un par tiem vēl tuvāki; mēs šajos novados pakļausimies citiem, un tie būs citu valdījumi, jo no tiem neievāksim nekādus augļus. Tā tas ir. Vai piekriti?”

B

C

“Jā, piekritu.”

“Un vai mēs šādos apstākļos, kad nekam neesam noderīgi, būsime ar kādu draugos, un vai mūs tad kāds mīlēs?”

“Protams, ne!”

“Tātad arī tavs tēvs tevi tagad nemīl, tāpat kā neviens cits nevienu nemīl, ciktāl viņš ir nenoderīgs.”

“Kā šķiet, tā tas tiešām ir,” viņš atsaucās.

D “Bet, kad kļūsi zinīgs, manu zēn, visi cilvēki tev būs draugi un visi jutīsies tev tuvi, jo tad tu būsi noderīgs un labs; bet, ja nekļūsi, ar tevi neviens pats nebūs draugos, pat ne tēvs un māte, nedz tavi radnieki. Bet vai kāds, Līsid, var būt augstās domās par sevi tādās lietās, kurās viņš vēl neko nejēdz?”

“Kā gan tas būtu iespējams?”

“Un, ja tev vajadzīgs skolotājs, tu vēl neesi saprātīgs.”

“Tev taisnība.”

“Tātad tev vēl trūkst arī pašapziņas, ja neesi vēl saprātīgs.”

“Pie Zeva, Sokrat,” viņš iesaucās, “esmu tādās pašās domās.”

E Dzirdēdams viņa atbildi, es paskatījos uz Hipotalu, un daudz netrūka, ka būtu izdarījis kļūdu. Man bija uz mēles pateikt: “Tā, lūk, Hipotal, jārunā ar savu miluli; viņu vajag pazemot un nomākt, nevis viņam sagrozīt galvu un izlutināt, kā dari tu.” Taču, redzēdams, cik ļoti mūsu saruna viņu satrauc un mulsina, apjautu, ka viņš, kaut arī stāvēdams mums līdzās, nevēlējās, lai Līsid viņu ierauga. Tad nu savaldījies un neko neteicu.

211 Tikmēr atgriezās Meneksens un apsēdās Līsidam blakus, tai pašā vietā, no kuras bija aizgājis. Tad Līsid visai bērnišķīgi un draudzīgi, Meneksenam nedzirdot, man iečukstēja ausī: “Sokrat, pasaki arī Meneksenam, ko pateici man.”

“To tu viņam pateiksi pats, Līsid,” atbildēju, “tu taču mani ļoti uzmanīgi klausījies.”

“Jā, bez šaubām.”

“Tad palūko,” sacīju, “to iespējami ciešāk iegau-
mēt, lai varētu viņam visu skaidri pateikt. Bet, ja tev B
kas piemirsies, pavaicā man, tiklīdz mani sastapsi.”

“Tā arī darišu, Sokrat,” uz to teica Līsids, “un jo
cītīgi, tici man! Taču pasaki viņam vēl ko citu, lai arī
es varētu paklausīties, līdz pienāks laiks iet uz mājām.”

“Labi, tā arī būs jādara,” sacīju, “ja tu uzstāj.
Taču pielūko: nāc man palīgā, ja Meneksens mēģinās
mani atspēkot. Vai tad nezini, ka viņš ir strīdnieks?”

“Jā, pie Zeva,” viņš piekrita, “un kāds vēl! Tāpēc C
arī vēlos, lai sarunājies ar viņu.”

“Lai kļūstu smieklīgs?” vaicāju.

“Nē, pie Zeva,” viņš atbildēja, “bet lai tu viņu
pārmācītu.”

“Kā tā?” sacīju. “Tas nebūs viegli: viņš ir bīstams
pretinieks, Ktēsipa skolnieks. Bet skaties – Ktēsips
arī klāt; vai tad neredzi?”

“Neliecies par to ne zinis, Sokrat,” Līsids teica,
“tik uzsāc sarunu ar viņu.”

“Tad jau nāksies sarunāties,” atbildēju.

Kamēr mēs tā savā starpā sarunājāmies, pie mums
vērsās Ktēsips, sacīdams:

“Kā tad jūs tā – tīksmināties savā starpā, bet D
mums neļaujiet piedalīties sarunā?”

“Tad piedalieties,” aicināju. “Līsids tā īsti nesaprot,
ko viņam saku, bet apgalvo, ka, viņaprāt, Meneksens
to sapratišot, un uzstāj, lai uzdodu viņam jautājumus.”

“Tad kāpēc tu nejautā?” vaicāja Ktēsips.

“Labi, jautāšu ar’. Nu atbildi, Meneksens, uz ma-
niem jautājumiem.

Kopš pašas bērnības ļoti vēlējos tikt pie zināma
ieguvuma. Tā jau klājas arī citiem – katram ir sava

E vēlme: viens kārs iegūt zirgus, otrs – suņus, cits – zeltu, vēl cits – goda amatus. Pret to visu esmu pavisam vienaldzīgs, bet esmu kā uzburts uz draugu iemantošanu. Es drīzāk vēlētos labu draugu nekā labāko paipalu pasaulē vai labāko gaili¹⁹ un, pie Zeva, drīzāk nekā zirgu vai suni. Domāju, pie suņa,²⁰ ka daudz labprātāk nekā Dāreja zeltu²¹ es iegūtu draugu – tik
 212 ļoti alkstu draudzības. Jūs – tevi un Līsidu – vērojot, esmu satraukts un teicu jūs laimīgus, ka jūs abi, būdami vēl tik jauni, esat bijuši spējīgi ātri un viegli iemantot šo dārgumu un ka tu tik īsā laikā un droši esi par draugu ieguvis Līsidu un viņš – tevi. Es savukārt esmu tik tālu no tāda ieguvuma, ka pat nezinu, kā cilvēks kļūst par otra draugu. To tad gribu tev, pieredzējušam, pavaicāt.

Tad pasaki man: kad kāds otru mīl, tad kurš no
 B viņiem kļūst otram par draugu – mīlētājs mīlamajam vai mīlamais mīlētājam? Bet varbūt te nav nekādas atšķirības?”

“Manuprāt,” viņš atbildēja, “te nav nekādas atšķirības.”

“Ko tu saki?” brīnījās. “Abi kļūst viens otram par draugu, ja tikai viens no abiem mīl otru?”

“Tā man vismaz liekas,” viņš atbildēja.

“Kā tā? Vai tad negadās, ka mīlētājs nesastop tā pretmīlestību, ko viņš mīl?”

“Gadās.”

“Un tālāk: vai negadās, ka mīlētāju pat ienīst? To, šķiet, mīlētāji dažkārt pieredz attiecībās ar savu mīluli: viņi kaislīgi mīl un domā, ka nesastop pretmīlestību, citi – ka viņus pat ienīst. Vai tev neliekas, ka tas tā ir?”
 C

“Jā, tas noteikti tā ir,” viņš atbildēja.

“Tātad šādā gadījumā,” turpināju, “viens mīl, otrs tiek mīlēts?”

“Jā.”

“Bet kurš no viņiem kuram ir draugs? Mīlētājs mīlamajam, kaut arī viņš nesastaptu pretmīlestību vai pat tiktu nīsts, vai mīlamais mīlētājam? Jeb vai šādā gadījumā neviens no abiem otram nav draugs, proti, ja nav savstarpējas mīlestības?”

“Šķiet, ka tas tā ir.”

“Tātad esam tagad nonākuši pie cita ieskata nekā D pirmīt. Tad nospriedām, ka, ja viens no viņiem mīl, tad abi ir draugi, turpretim tagad, ka, trūkstot savstarpējai mīlestībai, draugs nav neviens no abiem.”

“Tā varētu būt,” viņš teica.

“Tātad nav nekādas draudzības, ja mīlētājs nesastop pretmīlestību?”

“Jā, šķiet, ka nav.”

“Tātad nav arī zirgu draugi tie, kam zirgi neatmaksā ar pretmīlestību, nedz paipalu draugi, nedz suņu draugi vai vīna draugi, ģimnastikas draugi un gudrības draugi, ja gudrība viņiem neatbild ar pretmīlestību.²² Vai arī katrs no viņiem mīl šīs lietas, kaut gan tās viņiem nav draudzīgas un dzejnieks melojis, E sacīdams:

Laimīgs tas, kam mīļi ir bērni un viennadži zirgi,
Medību suņi un citzemes viesis²³ –?”

“Nē,” viņš teica, “man šķiet, viņš nav melojis.”

“Tātad tu domā, ka viņam ir taisnība?”

“Jā.”

“Tātad mīlamais mīlētājam, kā šķiet, ir draudzīgs, Meneksen, arī tad, ja mīlamais neatbild ar pretmīlestību vai pat noskaņots naidīgi. Tas redzams arī

213 jaunpiedzimušajos bērnos: kaut ko vienu viņi vēl nemīl, kaut ko citu pat ienīst – kad, piemēram, māte vai tēvs viņus pārmāca; tomēr, kaut nīzdami, viņi tajā laikā vecākiem ir pats mīļākais pasaulē.”

“Jā, man šķiet,” viņš teica, “ka tas tā ir.”

“Tātad no tā izriet, ka draugs ir nevis mīlētājs, bet mīlamais.”

“Acīmredzot.”

“Un ienaidnieks ir nīstais, nevis nīdējs.”

“Tā rādās.”

B “Tātad daudzus mīl viņu ienaidnieki, bet ienīst viņu draugi. Līdz ar to viņi ir draugi saviem ienaidniekiem un ienaidnieki saviem draugiem, ja jau draugs ir mīlamais, nevis mīlētājs. Tomēr tas ir pavisam nejēdzīgi, mīlais draugs, manuprāt, pat neiespējami būt savam draugam ienaidnieks un savam ienaidniekam draugs.”

“Šķiet, tev ir taisnība, Sokrat,” teica Meneksens.

“Tātad, ja tas ir neiespējami, mīlētājs būs draugs mīlamajam.”

“Acīmredzami.”

“Un savukārt nīdējs – ienaidnieks nīstamajam.”

“Neizbēgami.”

C “Tādējādi esam spiesti atgriezties pie tā, ko pirmīt atzinām par pareizu, proti, ka bieži esam draugs tādām, kas nav mūsu draugs, nereti pat ir mūsu ienaidnieks, – kad kāds mīl nemilošu vai pat nīstošu, un savukārt bieži esam ienaidnieks tādām, kas nav mūsu ienaidnieks vai pat ir mūsu draugs, – kad kāds ienīst to, kas mūs nenīst vai pat mīl.”

“Tas ir ticami,” viņš teica.

“Tad kāda ir izeja,” turpināju, “ja draugi nebūs ne mīlētāji, ne mīlamie, nedz tie, kas ir gan mīlētāji,

gan mīlamie, bet ja līdzās šiem vēl ir citi, par kuriem apgalvojam, ka viņi savstarpēji kļūst draugi?”

“Pie Zeva,” atbildēja Meneksens, “man ļoti grūti tev atbildēt, Sokrat.”

“Mēs taču nebūsim, Meneksen,” sacīju, “savu D pētījumu vispār ievirzījuši nepareizās sliedēs?”

“Jā, esam, man šķiet, Sokrat,” te ierunājās Līšids.

To sacīdams, viņš nosarka, un man likās, ka šie vārdi viņam paspruka nevilšus saspringtās uzmanības dēļ, ar kādu viņš sekoja mūsu sarunai un par ko liecināja viss viņa izskats.

Gribēdams Meneksenam dot atelpu un arī iepriecināts par viņa drauga zinātkāri, pārslēdzos uz Līšidu; iesaistīju viņu sarunā un teicu:

“Līšid, man šķiet, ka tev ir taisnība, jo mēs, ja būtu E pētījumu veikuši pareizi, nebūtu tik ļoti nomaldījušies. Tad nu šo ceļu vairs neturpināsim – man šis pētījums taču šķiet salīdzināms ar grūtu ceļu –, bet, domāju, jāiet pa ceļu, uz kura jau bijām nokļuvuši, un pievērsīsimies dzejniekiem, jo šie mums ir it kā gudrības tēvi un mūsu vadītāji. Viņi gluži labi runā 214 par draudzības rašanos: pati dievība, viņi saka, rada draudzību, savedot draugus kopā. Viņi, šķiet, izsakās apmēram šādi:

Jāatzīst taču, ka dievi mēdz līdzīgu līdzīgam vienot²⁴, –

un iepazīstina citu ar citu. Bet varbūt vēl neesi uzdūries šīm vārsēm?” B

“Esmu gan,” atbildēja Līšids.

“Un vai tev nav gadījies sastapt arī gudrāko vīru sacerējumus, kuros apgalvots tas pats – ka līdzīgais katrā ziņā ir draudzīgs līdzīgajam? Es runāju par tiem, kas spriež un raksta par dabu un Visumu.”²⁵

“Jā,” viņš atbildēja, “un tu pareizi viņus piemini.”

“Vai viņiem ir taisnība?” vaicāju.

“Varbūt,” viņš atbildēja.

“Varbūt pa pusei,” sacīju uz to, “bet varbūt arī visā pilnībā, tikai mēs viņus nesaprotam. Mums taču
 C šķiet, ka, jo vairāk ļaunais cilvēks tuvojas ļaunajam un jo ciešāk saietas ar to, jo naidīgāks viņš tam kļūst, tāpēc ka dara tam pāri. Bet pāridarītāji un tie, kam nodara pāri, nekādi nevar būt draugi. Vai tā nav?”

“Jā, tā ir,” atbildēja Līsids.

“Tādējādi puse šā izteikuma būtu nepareiza, ja jau ļaunie cilvēki cits citam līdzīgi.”

“Tev taisnība.”

“Taču, manuprāt, viņi īstenībā domā, ka labie ir cits citam līdzīgi un draudzīgi.²⁶ Ļaunie turpretī, kā par viņiem arī runā, nekad nav pat saskaņā ar sevi pašu, bet ir neapdomīgi un neuzticami, taču tas, kas
 D nav saskaņā pats ar sevi un ir svārstīgs, diez vai var kļūt līdzīgs un draudzīgs citam. Vai tu nedomā tāpat?”

“Jā, tāpat,” viņš atbildēja.

“Tātad, draugs, kā man liekas, tie, kas apgalvo, ka līdzīgais ir draudzīgs līdzīgajam, ļauj noprast, ka tikai labais var būt draugs labajam, bet ļaunais nemūžam netiks līdz patiesai draudzībai ne ar labo, ne ļauno. Vai piekrīti tam?”

Viņš pamāja ar galvu.

“Tad nu jau zinām, kas ir draugi: mūsu iztīrājums rāda, ka tie ir labie.”

E “Jā,” viņš teica, “tas man šķiet pilnīgi pareizi.”

“Arī man tā šķiet,” sacīju. “Tomēr kaut kas mani te neapmierina. Tad nu, Zeva vārdā, paskatīsimies, kas manī rada aizdomas. Vai līdzīgais līdzīgajam ir

draugs par tik, par cik viņš viņam līdzīgs, un vai tāds cilvēks ir noderīgs otram viņam līdzīgajam? Vai labāk šādi: kādu labumu var jebkurš līdzīgais dot jebkurai līdzīgajam vai kādu ļaunumu nodarīt, ko viņš nesaģādātu arī pats sev? Un ko viņš varētu pieredzēt no otra, ko viņš nepieredzētu arī no sevis paša? Kā tādi cilvēki varētu tiekties cits pēc cita, ja viņi nespēj cits citam sniegt nekādu palīdzību? Jeb vai tas tomēr iespējams?”

“Nē, nav.”

“Bet kā var būt draudzīgs tas, pēc kā netiecas?”

“Nekādi.”

“Tātad līdzīgais līdzīgajam nav draugs. Bet vai labais var būt draugs labajam par tik, par cik viņš labs, nevis par tik, par cik viņš tam līdzīgs?”

“Varbūt.”

“Un tālāk: vai labais, par cik viņš labs, nebūs pietiekams pats sev?”

“Jā.”

“Un tam, kas pietiekams pats sev, taču šis pašpietiekamības dēļ nekā cita nevajag.”

“Kā gan citādi?”

“Bet tas, kam nekā nevajag, arī ne pēc kā netieksies.”

“Noteikti ne.”

“Un tas, kas ne pēc kā netiecas, arī nemilēs.”

“Protams, ne.”

“Un tas, kas nemīl, arī nav draugs.”

“Skaidrs, ka nav.”

“Bet kā gan labie vispār varēs būt draugi labajiem, ja viņi, būdami tālu viens no otra, neilgojas viens pēc otra un, atrazdamies savrup, ir paši sev pietiekami, un arī tad, kad ir kopā, viņiem vienam no

otra nav nekāda labuma? Un kā gan tādi cilvēki varētu viens otru augstu vērtēt?”

“Nekādi,” atbildēja Līsids.

“Bet viņi taču nevarēs būt draugi, ja viens otru augstu nevērtēs.”

C “Tā ir taisnība.”

“Paskaties, Līsid, cik tālu esam noklīduši. Vai tik neesam visā pilnībā kļūdījušies?”

“Kā tā?” viņš vaicāja.

“Esmu reiz no kāda dzirdējis – man tas tikko kā iešāvās prātā –, ka līdzīgais ar līdzīgo un labie ar labajiem ir augstākajā mērā naidīgās attiecībās. Kā liecinieku viņš minēja Hēsiodu, citēdams viņa vārsmas:

Podnieks mēdz podnieku skaust,

ar namdari namdarim ķilda,

D

Ubags ir ubagam naidīgs...²⁷

E Un arī attiecībā uz visu pārējo viņš atzina par neizbēgamu, ka starp līdzīgākajām lietām valda nenovīdība, greizsirdība un ienaidis, draudzība turpretim – starp atšķirīgākajām. Nabagais piespiedu kārtā esot draugs bagātajam, vārgais – stiprajam palīdzības dēļ, slimais – ārstam. Un tāpat ikviens nezinīgais tiecoties pēc zinīgā un to mīlot. Un viņš savā runā aizrāvās līdz vēl krasākam apgalvojumam, ka līdzīgais necik neesot draudzīgs līdzīgajam, bet īstenībā esot pavisam otrādi: vislielākā draudzība pastāvot starp vislielākajiem pretstatiem. Viss tiecoties pēc sava pretmeta, nevis pēc līdzīgā: tā, piemēram, sausais tiecoties pēc mitrā, aukstais – pēc siltā, rūgtais – pēc saldā, asais – pēc trulā, tukšais – pēc pilnuma, pilnais – pēc tukšuma un tāpat arī viss pārējais. Pretējais barojot pretējo, turpretim līdzīgais no līdzīgā nekā neiegūstot.²⁸

Un patiešām, draugs: tas, kas to teica, šķita esam cilvēks ar asu prātu, jo tas viss ir lieliski sacīts. Bet jūs,” turpināju, “ko jūs domājat par viņa runu?” 216

“Tā ir lieliska,” teica Meneksens, “spriežot pēc dzirdētā.”

“Tātad teiksim, ka pretējais pretējam ir vislielākajā mērā draudzīgs?”

“Noteikti.”

“Labi,” turpināju. “Bet vai tas nav dīvaini, Meneksens? Mums tūdaļ priecīguprāt metīsies virsū šie varen gudrie vīri, šie pretrunu cienītāji,²⁹ un jautās, vai vislielākā pretruna nepastāvot starp naidu un draudzību. Un ko lai mēs viņiem atbildam? Vai mums nevajadzēs katrā ziņā piekrist, ka viņiem taisnība?” B

“Katrā ziņā.”

“Un vai, viņi vēl jautās, naidīgais ir draudzīgs draudzīgajam vai draudzīgais naidīgajam?”

“Ne viens, ne otrs,” atbildēja Meneksens.

“Bet taisnīgais netaisnīgajam, saprātīgais nesavaldīgajam vai labais ļaunajam?”

“Nē, man šķiet, ka tā nav.”

“Bet,” turpināju, “ja, pamatojoties uz pretstatu, kaut kas kaut kam ir draudzīgs, tad arī šiem pretstatiem jābūt draudzīgiem.”

“Neizbēgami.”

“Tātad ne līdzīgais līdzīgajam, ne pretējais pretējam nebūs draudzīgs.”

“Nē, kā šķiet.”

“Tad arī paskatīsimies, vai nekļūdāmies vēl vairāk un neatstājam bez ievērības to, ka draudzīgajam īstenībā nav nekāda sakara ar to visu, bet ka reizēm labajam kļūst draudzīgs tas, kas nav ne labs, ne ļauns.” C

“Kā tu to saproti?” vaicāja Meneksens.

“Pie Zeva,” atbildēju, “es pats to nezinu. Man īstenībā jau reibst galva no šā sarežģītā pētījuma, un, iespējams, mums saskaņā ar seno parunu draudzīgs ir skaistais.³⁰ Tas vismaz līdzinās mīkstajam, gludajam, eļļainajam un varbūt šo īpašību dēļ mums tik viegli izslīd no rokām. Es tātad apgalvoju, ka labais ir skaists. Vai tu nedomā tāpat?”

“Jā, tāpat.”

“Tad nu kādas iedvesmas pēc apgalvoju, ka skaistajam un labajam draudzīgs ir tas, kas nav ne labs, ne ļauns. Paklausies, uz ko pamatojas mana iedvesma: man liekas, ka eksistē it kā trīs kategorijas – labais, ļaunais un tas, kas nav ne labs, ne ļauns.³¹ Kā tev šķiet?”

“Tāpat,” atbildēja Meneksens.

“Un labais nav draudzīgs labajam, nedz ļaunais ļaunajam, nedz labais ļaunajam – to nepieļauj mūsu iepriekšējais pētījums. Tātad, ja vispār kaut kas kaut kam ir draudzīgs, paliek vienīgi pāri, ka tas, kas nav ne labs, ne ļauns, ir draudzīgs vai nu labajam, vai tam, kas ir tāds, kāds ir pats. Ļaunajam diezin vai kas varētu būt draudzīgs.”

“Tev taisnība.”

“Bet arī ne līdzīgais līdzīgajam, kā pirmīt noskaidrojām. Vai ne?”

“Jā.”

“Tātad arī tam, kas nav ne labs, ne ļauns, nebūs draudzīgs tas, kas ir tāds kā viņš pats.”

“Acīmredzami ne.”

“Tātad labajam – un tikai tam – nekas cits kā vien tas, kas nav ne labs, ne ļauns, var kļūt draudzīgs.”

217 “Kā šķiet, neizbēgami.”

“Bet vai, mani zēni, pašreiz sacītais mums tiešām rāda pareizo ceļu? Aplūkojot veselo ķermeni, tam

necik nevajag ne ārstniecības, ne palīdzības; tam ir viss vajadzīgais, tā ka neviens vesels cilvēks veselības pēc ārstam nav draugs. Vai ne?”

“Nē, neviens.”

“Bet slimais cilvēks, domāju, savas slimības dēļ viņam ir draugs.”

“Kā gan citādi?”

“Tātad slimība ir ļaunums, bet ārstniecība – kas noderīgs un labs.”

“Jā.”

“Bet ķermenis pats par sevi nav ne kas labs, ne B
ļauns.”

“Tā tas ir.”

“Un ķermenis slimības gadījumā ir spiests sveikt ārstniecību un to mīlēt.”

“Jā, man šķiet tāpat.”

“Tātad tas, kas nav ne ļauns, ne labs, kļūst par labā draugu ļaunā klātbūtnes dēļ.”

“Tā šķiet.”

“Bet acīmredzot pirms pats kļuvis ļauns tam piemītošā ļaunuma dēļ, jo, ja pats jau būtu kļuvis ļauns, tas vairs netiektos pēc labā un nebūtu tam draugs; mēs taču atzinām par neiespējamu, ka ļaunais varētu C
būt draugs labajam.”

“Jā gan, par neiespējamu.”

“Tad nu ieklausieties manos vārdos. Es apgalvoju, ka dažas lietas arī pašas ir tādas kā tas, kas tām nāk klāt, citas turpretī nav. Ja, piemēram, kāds gribētu kādu priekšmetu nokrāsot ar kaut kādu krāsu, tad uzliktā krāsa būs klāt ar to nokrāsotajā priekšmetā.”

“Protams.”

“Vai šādā gadījumā nokrāsotajam priekšmetam būs tāda pati krāsa kā tam uzliktajai krāsai?”

D “Es tevi lāgā nesaprotu,” teica Meneksens.

“Paskaidrošu,” sacīju. “Ja kāds savus blondos matus nokrāsotu ar svina baltumu, vai tie tad kļūtu balti vai tikai liktos tādi?”

“Tikai liktos,” viņš atbildēja.

“Taču tiem būtu klāt baltā krāsa.”

“Jā.”

“Tomēr tie tāpēc necik vairs nebūtu balti, bet, kaut arī klātesot baltumam, nebūtu ne balti, ne melni.”

“Tā ir taisnība.”

“Bet, kad vecums, mans draugs, tiem piešķirs to pašu krāsu, tad tie būs kļuvuši tādi paši, kāds ir tas, kas tiem pielikts, – balti baltuma klātbūtnes dēļ.”

E “Kā gan citādi?”

“Lūk, ko tev tagad vaicāju: vai tas, kam kaut kas tiek pievienots, būs tāds pats kā tas, kas tam pievienots? Jeb vai tas reizēm tā būs, bet reizēm nebūs atkarībā no veida, kādā notikusi pievienošana?”

“Otrais drīzāk būs pareizs,” viņš atbildēja.

“Tātad arī tas, kas nav ne ļauns, ne labs, dažkārt, par spīti ļaunā pievienošanai, vēl nav ļauns, bet reizēm jau kļuvis tāds.”

“Bez šaubām.”

218 “Un, ja tas vēl nav ļauns ļaunā pievienošanas dēļ, ļaunā klātbūtne liek tam tiekties pēc labā. Bet, ja ļaunuma klātbūtne padara to ļaunu, tas atņem tam tieksmi pēc labā un reizē mīlestību uz to, jo tad tas vairs nav tāds, kas nav ne ļauns, ne labs, bet ir kas ļauns, taču ļaunais, kā noskaidrojām, nevar būt draugs labajam.”

“Protams, ne.”

“Tā paša iemesla dēļ mēs varētu teikt, ka tie, kas jau ir gudri, vairs netiecas pēc gudrības, lai nu viņi

būtu dievi vai cilvēki. Pēc tās netiecas arī tie, ko tādā mērā pārņēmusi ignorance, ka viņi ir slikti cilvēki, jo neviens slikts un nezinīgs cilvēks netiecas pēc gudrības. Tādējādi paliek pāri tikai tie, kam gan piemīt šis ļaunums – ignorance, bet tā viņus nepadara pilnīgi nesaprātīgus un nezinīgus: viņi vēl saprot, ka nezina, ko nezina.³² Tāpēc pēc gudrības tiecas arī tie, kas nav ne labi, ne ļauni. Turpretim ļaunie netiecas pēc gudrības un tāpat labie, jo, kā mums parādīja pirmītējais pētījums, ne pretējais pretējam, ne līdzīgais līdzīgajam nav draudzīgs. Bet varbūt neatceraties?”

“Protams, atceramies,” abi atbildēja.

“Tātad nu esam,” turpināju, “Līsid un Meneksen, pavisam droši noskaidrojuši, kas tas ir – draudzīgais un kas nav. Proti, mēs apgalvojam, ka tas, kas nav ne ļauns, ne labs, lai tas attiektos uz dvēseli, miesu un visu pārējo, ļaunā klātbūtnes dēļ ir draudzīgs labajam.”

Abi atzina, ka tas ir visnotaļ pareizi, un pauda savu piekrišanu.

Arī es milzīgi priecājos līdzīgi medniekam, beidzot dabūjis rokā kāroto medījumu. Taču vēlāk – nezinu, no kurienes – man radās pavisam dīvainas aizdomas, ka mūsu kopīgais atzinums tomēr nav pareizs. Es uzreiz sadrūmu un sacīju:

“Ak vai, Līsid un Meneksen, mēs savu bagātību būsīm tikai nosapņojuši!”

“Kā tā?” vaicāja Meneksens.

“Baidos, ka mēs, kā gadās iekrist tukšu lielbnieku rokās, esam ieslīguši maldos par draudzību.”

“Ko tu ar to gribi teikt?” viņš jautāja.

“Aplūkosim jautājumu no šāda viedokļa,” turpināju. “Ja kāds ir draugs, vai viņš tāds ir kaut kam vai ne?”

“Katrā ziņā kaut kam,” viņš atbildēja.

“Bez kāda mērķa un iemesla vai kāda mērķa labad un kāda iemesla pēc?”

“Kāda mērķa labad un kāda iemesla pēc.”

“Un vai tas, kādēļ draugs draugam ir draugs, viņam ir draudzīgs vai ne draudzīgs, ne naidīgs?”

E “Es tev gluži nespēju sekot,” viņš atbildēja.

“Dabiski,” sacīju. “Bet varbūt tev tas šādā veidā būs skaidrāks un arī es pats, iespējams, labāk sapratīšu, ko īsti domāju. Slimnieks, pirmīt sacijām, ārstam ir draugs. Vai ne?”

“Jā.”

“Un viņš tam ir draugs slimības dēļ un veselības labad?”

“Jā.”

“Bet slimība ir ļaunums?”

“Kā gan citādi?”

“Un veselība?” turpināju. “Labums vai ļaunums, vai ne viens, ne otrs?”

“Labums,” viņš atbildēja.

219 “Bet mēs, ja nemaldos, apgalvojām, ka ķermenis, nebūdams ne labums, ne ļaunums, slimības, tātad ļaunuma dēļ, ir ārstniecības draugs. Bet ārstniecība ir labums; tai dāvā draudzību veselības labad. Un veselība arī ir labums. Vai ne?”

“Jā.”

“Vai veselība ir kas draudzīgs vai nedraudzīgs?”

“Kas draudzīgs.”

“Turpretī slimība – kas naidīgs?”

B “Noteikti.”

“Tātad tas, kas nav ne ļauns, ne labs, ļaunā un naidīgā dēļ un labā un draudzīgā labad ir draudzīgs labajam?”

“Acīmredzot.”

“Tātad draudzīgā labad draudzīgais ir draudzīgs draudzīgajam ienaida dēļ.”

“Tā šķiet.”

“Labi,” sacīju. “Ja jau esam tikuši tiktāl, mani zēni, būsīm piesardzīgi, lai nekļūdītos. Proti, ka draudzīgais ir kļuvis draudzīgs draudzīgajam un ka līdzīgais kļūst draudzīgs līdzīgajam, ko atzinām par neiespējamu, to atstāšu bez ievēribas. Taču, lai mūs nemaldinātu tagad sacītais, papētīsim, lūk, ko: ārstniecība, apgalvojam, ir kas draudzīgs veselības labad.”

C

“Jā.”

“Tātad arī veselība ir kas draudzīgs?”

“Noteikti.”

“Bet, ja kas draudzīgs, tad kaut kā labad?”

“Jā.”

“Tātad, paliekot pie mūsu iepriekšējā atzinuma, kaut kā draudzīgā labad?”

“Protams.”

“Un arī tas savukārt būs kas draudzīgs kaut kā draudzīgā labad?”

“Jā.”

“Bet vai mums, ejot šādu ceļu, neizbēgami nenolaidīsies rokas, un vai mums nevajadzētu lūkot tikt pie kāda pirmsākuma, kas mūs vairs nenovedīs pie kā cita draudzīgā, bet kas ir sākotnējais draudzīgais, kā labad arī uzskatām par draudzīgu visu pārējo?”³³

D

“Jā, tas ir nepieciešami.”

“Lūk, par ko bažījos: visas pārējās lietas, ko tikām apzīmējuši par draudzīgām, nav nekas cits kā pirmsākuma atblāzmas, kas mūs maldina, bet īsteni draudzīgais ir tikai pats pirmsākums. Apsvērsim to šādi. Ja kāds ko augstu vērtē – ja, piemēram, tēvam

viņa dēls ir vērtīgāks par visu pārējo, kas viņam ir, – vai tad viņš, vērtēdams savu dēlu augstāk par visu, nevērtēs augstu arī vēl ko citu? Piemēram, ja viņš pamanītu, ka viņa dēls iedzēris velnarutka³⁴ indi, vai viņš par pašu vērtīgāko tad neatzītu viņu, ticēdams, ka tas varētu dēlu glābt?”

“Neapšaubāmi,” teica Meneksens.

“Un arī trauku, kurā būtu šis vīns?”

“Noteikti.”

“Bet vai viņam tad nebūs nekādas atšķirības starp māla kausu un dēlu vai starp trim kotilēm³⁵ vīna un dēlu? Jeb vai īstenībā apstākļi ir šādi: visi šie centieni tiek likti lietā nevis līdzekļu dēļ, kas kalpo mērķa sasniegšanai, bet mērķa dēļ, kura labā tiek izmantoti visi šie līdzekļi. Mēs bieži sakām, ka augstu vērtējam zeltu un sudrabu. Taču patiesībā tas nav īsti pareizi: 220 augstāk par visu vērtējam to, lai tas būtu kas būdams, kālab iegādājamies gan zeltu, gan visus pārējos līdzekļus. Vai tāds būs mūsu viedoklis?”

“Noteikti.”

“Un vai tas pats neattiecas arī uz draudzīgo? Viss, ko saucam par draudzīgo kāda cita draudzīgā labad³⁶, nav draudzīgais vārda tiešajā nozīmē. Īsteni draudzīgais, kā rādās, ir tas, pēc kā tiecas visas šīs tā saucamās draudzības kā uz savu galamērķi.”

“Tas, šķiet, tiešām tā ir,” teica Meneksens.

“Tātad šis īsteni draudzīgais nav draudzīgais kāda cita draudzīgā labad?”

“Jā, tas ir pareizi.”

“Tad tas nu būtu noskaidrots: draudzīgais nav draudzīgs kāda cita draudzīgā labad. Bet labais – vai tas ir kas draudzīgs?”

“Tā man vismaz šķiet.”

“Bet vai labo nemīl ļaunā dēļ? Proti, apstākļi ir šādi: ja no trim kategorijām, ko pirmīt minējām, – labā, ļaunā un tā, kas nav ne labs, ne ļauns, paliktu tikai divas, ļaunajam pazūdot un tam vairs neesot nekādā sakarā ne ar ķermeni, ne dvēseli, ne pārējo, ko uzskatām par to, kas pats par sevi nav ne ļauns, ne labs, vai tad nebūtu tā, ka labais mums neko nedotu, bet būtu kas nederīgs? Un, ja mums vairs nekas nekaitētu, mums nebūtu vajadzīga nekāda palīdzība. Tad arī kļūtu skaidrs, ka labo mīlam un lolojam ļaunā dēļ kā zāles pret ļauno, kas savukārt nav nekas cits kā slimība; bet, ja nav slimības, tad nevajag arī zāļu. Un vai tāda nav labā būtība, ka mēs to mīlam ļaunā dēļ, paši atrazdamies starp labo un ļauno, bet pats par sevi labais mums nedod nekā noderīga?”

“Šķiet, ka tā tas ir,” teica Meneksens.

“Tātad tam draudzīgajam, uz ko tiecas visas pārējās lietas, kas saskaņā ar mūsu sacīto mums ir draudzīgas kāda cita draudzīgā labad, nav nekā kopīga ar šīm lietām. Tās tika dēvētas par draudzīgām kāda cita draudzīgā labad, bet īsteni draudzīgais tam pēc būtības ir pilnīgs pretstats, jo tas kā draudzīgais mums parādās uz naidīguma pamata. Bet, ja naidīgais pazūd, tad, kā šķiet, mums arī vairs nav draudzīgā.”

“Nē, nav,” viņš piekrita, “ja pieņem tagad sacīto.”

“Bet, Zeva vārdā,” turpināju, “ja ļaunais izzudīs, vai tad nebūs arī vairs ne bada, ne slāpju, ne cita kā tamlīdzīga? Jeb vai tomēr paliks bads, kamēr vien būs cilvēki un citas dzīvās būtnes, tikai tas vairs nebūs kaitīgs? Un tāpat arī slāpes un citas iekāres, bet tās vairs nebūs ļaunas, jo ļaunums taču izzudīs? Bet varbūt vispār smieklīgi vaicāt, kas tad būs vai nebūs? Kas gan to zina? Taču vienu mēs zinām – ka arī

tagad bads bada cietējam reizēm ir kaitīgs, reizēm noderīgs. Vai ne?”

“Protams.”

“Un vai ar slāpstošu un to, kas izjūt citas tamli-dzīgas iekāres, nav tāpat, ka reizēm viņa iekāre ir no-derīga, reizēm – kaitīga, reizēm – ne viens, ne otrs?”

B “Noteikti.”

“Un, ja nu izzūd ļaunais, vai tad līdz ar ļauno jāizzūd arī tam, kas nav ļauns?”

“Nekādā ziņā.”

“Tātad iekāres, kas nav ne labas, ne ļaunas, pa-likš arī tad, kad izzudīs ļaunais?”

“Acīmredzot.”

“Un vai ir iespējams, ka cilvēks, kas izjūt iekāri un kaisli, nemīl to, ko viņš iekāro un pret ko izjūt kaisli?”

“Manuprāt, ne.”

C “Tātad pēc ļaunā izzušanas, kā šķiet, vēl paliek kas draudzīgs?”

“Jā.”

“Bet tas tā nebūtu, ja ļaunais būtu iemesls tam, ka kaut kas ir draudzīgs. Proti, ļaunajam izzūdot, nekas vairs nevarētu būt citam draudzīgs, jo, izzū-dot iemeslam, nevar vairs eksistēt tas, kam tas bijis par iemeslu.”

“Tev taisnība.”

“Bet mēs taču bijām vienisprātis, ka draudzīgais ir kaut kam draudzīgs un kaut kāda iemesla dēļ. Un mēs tad domājām, ka ļaunā dēļ tas, kas nav ne labs, ne ļauns, ir draudzīgs labajam.”

“Jā, tā tas ir.”

D “Bet tagad, kā liekas, parādās cits iemesls tiek-ties pēc draudzības un to izbaudīt.”

“Jā, tā liekas.”

“Bet vai īstenībā, kā nesen apgalvojām, iekāre ir draudzības iemesls un tas, kas iekāro, draudzīgs tam, ko iekāro, un tad, kad iekāro? Un viss, ko agrāk atzinām par draudzīgo, bija tikai gatavās blēņas kā pārlietu garš dzejojums?”

“Tas ir visai iespējams,” atbildēja Meneksens.

“Bet,” turpināju, “tas, kas iekāro, taču iekāro to, kas tam vajadzīgs. Vai ne?” E

“Jā.”

“Tātad tas, kam kas vajadzīgs, ir draudzīgs tam, kas tam vajadzīgs?”

“Tā man liekas.”

“Bet vajadzīgs kādam kļūst tas, kas tam atņemts.”

“Kā gan citādi?”

“Tātad, kā liekas, mīlestība, draudzība un iekāre ir kaut kas mums būtiski piemītošs, Meneksen un Līsid.”

Abi tam piekrita.

“Tātad, ja jūs viens otram esat draugi, tad pēc savas dabas arī kaut kā esat savā starpā rada.”

“Jā, visā pilnībā!” abi iesaucās.

“Un, ja kāds, mani zēni, iekāro otru,” turpināju, “vai to mīl, tad viņš to neiekārotu, nedz mīlētu, nedz būtu tam draugs, ja iemīļotajam kaut kā nebūtu rada vai nu ar savu dvēseli, vai kādu tās īpašību, ar saviem tikumiem vai ārieni.” 222

“Bez šaubām,” sacīja Meneksens, bet Līsid klusēja.

“Labi,” sacīju. “Esam noskaidrojuši, ka no dabas radniecīgajam jābūt arī draudzīgam.”

“Acīmredzot,” teica Meneksens.

“Tāpēc ir neizbēgami, ka īstajam, nevis liekuļojošam mīlētājam viņa mīlulis atbild ar pretmīlestību.”

B Līsids un Meneksens tik tikko pamāja ar galvu, bet Hipotals no prieka sarka un bālēja.

Gribēdams sacīto vēl pārlūkot, teicu:

“Ja starp radniecīgo un līdzīgo ir kāda atšķirība, tad, kā man liekas, Līsid un Meneksen, mūsu secinājums par draudzības būtību ir zināmā mērā pareizs. Bet, ja līdzīgais un radniecīgais ir viens un tas pats, tad nebūs viegli atmest iepriekšējo spriedumu, ka līdzīgais līdzīgajam sava līdzīguma dēļ ir nederīgs, jo atzīt nederīgo par draudzīgu būtu pēdīgā aplamība. Vai

C jūs tātad neesat ar mieru,” turpināju, “tā kā esam jau kā noreibuši no mūsu sarunas, piekrist atzinumam, ka radniecīgais ar kaut ko atšķiras no līdzīgā?”

“Protams.”

“Vai tātad arī nepieņemsim, ka labais visam radniecīgs, bet ļaunais – svešs? Jeb vai ka ļaunais radniecīgs ļaunajam, labais – labajam un tas, kas nav ne labs, ne ļauns, – tam, kas nav ne labs, ne ļauns?”

Abi piekrita šādam ikviena piederīgumam tam atbilstošajam.

D “Līdz ar to,” turpināju, “mani zēni, esam atkal atsviesti atpakaļ pie apgalvojumiem par draudzību, kurus pirmīt atmetām, jo tādējādi netaisnīgais netaisnīgajam un ļaunais ļaunajam nebūs mazākā mērā draudzīgs kā labais labajam.”

“Tā šķiet,” bilda Meneksens.

“Un kas tālāk? Ja atzīstam labo un radniecīgo par vienu un to pašu, vai tas nenozīmē, ka vienīgi labais labajam ir draugs?”

“Protams.”

“Taču mēs domājām, ka arī attiecībā uz šo atzinumu esam paši sevi atspēkojuši. Bet varbūt neatceraties?”

“Nē, atceramies.”

“Ko nu varam vēl iesākt ar mūsu iztinzājumumu? E
Vai nav skaidrs, ka neko? Tad lūdzu jūs man atļaut,
kā to dara gudrie vīri tiesās, vēlreiz pārskatīt visu
sacīto. Ja nu ne mīlamie, ne mīlētāji, ne līdzīgie, ne
nelīdzīgie, ne labie, ne radniecīgie, ne viss pārējais,
ko esam uzskaitījuši, – tādu pārpilnību nemaz ne-
spēju atcerēties –, ja nu nekas no tā nav draudzīgais,
tad nezinu vairs, ko teikt.”

To sacījis, domāju mūsu sarunā iesaistīt kādu 223
vecākajiem. Taču nu līdzīgi ļauniem gariem ieradās
audzinātāji – Meneksena un Līsida – kopā ar abu brā-
ļiem, pasauca viņus un lika doties uz mājām, jo bija
jau vēls. Sākumā mēs un apkārt stāvošie grasījās
viņus padzīt, taču viņi par mums nelikās ne zinis,
bet, šķendēdamies savā kroplajā grieķu valodā, ne-
pārstāja zēnus saukt. Viņi šķīta Hermajiem par godu B
iedzēruši un nespējīgi ar mums parunāt. Tad nu at-
zinām savu sakāvi un izšķīrāmies. Taču, viņiem jau
ejot projām, vēl teicu:

“Šodien, Līsid un Meneksen, esam kļuvuši smiek-
līgi – es, vecais vīrs, un jūs, jo visi te klāt bijušie,
prom iedami, sacīs, ka mēs, domādami, ka esam cits
citam draugi, – arī sevi pieskaitu pie jums –, neesam
vēl bijuši spējīgi noskaidrot, kas tas draugs tāds ir.”

KĀ DZIMST DRAUDZĪBA

Dialogs “Līsids” veltīts draudzībai. Taču Sokrats te neizvirza jautājumu “Kas ir draudzība?”, tātad netaujā pēc draudzības jēdziena definējuma, kā citkārt vaicā – “Kas ir dievbijība?” (dialogā “Eutifrons”) vai “Kas ir drošsirdība?” (“Lahēts”), vai “Kas ir saprātība?” (“Harmids”), bet gan pēc cilvēku savstarpējās piemērotības kritērijiem draudzības līgšanai.

Sokrata sarunpartneri ir Līsids un Meneksens, divi inteligenti zēni, kas atnākuši uz palaistru, kur atzīmē Hermajus – Hermejam, palaistru patronam, veltītos svētkus. Līsids ir ap 12 gadu vecs, Meneksens, iespējams, mazliet vecāks. Kā Sokrats pārliecinās jau pašā sākumā, abus vieno ciešas draudzības saites. Sokrats psiholoģiski smalki iesaista viņus sarunā, disputā par draudzību. Viņš stāsta zēniem, ka visu mūžu vēlēties iegūt labu draugu un joprojām ilgojoties pēc tāda, bet pat īsti nezinot, kā cilvēki kļūst par draugiem. Tāpēc viņš, vērojot, ka abi zēni tik jaunos gados pratuši tikt pie skaistas draudzības, to no viņiem kā zinātājiem labprāt gribētu dzirdēt.

Straujiem pagriezieniem un dialektiskām finesēm pārbagātā diskusijā Sokrats kopā ar abiem zēniem aplūko iespējamās draudzības rašanās modeļus, proti, pūloties noskaidrot, kādi cilvēki ar kādiem varētu kļūt par draugiem. Atbalstu, pat ierosmi dažādiem, arī pavisam pretējiem variantiem disputa dalībnieki gūst gan no dzejniekiem, kas “mums ir it kā gudrības tēvi un mūsu vadītāji”, – no Homēra un Hēsioda, gan no vārdā nenosaukto “gudrāko vīru sacerējumiem” (sk. 25. piezīmi).

Pēc kārtas tiek aplūkoti četri potenciālo draugu saderīguma modeļi. Pirmais saistās ar iespējamo partneru līdzīgumu; otrais – ar maksimālu atšķirīgumu, viņiem esot pilnīgiem pretstatiem (te Sokrats kā papildargumentu min analogijas no dabas: aukstais tiecas pēc siltā, sausais – pēc mitrā, rūgtais – pēc saldā utt.); pēc trešā tas, kas nav ne labs, ne ļauns, sadraudzējas ar labo (ļaunajam taču nekas nav draudzīgs); pēc ceturttā draudzībā saistās cilvēki, kas

savā starpā ir “rada vai nu ar savu dvēseli, vai kādu tās īpašību, ar saviem tikumiem vai ārieni”.

Sokrats ar saviem diskusijas partneriem pirmām kārtām – un tas ir gluži loģiski – pievēršas pirmajam modelim – savstarpēji līdzīgu labu cilvēku atbilstībai draudzības līgšanai – un nospriež, ka pētījumam izvirzītā problēma atrisināta. Taču Sokratam tūdaļ pat rodas šaubas par tikko kā gūtā atzinuma pareizumu. Proti, viņš atskārtis, ka līdzīgais līdzīgajam nemaz nevar būt noderīgs un ka labais cilvēks ir pats sev pietiekams. Tāpēc viņš ne pēc kā cita netiesies, bet, kas ne pēc kā netiecas, tas nemil un nevar būt draugs. Pirmā modeļa koncepcija nu tiek vērtēta kā kļūdaina, un diskusija pārslēdzas uz otro modeli, saskaņā ar kuru lielākā draudzība pastāvēt starp lielākajiem pretstatiem. Taču pēc īslaicīgas un zēnu apjūsmotas aprobācijas arī to noraida pēc paša Sokrata papildus izvirzītajiem pārlicinošajiem pretargumentiem.

Tāpat ne trešā, ne ceturtā modeļa iztirzājums nerod atbildi uz diskutējamo jautājumu. Diskusiju turpināt vairs nav iespējams, jo zēniem laiks doties uz mājām. Un tā Sokratam neatliek nekas cits kā īsā galavārdā atzīt pētījuma neveiksmi. Tajā viņš vaino gan sevi, gan Līsīdu un Meneksenu (arī tas ir žests, kas apliecina, ka Sokrats abus zēnus uzskata par pilnvērtīgiem, līdztiesīgiem sarunbiedriem): “Šodien, Līsīd un Meneksen, esam kļuvuši smieklīgi – es, vecais vīrs, un jūs ..”

Līdz ar to dialogs beidzas aporētiski (no gr. *aporía* – bezizeja, strupceļš), t. i., bez pozitīva rezultāta, taču, domājams, tikai šķietami.

Pozitīva atbilde uz diskusijai izvirzīto jautājumu dialogā nepārprotami dota. Ieskatīsimies vēlreiz tekstā.

“..viņi [gudrie vīri] īstenībā domā, ka labie ir cits citam līdzīgi un draudzīgi” (214 C).

“.. tie, kas apgalvo, ka līdzīgais ir draudzīgs līdzīgajam, ļauj noprast, ka tikai labais var būt draugs labajam ..” (214 D).

“Tad nu jau zinām, kas ir draugi: mūsu iztirzājums rāda, ka tie ir labie” (214 D).

Arguments, ar ko Sokrats atspēko tikko atrasto pozitīvo atrisinājumu, – ka labais cilvēks savas pašpietiekamības dēļ nav spējīgs uz draudzību, necik nepārliecina. Nav ticams, ka labais, tātd gudrais, taisnīgais, zinīgais un zinātkārais cilvēks ierausies savā čaulā,

būs tik egoistisks un egocentrisks, ka viņam nevajadzēs nekā cita, kas ir ārpus viņa.

Arī pats Sokrats dialoga izskaņā apšaubā savu atspēkojumu:

“Ja atzīstam labo un radniecīgo par vienu un to pašu, vai tas nenozīmē, ka vienīgi labais labajam ir draugs?” (222 D).

“Taču mēs domājām, ka arī attiecībā uz šo atzinumu esam paši sevi atspēkojuši” (turpat).

Tātad “mēs *domājām*, ka ..”, nevis “*esam* sevi atspēkojuši”.¹

Dialogā skarta, kaut tikai otrā plānā, arī draudzības erotiskā puse.

Hipotais līdz neprātam iemilējies Līsīdā un nemitējas viņu draugiem par apnikumu apjūsmot pašsacerētā prozā un dzejā. Sokrats viņu brīdina: ar šādiem cildinājumiem milētājs padara miluli iedomīgu un augstprātīgu un pats, ja pieredz neveiksmi, kļūst citiem par apsmieklu.

Ka pusaudzis iedegas mīlestībā uz daiļu zēnu, tas tā laika grieķu sabiedrībā, kur homoerotiskās attiecības bija plaši izplatītas un tās arī apdziedājuši dzejnieki (Teognids, Anakreonts), protams, nav nekas neparasts. Vēl šajā kontekstā atzīmējams, ka arī pats pirmais jautājums, ko Sokrats, ievadot diskusiju par draudzību, uzdod Meneksenam, ir ar izteikti erotisku pieskaņu: “Kad kāds otru mīl, tad kurš no viņiem kļūst otram par draugu – milētājs mīlamajam vai mīlamais milētājam?” Un Meneksens, necik nemulsdams, “lietpratīgi” atbild gan uz šo, gan nākamajiem tāda paša rakstura jautājumiem.

---

¹ Uz šo nozīmīgo teksta niansi norāda Āpelts, 118. lpp., atsaucoties uz H. fon Arnimu, citu vācu filologu.

HARMIDS

Personas: SOKRATS, HAIREFONTS, KRITIJS, HARMIDS¹

Vakar vakarā biju pārnācis no Poteidajas² kara- 153
spēka nometnes un pēc ilgas prombūtnes priedīgu-
prāt devos uz ierastajām tikšanās vietām. Iegriezos
arī Taureja³ palaistrā iepretim Basiles⁴ templim un
tur sastapu daudz tautas. Daži man bija sveši, bet
lielākā daļa pazīstami.

Viņi, negaidot ieraudzīdami mani ienākam, mani
sveica jau pa gabalu, katrs no savas vietas. Bet Hai- B
refonts ar viņam piemītošo jūsmīgumu no viņu vidus
uzlēca kājās un pieskrēja man klāt. Satvēris manu
roku, viņš iesaucās: “Kā gan, Sokrat, tu izglābies
šajā kaujā?”

Īsi pirms devos projām no Poteidajas, tur bija no-
tikusi kauja, par kuru klātesošie bija tikai pavisam
nesen uzzinājuši. Un es, viņam atbildēdams, sacīju:
“Tieši tā, kā pats redzi.”

“Šeit saņemtas ziņas,” teica Hairefont, “ka kauja C
bijusi ļoti sīva un tajā krituši daudzi paziņas.”

“Jā,” apliecināju, “šīs ziņas ir patiesas.”

“Tu taču pats,” jautāja viņš, “piedalījies kaujā?”

“Jā, piedalījos.”

“Tad apsēdies šeit,” viņš aicināja, “un stāsti, jo
mums vēl ne viss ir skaidri zināms.”

To sacīdams, viņš mani aizveda pie Kritija, Kal-
laishra dēla, un nosēdināja viņam blakus. Apsēdies
sasveicinājos ar Kritiju un pārējiem un pastāstīju

D viņiem par kara notikumiem, par kuriem katrs vai-
cāja savu, viens to, otrs ko citu.

Kad bijām tiku tikām parunājuši par šīm lietām, es savukārt viņus izvaicāju par šejienes notikumiem: kādā stāvoklī šobrīd ir filozofija un par jaunajiem ļaudīm – vai viņu vidū ir kādi, kas izceļas vai nu ar gudrību, vai skaistumu, vai kā ar vienu, tā otru reizē.
154 Te Kritijs paskatījās uz durvīm un, ieraudzījis ienākam vairākus jauniešus, kas ķīvējās savā starpā, un citu viņiem sekojošu cilvēku baru, sacīja:

“Kas attiecas uz skaistuljiem, Sokrat, tu, man šķiet, to tūdaļ uzzināsi: šobrīd ienākošie tieši ir tā cilvēka priekšpulks un pielūdzēji, kas acīmredzot, vismaz pašlaik, ir skaistākais no visiem. Bet, liekas, arī viņš pats būs kuru katru brīdi klāt.”

“Kas viņš tāds ir,” vaicāju, “un kas ir viņa tēvs?”

“Tu viņu laikam pazīsti,” atbildēja Kritijs, “bet viņš vēl nebija pieaudzis, kad devies projām: tas ir
B Harmids, mana tēvoča Glaukona dēls, mans brālēns.”

“Jā, pie Zeva, es viņu tiešām pazīstu,” apliecināju. “Viņš arī toreiz, vēl zēns būdams, nebija zemē metams, bet tagad, manuprāt, droši vien jau ir jauns cilvēks.”

“Tūdaļ pat redzēsi,” teica Kritijs, “cik viņš izaudzis un par ko attīstījies.” Un reizē ar šiem vārdiem ienāca Harmids.

Es te, draugs, neesmu nekāds spriedējs. Attiecībā uz skaistuljiem esmu pilnīgs nejēga. Gandrīz visi, kas
C ir jaunības plaukumā, man liekas skaisti. Un tā arī šis man tobrīd šķita apbrīnojams augumā un skaistumā. Un visi pārējie, man likās, bija viņā iemilējušies – tik liels bija viņu apmulsums un satraukums, kad viņš ienāca. Viņam vēl sekoja daudz citu pielūdzēju. Par mums, vīriem, būtu mazāk ko brīnīties, taču es

novēroju arī zēnus, un neviens no viņiem, pat paši mazākie, neskatījās nekur citur, bet visi vērās viņā kā kāda dieva tēlā.

Tad Hairefonta, vērsdamies pie manis, jautāja: D
 “Kāds tev šķiet šis jauniešs, Sokrat? Vai viņam nav glīts vaigs?”

“Jā, neparasti glīts,” atbildēju.

“Un, ja viņš vēl būtu ar mieru,” uz to sacīja Hairefonta, “nomest drēbes, tev liktos, ka tu viņa vaigu nemaz neievēro – tik ļoti daiļa ir visa viņa āriene.”

Arī visi pārējie šai ziņā bija vienisprātis ar Hairefontu, bet es piebildu: “Pie Hērakla, jūs šo cilvēku tiešām raksturojat kā neatvairāmu – ja vien viņam vēl nāktu klāt kāds sīkumiņš.”

“Kāds gan?” vaicāja Kritijs.

“Ja viņš arī būtu apveltīts ar skaistu dvēseli,” E
 atbildēju. “Viņam pienāktos tādām būt, Kritij, jo viņš ir no jūsu ģimenes.”

“Viņš arī šai ziņā,” bilda Kritijs, “visnotaļ ir pilnvērtīgs cilvēks⁵.”

“Tad kālab mums nenomest drēbes no šīs viņa daļas un neaplūkot to, pirms aplūkojam viņa ārieni? Viņš katrā ziņā jau ir pietiekami pieaudzis, lai būtu ar mieru sarunāties.”

“Noteikti,” atbildēja Kritijs, “jo viņš gan tiecas pēc 155
 gudrības, gan, kā šķiet ne vien pašam, bet arī citiem, apveltīts ar ievērojamām dzejnieka dotībām.”

“Šis brīnišķās īpašības, mans dārgais Kritij,” sacīju, “jums piemīt jau izsenis, jo esat rados ar Solonu⁶. Bet kāpēc neaicini jauno cilvēku šurp un nestādi man priekšā? Pat ja viņš būtu vēl jaunāks, viņam nebūtu nepiedienīgi sarunāties ar mums tavā klātbūtnē, jo tu taču reizē esi viņa aizbildnis un brālēns.”

“Tev taisnība,” atsaucās Kritijs. “Pasauksim viņu.”

B Un tūdaļ pat viņš pavēlēja savam kalpam: “Puisi, pasauc Harmidu un pasaki, ka gribu viņu iepazīstināt ar ārstu sakarā ar savārgumu, par ko viņš man nesen sūdzējās.”

Bet man Kritijs paskaidroja: “Viņš man nesen teica, ka, ceļoties agrā rīta stundā, mokoties ar galvassāpēm. Tev taču nav grūti sarunā ar viņu izlikties, ka zini kādas zāles pret galvassāpēm.”

“Nē, necik,” atbildēju. “Lai viņš tik nāk šurp.”

“Viņš tūdaļ būs klāt,” solīja Kritijs.

Tā arī notika. Harmids atnāca un sacēla daudz smieklu, jo ikviens no mums, sēdošajiem, atbrīvodams viņam vietu, cītīgi pagrūda savu kaimiņu, lai Harmids varētu sēdēt viņam blakus, tā ka piespiedām piecelties kādu no vienā malā sēdošajiem, bet otrā malā nogrūdām zemē citu. Harmids, pienācis klāt, apsēdās starp mani un Kritiju. Un jau šajā pašā mirklī, mans draugs, noplaka drosme, kas man bija pirms tam, ka varēšu pavisam viegli ar viņu risināt sarunu. Kad Kritijs pateica, ka es esot tas zāļu zinātnājs, Harmids man uzmeta neapprakstāmu skatienu un grāsījās man ko pavaicāt, bet visi palaistrā esošie ļaudis saskrēja kopā un mūs apņēma ciešā lokā. Un tad, mans cildenais draugs, ieraudzīju to, ko slēpa viņa apģērbs, un mani pārņēma tā kā uguns, un es vairs nepazinu pats sevi. Es nospriedu, ka mīlestības lietās pats gudrākais ir Kīdijs⁷, kas sakarā ar skaistu zēnu kādu brīdina: “Ja briedēns gadās lauvam ceļā, lai piesargās, ka tas viņu neaprij.”⁸ Un man šķita, ka pats esmu tāda nezvēra nagos. Tomēr, kad viņš pavai- cāja, vai es zinot solito līdzekli pret galvassāpēm, atbildēju, kaut arī tikai ar piepūli, ka zinu to.

E

“Un kas tas ir par līdzekli?” jautāja viņš.

Atbildēju, ka tā esot kāda auga lapa, taču tai pienākoties vēl kādi buramvārdi; ja tos sakot vienlaikus ar zāļu ieņemšanu, tās cilvēku visā pilnībā izdziedinot, bet bez buramvārdiem no zālēm neesot nekāda labuma.

“Tad no tevis norakstišu šos buramvārdus,” viņš 156 ierosināja.

“Ar manu piekrišanu vai bez tās?” vaicāju.

Viņš iesmējās un atbildēja: “Ar tavu piekrišanu,⁹ Sokrat.”

“Lai tā būtu,” sacīju. “Bet tu jau tik droši zini manu vārdu?”

“Tas taču tā klājas,” viņš uz to teica. “Manu līdzaudžu vidū par tevi runā vienā gabalā, un es arī atceļos, ka vēl bērībā tevi redzēju kopā ar mūsu Kritiju.”

“Tas ir jauki,” sacīju. “Jo atklātāk pastāstišu tev par buramvārdiem – kādi tie ir. Nupat vēl nezināju, B kā lai tev izskaidroju to iedarbību, jo tā, Harmid, neattiecas uz galvas ārstēšanu vien. Kā varbūt arī tu esi dzirdējis, labie ārsti, kad pie viņiem vērsas kāds acu slimnieks, norāda, ka mēģinājumi izārstēt acis vienas pašas esot veltīgi un, ja gribot, lai acis būtu labā stāvoklī, nepieciešams reizē ārstēt arī galvu; C tāpat esot gatavais neprāts domāt, ka varētu izārstēt galvu vienu pašu neatkarīgi no visa ķermeņa. Pēc šā principa viņi, noteikdami režīmu visam ķermenim, lūko aprūpēt un izārstēt daļu kopā ar visu.¹⁰ Vai tad neesi dzirdējis, ka viņi par šīm lietām tā runā un ka apstākļi ir tādi?”

“Jā, noteikti esmu dzirdējis,” atbildēja Harmids.

“Tātad sacītais tev šķiet pareizs un tu pieņem viņu viedokli?”

“Katrā ziņā,” apliecināja viņš.

D Dzirdot viņa piekrišanu, atkal sasparojos, un pakāpeniski atgriezās drosme; atplauku un turpināju:

“Tāpat, Harmid, arī ir ar šiem buramvārdiem. Es tos iemācījos karadienestā no kāda trāķiešu ārsta, viena no Zalmoksida¹¹ skolniekiem, kuri, kā stāsta, spējot cilvēkus padarīt arī nemirstīgus. Šis trāķietis teica, ka grieķu ārsti jautājumā, par ko tev tikko kā stāstīju, spriežot pavisam pareizi. “Taču Zalmoksids,”

E viņš piebilda, “mūsu ķēniņš, būdams dievs, norāda, ka, tāpat kā nav jāmēģina ārstēt acis atsevišķi no galvas, nedz galvu atsevišķi no ķermeņa, arī nevar ārstēt ķermenī neatkarīgi no dvēseles.” Ka grieķu ārsti netiek galā ar lielāko daļu slimību, notiekot vienīgi tāpēc, ka viņi atstājot novārtā veselo, kam esot jāveltī rūpes. Ja veselajam klājas slikti, arī daļa nevarot būt labā stāvoklī. Viss, viņš teica, rodoties dvēselē – gan ļaunais, gan labais kā ķermenim, tā visam cilvēkam un
157 no turienes pietek viņam klāt, tāpat kā no galvas – acīm.

Tāpēc pirmām kārtām un jo rūpīgi esot jāārstē dvēsele, ja grib, lai galva un pārējais, kas pieder pie ķermeņa, būtu labā stāvoklī. Bet dvēsele, viņš teica, ārstējama ar zināmiem buramvārdiem, mans dārgais, un tos veidojot skaistas runas, no kurām dvēselēs rodoties saprātība¹²; un, kad reiz tā radusies un ir klāt, tad jau viegli parūpēties par veselību galvai un

B visam pārējam ķermenim. Darīdams man zināmas zāles un buramvārdus, viņš piebilda: “Lai neviens tevi nepierunā viņam ar šīm zālēm ārstēt galvu, ja viņš pirms tam nav tev ļāvis ar šiem buramvārdiem ārstēt savu dvēseli. Arī mūslaikos,” viņš turpināja, “cilvēki izdara kļūdu, ka daži mēģina būt ārsti atsevišķi vai nu dvēseles, vai ķermeņa veselībai.” Un

viņš man ļoti uzstājīgi piekodināja neļauties nevienam, lai cik bagāts vai dižciltīgs, vai skaists tas būtu, sevi pierunāt, lai rīkojos citādi. Es viņam paklausīšu – esmu taču viņam devis zvērestu, un man tas jātur. Tāpēc, ja vēlies saskaņā ar šā svešzemnieka norādījumiem man vispirms atļaut, lai novārdoju tavu dvēseli ar trāķieša buramvārdiem, tad arī likšu lietā zāles tavas galvas ārstēšanai, bet, ja nevēlies, tad man nav līdzekļa, kā tev palīdzēt, mans dārgais Harmid.”

Kritijs, izdzirdis manus vārdus, iesaucās: “Tad nu šīs galvassāpes, Sokrat, jauneklīm būtu laimīgs atradums, ja viņš galvas dēļ būtu spiests pilnveidot arī savu prātu. Taču apliecinu tev, ka Harmids līdzaudžu vidū izceļas ne vien ar savu ārieni, bet arī ar to, kam, kā saki, tavā rīcībā ir šie buramvārdi; tu taču runā par saprātību, vai ne?”

“Tieši tā,” atbildēju.

“Tad vari būt drošs,” Kritijs atbildēja, “ka viņu uzskata par pašu saprātīgāko mūsdienu jauno cilvēku vidū, un arī visu pārējo īpašību ziņā, kādas raksturīgas viņa vecumam, viņš ne no viena neatpaliek.”

“Tas taču ir gluži dabiski, Harmid,” sacīju, “ka tu ar to visu esi pārāks par citiem; manuprāt, neviens no šeit klātesošajiem nevarētu tik viegli uzrādīt, kādas divas atēniešu ģimenes apvienodamās varētu radīt cildenākus un labākus pēcnācējus nekā tās, no kurām tu esi cēlies. No tēva puses Kritija, Dropida dēla,¹³ dzimtu, kā stāsta, teikuši Anakreonts¹⁴, Solons un daudzi citi dzejnieki par skaistumu, tikumu un citām tā sauktām laimes vēltēm. No mātes puses ir tas pats: neviens cilvēks neesot Persijā ticis uzskatīts par skaistāku un staltāku kā Pīrilamps¹⁵, tavs tēvocis,

kas daudzkārt devies kā vēstnieks pie Lielā ķēniņa un citiem Āzijā, un arī visa šī dzimta nav necik mazvērtīgāka par otro¹⁶. Un, tā kā esi cēlies no tādām ģimenēm, ir gluži dabiski, ka visās jomās esi pirmais. Kas attiecas uz tavu ārieni, mīlais Glaukona dēls, tad, man šķiet, tu necik neatpaliec ne no viena, kas bijis pirms tevis. Un, ja tu, kā apgalvo Kritijs, arī no dabas esi bagātīgi apveltīts ar saprātību un citām labām īpašībām, tad, mīlo Harmid,” sacīju, “māte tevi laidusi pasaulē laimīgu.

Apstākļi tātad ir šādi: ja tev, kā saka mūsu Kritijs, jau piemīt saprātība un tu jau esi gana saprātīgs, tad tev nav nekādas vajadzības ne pēc Zalmoksida, ne pēc hiperborieša Abarida¹⁷ buramvārdiem, bet tev tūdaļ dodamas zāles pret galvassāpēm; ja tev tomēr šķiet, ka buramvārdi vajadzīgi, tad tevi vēl vajag apvārdot pirms buramvārdu ieņemšanas. Tad nu pasaki man pats: vai esi vienisprātis ar Kritiju un vari apgalvot, ka tev jau pietiekamā mērā piemīt saprātība, vai tās tev vēl trūkst?”

Harmids vispirms nosarka un tā šķita vēl skais-tāks, jo kautrums piestāvēja viņa vecumam. Bet tad viņš atbildēja ne bez cienīguma, ka tā uzreiz viņam esot vienlīdz grūti gan piekrist, gan nepiekrist.

D “Ja noliegšu, ka esmu saprātīgs,” viņš paskaidroja, “tad būtu dīvaini tā runāt par sevi pašu un reizē nostādīšu kā meli mūsu Kritiju un daudzus citus, kam, kā viņš saka, šķietu saprātīgs. Bet, ja, otrādi, tam piekritīšu un līdz ar to pats sevi cildināšu, tad tas droši vien šķitīs nekaunīgi, tā ka nezinu, ko lai tev atbildu.”

“Tavi vārdi,” sacīju uz to, “man šķiet piedienīgi, Harmid. Manuprāt,” turpināju, “mums vajadzētu

kopā papētīt, vai tev jau piemīt vai nepiemīt īpašība, pēc kuras taujāju, lai tu nebūtu spiests runāt, ko nevēlies, un es savukārt neķertos bez pārbaudes pie ārstēšanas. Tātad, ja tev tas ir pa prātam, gribu jautājumu aplūkot kopā ar tevi, bet, ja ne, tad liksimies mierā.”

“Man tas ir pat ļoti pa prātam,” viņš atbildēja. “Tāpēc aplūko jautājumu tā, kā uzskati par labāku.”

Uz to viņam atbildēju: “Manuprāt, jautājums vislabāk aplūkojams šādi: ir taču skaidrs, ka, ja tev ir saprātība, tev par to var būt kāds priekšstats – ja tā tev patiešām piemīt, tev katrā ziņā rastos zināma sajūta, no kuras tev izveidotos priekšstats par to, kas ir saprātība un kādas ir tās īpašības. Bet varbūt tev ir cits ieskats?”

“Nē,” viņš atbildēja, “es domāju tieši tāpat.”

“Un, tā kā proti grieķu valodu,” sacīju, “droši vien varēsi man pateikt, ko tu par to domā un kāda tā tev šķiet?”

“Varbūt,” teica viņš.

“Tad, lai mēs varētu izzināt, vai tev piemīt vai nepiemīt saprātība, pasaki,” aicināju viņu, “kas tā, tavuprāt, ir.”

Viņš sākumā vilcinājās un nevarēja sasparoties, lai atbildētu. Taču tad viņš pateica – viņam liekoties, ka saprātība nozīmējot visu darīt, kā nākas un mierīgi – staigāt pa ielu un sarunāties, un tāpat darīt arī visu pārējo. “Un apkopojot,” viņš piebilda, “man šķiet, ka tas, pēc kā tu taujā, ir zināms mierīgums.”

“Bet vai tu arī domā,” vaicāju, “ka tev ir taisnība? Tiesa, saka, Harmid, ka mierīgie ļaudis ir saprātīgi. Taču paskatīsimies, vai šīs runas ir pamatotas. – Pasaki man: vai saprātība nepieder pie skaistajām lietām?”

“Noteikti,” atbildēja Harmids.

“Bet kas pie valodas skolotāja ir vislabāk – vienus un tos pašus burtus uzrakstīt ātri vai lēni?”

“Ātri.”

“Bet attiecībā uz lasīšanu? Ātri vai lēni?”

“Ātri.”

“Un arī ātri spēlēt uz kitaras, tāpat strauji uzbrukt cikstoties taču ir daudz labāk nekā to darīt mierīgi un lēni?”

“Jā.”

“Un tālāk: vai dūru cīņā un pankratijā¹⁸ nav tāpat?”

“Noteikti tāpat.”

D “Un vai skriešanā, lēkšanā un visās fiziskajās nodarbēs enerģiski un ātri paveikto neuzskata par skaistu, ar grūtībām un lēni padarīto – par apkaunojošu?”

“Acīmredzot.”

“Tātad acīmredzot,” secināju, “mums fiziskajā jomā nevis mierīga rīcība, bet ātrākā un enerģiskākā ir skaistākā. Vai ne?”

“Noteikti.”

“Bet saprātība mums taču bija kas skaists?”

“Jā.”

“Tātad vismaz fiziskajā jomā nevis mierīgums, bet ātrums būtu saprātīgāks, jo saprātība taču bija kas skaists.”

“Tā šķiet,” apliecināja Harmids.

“Un kā tālāk?” turpināju. “Kas ir labāk – viegla uztvere mācoties vai grūta?”

E “Viegla uztvere.”

“Un viegla uztvere,” turpināju, “taču nozīmē ko iemācīties ātri, bet grūta – iemācīties lēni un ar pūlēm?”

“Jā.”

“Un vai citam ko iemācīt ātri nav skaistāk un iedarbīgāk nekā to darīt lēnām un ar pūlēm?”

“Jā.”

“Un vēl: kas ir skaistāk – ko atcerēties un iegau-
mēt lēnām un ar grūtībām vai intensīvi un ātri?”

“Intensīvi un ātri,” viņš atbildēja.

160

“Bet prāta asums? Vai tas nav zināms dvēseles
straujums, nevis mierīgums?”

“Tev taisnība.”

“Tātad, saprotot sacīto gan pie valodas, gan
kitaras skolotāja un jebkur citur, skaistākais ir nevis
pats lēnākais, bet pats ātrākais?”

“Jā.”

“Un prāta pētījumos un apspriedēs, manuprāt,
uzslavas cienīgs ir nevis gausākais un padomu tik
tikko rast spējīgais, bet tas, kas to veic visvieglāk un
visātrāk.”

B

“Tā tas ir,” viņš teica.

“Tātad visi veikumi, Harmid,” sacīju, “kā dvēse-
les, tā ķermeņa jomā mums šķiet skaistāki, ja tie noris
ātri un enerģiski, nevis smagnēji un lēni?”

“Tā tas varētu būt,” viņš teica.

“Tātad saprātība nebūtu zināms mierīgums, nedz
saprātīga dzīve mierīga, vismaz pamatojoties uz šīm
pārdomām, jo saprātīgai dzīvei jābūt skaistai. Viens
no diviem: vai nu nekur, vai tikai ļoti retos gadīju-
mos mierīga rīcība dzīvē izrādījusies skaistāka nekā
ātra un enerģiska. Un, ja labākajā gadījumā, mans
draugs, mierīga rīcība, kas būtu skaista, nebūtu retāk
sastopama kā enerģiska un ātra, arī tad saprātība
nenozīmētu drīzāk mierīgu rīcību kā enerģisku un
ātru – ne staigājot, ne runājot, ne jebkur citur, un mie-
rīga dzīve nebūtu saprātīgāka par nemierīgu, jo pēc

C

D

mūsu pieņēmuma saprātība attiecas uz skaistā jomu un ātrais izrādījies ne mazāk skaists kā mierīgais.¹⁹”

“Man šķiet, Sokrat,” piekrita Harmids, “ka tev ir taisnība.”

“Tātad tev, Harmid,” sacīju, “vēlreiz jākoncentrē savas domas un jāielūkojas sevi²⁰, un, kad būsi sapratis, kādu tevi padara tev piemītošā saprātība un kāda tā ir, ka spēj tevi tādu padarīt, tad apkopo to visu un pasaki skaidri un droši, kas tā, tavuprāt, ir.”

E Viņš, mirkli paklusējis un ar gaužām vīrišķīgu nopietnību sevi pārbaudījis, sacīja:

“Nu man liekas, ka saprātība padara cilvēku kaunīgu un kautru un tā ir tas pats, kas kaunīgums.”

“Lai tā būtu,” sacīju. “Bet vai nebiji tikko kā vienisprātis ar mani, ka saprātība ir kas skaists?”

“Noteikti,” atbildēja viņš.

“Tātad saprātīgie cilvēki ir arī labi?”

“Jā.”

“Bet vai var būt labs tas, kas cilvēkus nepadara labus?”

“Protams, ne.”

“Tātad saprātība ir ne vien kas skaists, bet arī kas labs?”

“Jā, man vismaz tā šķiet.”

161 “Bet kā? Vai tad, tavuprāt,” turpināju, “Homēram nav taisnība, kad viņš saka:

Kaunēties nevajag tādām, ko nospiedis trūkums
tik smagi²¹ –?”

“Jā, viņam ir taisnība.”

“Tātad kaunīgums, kā šķiet, reizē ir kas nelabs un kas labs.”

“Acīmredzot.”

“Bet saprātība taču ir kas labs, ja tā padara labus tos, kam tā piemīt, nevis sliktus.”

“Man patiešām šķiet, ka ir tā, kā saki.”

“Tātad saprātība nevarētu būt tas pats, kas kaunīgums, ja tā ir kas labs, bet kaunīgums ir ne vairāk B
labums kā ļaunums.”

“Man liekas, Sokrat,” viņš teica, “ka tas viss ir pareizi sacīts. Bet kā tu vērtētu šādu uzskatu par saprātu? Man tikko kā iešāvās prātā, ka esmu reiz dzirdējis kādu sakām – saprātība nozīmējot darīt savu. Tad nu paskaties, vai tam, kas to sacījis, tavuprāt, ir taisnība.”

“Ak tu, blēdi!” iesaucos. “To taču esi dzirdējis no šā te mūsu Kritija vai cita gudra cilvēka.” C

“Domājams, no kāda cita,” iejaucās Kritijs, “no manis gan noteikti ne.”

“Kāda gan tam nozīme, Sokrat,” teica Harmids, “no kā to esmu dzirdējis?”

“Nekāda,” atbildēju. “Jebkurā gadījumā jāpārbauda nevis tas, kas to ir teicis, bet vai ar to pateikts kas patiens vai ne.”

“Nu tev ir taisnība,” Harmids piekrita.

“Jā, pie Zeva!” iesaucos. “Bet es brīnītos, ja arī izdibināsim izteiciena patieso jēgu, jo tas ir kas līdzīgs mīklai.”

“Kā tā?” viņš vaicāja.

“Tāpēc, ka tas, kas sacījis, ka saprātība nozīmē darīt savu, acīmredzot domājis ko citu, nekā pateicis. Jeb vai tu uzskati, ka valodas skolotājs neko nedara, kad raksta vai lasa?” D

“Nē,” atbildēja viņš, “es domāju, ka viņš ko dara.”

“Un vai tev liekas, ka skolotājs raksta un lasa vienīgi savu vārdu un tikai to māca jums, zēniem,

un vai arī jūs neesat tikpat bieži uzrakstījuši savu ienaidnieku vārdus kā pašu un savu draugu vārdus?”

“Jā, tikpat bieži.”

“Un vai tā bija iejaukšanās citu darišanās un jūs līdz ar to nebijāt saprātīgi, to darīdami?”

“Nekādā ziņā.”

E “Bet jūs taču nedarījāt savu, ja vien rakstīšana un lasīšana ir darišana.”

“Tā noteikti tāda ir.”

“Un ārstēt, mans draugs, celt mājas, aust un ar jebkuras mākslas palīdzību radīt kādu šīs mākslas darbu taču arī ir kāda darišana.”

“Katrā ziņā.”

162 “Un kā tev šķiet,” turpināju, “vai valsts būtu labi pārvaldīta, ja ar likumu noteiktu, ka ikvienam jānoauž un jāizmazgā pašam savas drēbes, jāšuj sev apavi un līdzīgā kārtā jāpagatavo eļļas pudelīte un skrāpis, un viss pārējais, neķeroties pie citu darišanām, bet katram pagatavojot un darot vienīgi savu?”

“Nedomāju vis,” Harmids atbildēja.

“Bet, ja valsts tiktu saprātīgi pārvaldīta,” turpināju, “tā taču būtu labi pārvaldīta.”

“Kā gan citādi?” viņš atbildēja.

“Tātad,” teicu, “tādos gadījumos un tādā kārtā darīt savu nenozīmētu saprātību.”

“Jā, acīmredzot nenozīmētu.”

B “Tātad šķiet, kā tikko sacīju, ka cilvēks, kas apgalvojis, ka saprātība nozīmējot darīt savu, runājis mīklās. Viņš taču nebija nekāds vientiesis. Vai varbūt dzirdēji šos vārdus no kāda muļķa, Harmid?”

“Nē, nekādā gadījumā,” Harmids atbildēja. “Viņš man šķita pat ļoti gudrs.”

“Tāpēc esmu jo vairāk pārliecināts, ka viņš mums uzdevis mīklu, jo ir taču grūti saprast, ko īsti nozīmē “darīt savu”.”

“Varbūt,” teica viņš.

“Tad ko gan varētu nozīmēt – darīt savu? Vai tu vari pateikt?”

“Nē, pie Zeva, es to nezinu,” atbildēja Harmids. “Bet varbūt tas, kurš to teicis, pats nezina, ko ar to domāja.”

To sacīdams, viņš viltīgi pasmaidīja un paskatījās uz Kritiju.

Bija redzams, ka Kritijs jau labu laiku saērcināts un kāro sevi parādīt Harmida un pārējo klātesošo priekšā. Jau pirms tam viņš tik tikko savaldījās, bet nu viņa pacietībai pienāca gals. Jo ticamāk man šķiet, ka Harmids, kā biju pieņēmis, šo atbildi par saprātību dzirdējis no Kritija. Un, tā kā Harmids nevēlējās pats aizstāvēt šo apgalvojumu, bet tiecās to piespēlēt Kritijam, viņš izaicināja Kritiju, likdams saprast, ka tas ir atspēkots. Kritijs zaudēja savaldību, un man likās, ka viņš dusmojās uz Harmidu līdzīgi dzejniekam, kas ir dusmīgs uz aktieri, kurš slikti cēlis priekšā viņa sacerējumus. Tad nu viņš cieši paskatījās uz Harmidu un teica:

“Vai tu tiešām domā, Harmid, ka, ja pats nezini, ko domājis cilvēks, kas apgalvojis, ka saprātība nozīmē darīt savu, tad arī viņš to nav zinājis?”

“Bet, mans visulabais Kritij,” iejaucos, “tas taču nav nekāds brīnums, ka viņš savos gados to nezina; taču būtu dabiski, ka tu savā vecumā un ar saviem izglītības centieniem to zini. Tātad, ja piekrīti tam, ka saprātība ir tas, par ko Harmids to uzskata, un ja esi ar mieru pārņemt viņa vietu diskusijā, es daudz

labprātāk pārbaudītu kopā ar tevi, vai šis formulējums ir pareizs vai ne.”

“Es pilnībā piekrītu šim formulējumam,” teica Kritijs, “un stājos Harmida vietā.”

“Tas ir pareizi darīts,” sacīju uz to. “Tad pasaki man vēl: vai piekrīti arī tam, par ko nupat vaicāju, – ka visi amatnieki ko dara?”

163 “Jā gan.”

“Un vai tev šķiet, ka viņi dara ne vien savas, bet arī citu lietas?”

“Arī citu lietas.”

“Bet vai viņi ir saprātīgi, darīdami ne tikai savas lietas vien?”

“Kas gan tam stāvētu ceļā?” viņš jautāja.

“Manis pēc nekas,” atbildēju. “Taču palūko, vai arī tam nekas nestāv ceļā, kas vispirms pieņem, ka saprātība nozīmē darīt savu, bet tad atkal apgalvo, ka nekas nekavē būt saprātīgiem arī tos, kas dara citu lietas.”

“Vai tad esmu atzinis,” viņš iebilda, “ka saprātīgi ir tie, kas dara citu cilvēku lietas, vai tie, kas tās taisa?”

B “Pasaki man,” pavaicāju, “vai tad vārdi “darīt” un “taisīt” tev nenozīmē vienu un to pašu?”

“Nebūt ne,” viņš atbildēja. “Un arī ne “strādāt” un “darīt”. To esmu apguvis no Hēsioda, kas teicis, ka neviens darbs nav kauns.²² Kā tu domā: ja viņš uz lietām, ko tikko minēji, būtu attiecinājis vārdus “darbs”, kā arī “strādāt” un “darīt”, vai viņš tad būtu apgalvojis, ka nav nekāds kauns būt par kurpnieku, sālītu zivju pārdevēju vai prostitūtu bordelī? Nē, Sokrat, tas nav ticams.²³ Hēsiods, manuprāt, uzskatīja, ka “taisīt” ir kas cits nekā “darīt” un “strādāt”

un ka tas, kas uztaisīts, reizēm varot būt apkauno- C
jošs, ja tas nav saistīts ar skaisto; darbs turpretim
nekad nevarot būt apkaunojošs: viņš par darbiem
dēvēja to, kas uztaisīts skaisti un noderīgi, un tādu
taisīšanu sauca par strādāšanu un darbošanos. Vēl
jāpiebilst, ka viņš tikai to uzskatījis par pašu lietām²⁴,
bet visu kaitīgo – par svešām. Tātad mums jāpie-
ņem, ka arī Hēsiods, tāpat kā ikviens cits prātīgs cil-
vēks, dēvē par saprātīgu to, kas dara savu.”

“Kritij,” teicu uz to, “tiklīdz iesāki runāt, man jau D
bija diezgan skaidrs, ka tu ar paša un savām lietām
saproti labo, bet labā veikšanu sauc par darbošanos.
Esmu taču dzirdējis Prodiku²⁵ runājam par neska-
tāmām šādām vārdu atšķirībām. Atstāju tavā ziņā
lietot vārdus, kā tev tīk; tikai paskaidro, uz ko ikreiz
attiecas vārds, kuru tu lieto. Tad nu sāksim tagad no
jauna un precizē: tātad labā veikšanu vai darišanu, E
vai lai kā tu to vēlies saukt, tu uzskati par saprātību?”

“Jā gan,” viņš teica.

“Tātad saprātīgs ir nevis tas, kas dara ļauno, bet
tas, kas dara labo?”

“Bet vai tad tu, mans visulabais,” viņš vaicāja,
“nedomā tāpat?”

“Atstāsim to malā,” sacīju. “Mēs taču vēl neap-
lūkojam manas domas, bet pārbaudām to, ko tu
tagad apgalvo.”

“Es tātad apgalvoju,” teica Kritijs, “ka tas, kas
dara nevis labo, bet ļauno, nav saprātīgs, bet sa-
prātīgs ir tas, kas dara labo, nevis ļauno. Es skaidri
un gaiši tev definēju, ka darīt labo ir saprātība.”

“Tev, iespējams, ir taisnība. Tikai brīnos par vienu,” 164
turpināju. “Vai tik tu nedomā, ka saprātīgie cilvēki
nezina, ka viņi ir saprātīgi?”²⁶

“Nē, es tā nedomāju,” viņš iebilda.

“Bet vai tu pavisam nesen neapgalvoji,” vaicāju, “ka amatniekiem nekas nestāv ceļā būt saprātīgiem arī tad, kad viņi taisa citu lietas?”

“Jā, tā apgalvoju,” viņš atbildēja. “Bet kas par to?”

“Nekas. Tikai pasaki man, vai, tavuprāt, ārsts, kas izdziedina kādu, dara ko noderīgu kā sev, tā tam, ko izārstē?”

B “Manuprāt, jā.”

“Un vai tas, kas to dara, nedara to, kas ir viņa pienākums?”

“Jā, dara.”

“Un vai tas, kurš dara to, kas ir viņa pienākums, nav saprātīgs?”

“Jā, viņš ir saprātīgs.”

“Un vai ārstam arī jāzina, kādos gadījumos viņš ārstē sekmīgi un kādos ne? Un tāpat ikvienam amatniekam – kad viņam būs kāds labums no darba, ko viņš dara, un kad nebūs?”

“Laikam ne.”

C “Tātad dažkārt,” turpināju, “ārsts, padarījis savu darbu sekmīgi vai kaitējis ar to, pats nezina, kā viņš to paveicis. Tomēr viņš, ja padarījis to sekmīgi, rīkojies, tavuprāt, saprātīgi. Bet varbūt tā nesacīji?”

“Nē, sacīju.”

“Tātad viņš acīmredzot dažkārt, savu darbu sekmīgi padarīdams, rīkojas saprātīgi un ir saprātīgs, taču pats nezina, ka ir saprātīgs?”

D “Bet tas taču tā nevarētu būt, Sokrat,” teica Kritijs. “Un, ja tu domā, ka no maniem iepriekšējiem atzinumiem obligāti izriet šāds secinājums, es drīzāk atteikšos no kaut kā tajos un nekautrēšos atzīt, ka neesmu pareizi izteicies, nekā jebkad piekritīšu tam,

ka cilvēks, kas nepazīst pats sevi, ir saprātīgs. Es gandrīz gribētu apgalvot, ka saprātība ir sevis pazišana, un esmu vienisprātis ar cilvēku, kas licis šo izteikumu pielikt Delfos.²⁷ Un šis izteikums, man šķiet, pielikts kā dieva sveiciens ienākošajiem sveiciena “Priecājies!”²⁸ vietā, it kā šis sveiciens – “Priecājies!” – nebūtu īsti pareizs un cilvēkiem nevajadzētu citam citu tā uzrunāt, bet tā vietā novēlēt būt saprātīgiem. Tādā kārtā dievs sveic templī ienākošos citādi nekā cilvēki cits citu; tāda, manuprāt, bijusi tā cilvēka doma, kas pielicis šo uzrakstu. Un tas, ko dievs vēsti ikreizējam ienācējam, nav nekas cits kā “Esi saprātīgs!”. Tikai viņš, būdams reģis, izsakās mazliet mīklaini, jo “Pazīsti pats sevi!” un “Esi saprātīgs!” ir viens un tas pats, kā apliecina burtiskā nozīme un kā domāju arī es. Tiesa, te visai viegli abus teicienus varētu uzskatīt par atšķirīgiem. Tā arī, man šķiet, noticis ar tiem, kas pielikuši vēlākos uzrakstus – “Neko par daudz!”²⁹ un “Galvojumam tuva ir nelaime!”³⁰. Proti, arī viņi izteikumu “Pazīsti pats sevi!” uzskatīja par padomu, nevis par dieva sveicienu ienācējiem. Tāpēc viņi, gribēdami arī no savas puses pielikt ne mazāk derīgus padomus, sacerēja un pielika šos uzrakstus. Lūk, kālab tev saku to visu, Sokrat: visu iepriekš teikto atstāju tavā ziņā; varbūt tu par to izteicies pareizāk, varbūt – es, taču pilnīgi drošs nebija nekas no tā, ko sacījām. Bet tagad esmu ar mieru debatēt ar tevi, ja neesi vienisprātis ar mani, ka saprātība ir sevis pazišana.”

“Bet, Kritij,” sacīju, “tu izturies pret mani tā, it kā es pats jau zinātu to, par ko uzdodu jautājumus, un it kā es tev varētu piekrist, kad vien to gribētu. Taču tā tas nav. Gluži otrādi, es visu laiku cenšos kopā ar

C tevi noskaidrot izvirzīto jautājumu, jo pats nezinu atbildi uz to. Tātad, tikai to apsvēris, gribu tev pateikt, vai esmu vai neesmu ar tevi vienisprātis. Tad nu mazliet pacieties, līdz būšu jautājumu pārdomājis.”

“Tad pārdomā to,” viņš aicināja.

“Es jau to daru,” sacīju. “Ja nu saprātība nozīmē kaut ko izzināt, tad ir skaidrs, ka tā ir kāda zināšana, proti, zināšana par kaut ko. Vai ne?”

“Jā, tā ir zināšana,” viņš piekrita, “– pašam par sevi.”

“Vai arī ārstniecība,” turpināju, “nav zināšana, proti, veselības jomā?”

“Katrā ziņā.”

“Un, ja nu tu man jautātu,” turpināju, “ko node-rīgu mums dod ārstniecība, būdama zināšana veselības jomā, un ko tā paveic, es atbildētu, ka labums, D ko ārstniecība mums dod, nav nekāds mazais, jo tā veic skaistu darbu – dāvā mums veselību. Vai tu tam piekrīti?”

“Piekrītu.”

“Un, ja tu man par celtniecību, kas ir zināšana māju būves jomā, jautātu, ko tā, manuprāt, paveic, es atbildētu, ka tā mums gādā mājokļus. Un tāpat tas arī ir ar pārējām mākslām. Tāpēc tev, Kritij, ja tu apgalvo, ka saprātība ir zināšana pašam par sevi, jāmek atbildēt uz jautājumu, ko skaistu un sava vārda E cienīgu mums dod saprātība kā zināšana par mums pašiem? Tad nu atbildi.”

“Bet, Sokrat,” viņš uz to teica, “tu pētījumu risini nepareizi. Proti, saprātība pēc savas dabas nav zināšana, kas līdzinās citām zināšanām, nedz pārējās līdzinās cita citai. Bet tu virzi pētījumu tā, it kā tās būtu vienādas. Pasaki man,” viņš turpināja, “vai rēķināšanai

vai ģeometrijai ir tādi paši sasniegumi kā mājas, ko rada celtniecība, vai drēbes, ko rada aušana, vai citi tamlīdzīgi sasniegumi, ko varētu lielā skaitā uzrādīt daudzām mākslām? Vai vari man uzrādīt tamlīdzīgus sasniegumus arī šajos divos gadījumos? Nē, to tu nevarēsi.” 166

Es atbildēju: “Tev taisnība. Taču to tev gan varu uzrādīt, uz kuru no pašas zināšanas atšķirīgu priekšmetu attiecas ikviena no šīm zināšanām. Tā, piemēram, rēķināšanai ir darišana ar pāri un nepāri, ar to skaitlisko attieksmi pret sevi pašu un vienam pret otru. Vai ne?”

“Noteikti,” viņš atbildēja.

“Un nepāris un pāris taču ir kas cits nekā pati rēķināšana?”

“Kā gan citādi?”

“Un statikai ir darišana ar smagāku un vieglāku svaru. Bet smagais un vieglais taču ir kas cits nekā pati statika. Vai piekriti?” B

“Piekritu.”

“Tad pasaki man arī: uz kādu no pašas saprātības atšķirīgu priekšmetu attiecas saprātība kā zināšana?”

“Tas, lūk, ir pats būtiskākais, Sokrat,” viņš teica. “Tu nu savā pētījumā esi nonācis pie tā, ar ko saprātība atšķiras no visām pārējām zināšanām, tomēr joprojām meklē kādu tās līdzību ar citām. Bet te apstākļi ir citādi: visas pārējās zināšanas attiecas uz kaut ko no tām atšķirīgu, nevis uz sevi pašu. Bet saprātība ir vienīgā zināšana, kas attiecas gan uz citām zināšanām, gan uz sevi pašu. Un to tu pavisam labi zini, tomēr, manuprāt, dari to, ko vēl nesen noliedzi: tu mēģini mani atspēkot, neliekoties ne zinis par pašu pētījuma priekšmetu.” C

“Kā tu vari pieņemt,” atbildēju, “ka es, pat mēģinādams tevi atspēkot, to daru kāda cita iemesla dēļ, nevis tālab, kāpēc vaicātu pats sev, ko man par to domāt, aiz bailēm, ka es varētu nemanot iedomāties ko zinām, to nezinādams? Arī tagad apgalvoju, ka daru tieši to – pētu jautājumu galvenokārt savās, bet varbūt arī citu man tuvu cilvēku interesēs. Vai tad, tavuprāt, tas nebūtu gandrīz visu cilvēku kopīgais labums, ka kļūtu redzama katras lietas būtība?”

“Katrā ziņā, Sokrat,” viņš piekrita.

“Un tāpēc, mans labais,” aicināju, “atbildi drošuprāt, uz manu jautājumu, kas tev šķiet pareizs, neliekoies zinis, vai tas ir Kritijs vai Sokrats, kas tiek atspēkots. Pievērs savu uzmanību vienīgi pašai lietai un pārbaudi, pie kā novedis atspēkojums.”

“Tā arī darišu,” viņš teica. “Man šķiet, tu runā prātīgi.”

“Tad pasaki,” turpināju, “kādas ir tavas domas par saprātību?”

“Manas domas ir šādas,” viņš atbildēja. “Tā pārējo zināšanu vidū ir vienīgā, kas attiecas gan uz sevi pašu, gan pārējām zināšanām.”

“Tātad,” turpināju, “tā, būdama zināšana par zināšanu, būtu arī zināšana par nezināšanu?”

167 “Noteikti,” viņš atbildēja.

“Tātad saprātīgais būs vienīgais, kas pats sevi pazīst un ir spējīgs pārbaudīt, ko viņš zina un ko nezina. Tāpat viņš spēs pārbaudīt arī citus, ko kāds zina, un, ja ko zina, arī iedomājas zinām, un ko tas arī tikai iedomājas zinām, to nezinādams. Nevienš cits to nespēs. Tātad to nozīmē būt saprātīgam un saprātība un sevis pazīšana, proti, zināt, ko zina un ko nezina. Vai tāda bija tava doma?”

“Jā, tieši tāda,” viņš atbildēja.

“Tad nu vēlreiz!” turpināju. “Ziedosim trešo kausu Zevam Glābējam!³¹ Sāksim visu it kā no jauna. Vispirms pārbaudīsim, vai tas tiešām iespējams vai ne, ka par to, ko zina un ko nezina, arī zina, ka to zina un ka to nezina; otrkārt, ja tas tiešām iespējams, kāds mums labums no tādas zināšanas.”

“Jā,” teica Kritijs, “tas mums tiešām jāpārbauda.”

“Labi, Kritij,” sacīju, “tad paskaties, vai tu te neesi spējīgāks spriest nekā es, jo pats esmu pilnīgā neziņā. Vai man tev pateikt, kāpēc?”

“Protams,” viņš atbildēja.

“Ja ir tā, kā tu apgalvo,” turpināju, “vai tad tas viss kopā neveido vienu vienīgu zināšanu, kas attiecas ne uz ko citu kā uz sevi pašu un uz citām zināšanām, turklāt vēl arī uz nezināšanu?”

“Noteikti.”

“Tad paskaties, mans draugs, kādu dīvainu apgalvojumu grasāmieš celt priekšā, jo, ja aplūkosi šo pašu jautājumu citās jomās, tu, man šķiet, redzēsi, ka tas ir kas neiespējams.”

“Kāpēc un kādās jomās?”

“Šādās. Padomā, vai eksistē kāda redze, kas neredz to, ko redz jebkuras citas redzes, bet kuras objekts ir tikai pati un citas redzes, kā arī neredzēšana un kas tātad, kaut būdama redze, neredz krāsu, bet redz tikai sevi un citas redzes. Vai tu domā, ka eksistē tāda redze?”

“Nē, pie Zeva, to gan nekādā gadījumā nedomāju.”

“Un ko tu domā par dzirdi, kas nedzird nevienu skaņu, bet dzird sevi un citas dzirdes, kā arī nedzirdēšanu?”

“Arī tas nav iespējams.”

“Tad nu aplūko visus jutekļus kopumā: vai tev šķiet, ka kāds no tiem uztver citu jutekļu un paša sajūtas, bet no tā, ko uztver citi jutekļi, neuztver neko?”

“Man tas šķiet neiespējami.”

E “Un vai vari iedomāties kādu iekāri, kas neiekāro kādu baudu, bet sevi pašu un citas iekāres?”

“Protams, ne.”

“Un tāpat, manuprāt, arī ne vēlmi, kas nevēlas neko labu, bet vēlas sevi pašu un citas vēlmes.”

“Nē,” viņš teica, “arī ne to.”

“Un vai vari nosaukt tādu mīlu, kas ir nevis mīla uz ko skaistu, bet uz sevi pašu un citām mīlām?”

“Nē,” viņš atbildēja, “es vismaz to nevaru.”

168 “Bet vai esi jau sastapis bailes, kas baidās no sevis un citām bailēm, bet necik nebaidās ne no kā briesmīga?”

“Nē, tādas neesmu sastapis,” viņš teica.

“Un uzskatu, kas būtu uzskats par uzskatiem un sevi pašu, bet kam nebūtu nekāda uzskata par to, ko uzskata citi uzskati?”

“Nekādā gadījumā.”

“Bet attiecībā uz zināšanu, kā liekas, apgalvojam, ka esot tāda, kas nav neviena mācību priekšmeta zināšana, bet ir sevis pašas un citu zināšanu zināšana?”

“Jā, to apgalvojam.”

“Bet vai nebūtu dīvaini, ja tas tiešām tā būtu? Taču vēl neuzstāsim, ka tas tā nav, bet vēl pārbaudīsim, vai tas iespējams.”

B “Tev taisnība.”

“Un tālāk: šī zināšana taču ir zināšana par kaut ko, un tajā ietverta arī potence³² attiekties uz kaut ko, vai ne?”

“Noteikti.”

“Arī par to, kas ir lielāks, apgalvojam, ka tam piemīt potence būt lielākam par ko citu?”

“Jā.”

“Tātad lielākam par ko mazāku, ja jau tas ir lielāks?”

“Katrā ziņā.”

“Ja nu mēs atrastu kaut ko lielāku, kas būtu lielāks par citiem lielākiem un par sevi pašu, bet ne lielāks par to, salīdzinot ar ko citi lielāki ir lielāki, tam katrā ziņā piemistu īpašība, ja jau tas ir lielāks par sevi, būt reizē arī mazākam par sevi. Vai ne?” C

“Katrā ziņā, Sokrat,” viņš teica.

“Un, ja kaut kas ir divkāršais attiecībā pret citiem divkāršiem un sevi pašu, tas būtu arī divkāršais, kas vienlaikus ir puse no sevis paša un citiem divkāršiem, jo divkāršais tas var būt tikai attiecībā pret pusi.”

“Pareizi.”

“Un, ja kas ir vairāk par sevi pašu, vai tam tad nav jābūt arī mazāk, ja smagāks – tad arī vieglākam, ja vecāks – tad arī jaunākam? Un vai arī visam pārējam, kam ir sava uz sevi vērsta potence, nepiemītis arī būtība, uz ko bija vērsta šī potence? Es to saprotu šādi: dzirde, apgalvojam, ir tikai skaņas dzirdēšana. Vai ne?” D

“Jā.”

“Tātad, ja tai vajadzētu dzirdēt sevi pašu, tai jābūt skaņai, lai dzirdētu sevi pašu, jo citādi tā nevarētu sevi dzirdēt.”

“Jā, tas ir pavisam nepieciešami.”

“Bet redzei, mans visulabais, ja tai vajadzētu redzēt sevi pašu, jābūt krāsai, jo redze nekad neredzēs neko, kam nav krāsas.”

E "Protams, ne."

"Vai nu redzi, Kritij, ka no visa, ko esam aplūkojuši, cits mums rādās visā pilnībā neiespējams, bet cits mums šķiet visai apšaubāms, ka tas varētu savu potenci vērst uz sevi pašu? Kas attiecas uz lielumiem un daudzumiem, un tamlīdzīgām lietām, tad tas ir pavisam neiespējams. Vai tā nav?"

"Protams."

169 "Turpretim attiecībā uz dzirdi un redzi, un arī kustību, kas kustina sevi pašu, siltumu, kas sasilda sevi pašu, un visu tamlīdzīgo, vieni par to varētu šaubīties, bet citi varbūt arī ne. Te, mans draugs, vajadzīgs liels cilvēks, kas varētu to visu precīzi izšķirt un noteikt, vai nekam no esošā, izņemot zināšanu,³³ nav savas potences, kas vērsta uz sevi pašu, nevis tikai uz ko citu, vai arī kādam vienam tāda ir, bet citam nav; un vai, ja eksistē tādas lietas, kuru potence vērsta uz sevi pašu, pie tām pieder arī zināšana, ko dēvējam par saprātību. Es gan neticu, ka pats esmu spējīgs to visu izšķirt. Tāpēc nevaru droši apgalvot, vai ir iespējams, ka eksistē zināšanas zināšana, nedz pat tad, ja tāda tiešām eksistētu, pieļaut, ka tā ir saprātība, pirms būšu izpētījis, vai tāda zināšana mums ir noderīga vai ne. Ka saprātība ir kas noderīgs un labs, to nojaušu³⁴.

B
C
Bet nu, Kallaishra dēls, – tu taču pieņēmi, ka saprātība ir zināšanas, kā arī nezināšanas zināšana, – pierādi vispirms, ka manis tikko sacītais iespējams un, otrkārt, ka tas ir ne vien iespējams, bet arī noderīgs. Tad mani varbūt pārliecināsi, ka tava saprātības definīcija ir pareiza."

Kad Kritijs to dzirdēja un redzēja mani apmulsušu, ar viņu, man šķita, notika tas pats, kas notiek

ar cilvēkiem, kas redz citus žāvājamies un sāk arī paši žāvāties: mans apmulsums lika viņam savukārt ļauties apmulsumam. Taču, pieradis pie pastāvīgas piekrišanas, viņš kautrējās no klātesošajiem un negribēja man atzīties, ka nav spējīgs tikt galā ar manis ierosināto uzdevumu; viņš, pūlēdamies slēpt savu apmulsumu, nepateica nekā skaidra. Tad, lai pētījumu virzītu uz priekšu, ierosināju:

“Ja tev tas ir pa prātam, Kritij, tad pieļausim šimbrīžam, ka zināšanas zināšana ir iespējama, un citreiz aplūkosim, vai tas tā ir vai nav. Bet pasaki man: pat pieņemot, ka tas ir visai iespējams, kā tad jau varētu zināt, ko kāds zina un ko ne? To taču dēvējām par sevis pazīšanu un saprātību, vai ne?”

“Katrā ziņā,” viņš atbildēja, “un tas arī izriet no pašas lietas, Sokrat: ja kādam ir zināšana, kas pazīst sevi pašu, viņš arī pats būs tāds, kāds ir tas, kas viņam ir. Ja kādam, piemēram, ir ātrums, tad viņš ir ātrs, ja skaistums – tad skaists, ja zināšana – tad zinīgs. Tātad, ja kādam ir sevis pazinēja zināšana, tad viņš arī būs sevis pazinējs.”

“Es nemaz neapstrīdu,” sacīju, “ka cilvēks, kam ir tas, kas pats sevi pazīst, pazīst arī sevi pašu; bet kāpēc viņam līdz ar to katrā ziņā arī jāzina, ko viņš zina un ko nezina?”

“Tāpēc, Sokrat, ka viens ar otru ir identisks.”

“Iespējams,” teicu, “bet es, šķiet, nevaru izlīst no savas ādas, jo vēl joprojām nesaprotu, kā gan zināt, ko kāds zina un ko nezina, ir viens un tas pats.”

“Ko tu ar to gribi teikt?” viņš vaicāja.

“Lūk, ko,” sacīju. “Vai zināšanas zināšana, ja tāda eksistētu, var noteikt kaut ko vairāk nekā to, ka viens no abiem ir zināšana, otrs – nezināšana?”

“Nē, vienīgi to.”

B “Bet vai tas ir viens un tas pats – zināšana un nezināšana veselības jomā un zināšana un nezināšana taisnīguma jomā?”

“Nekādā gadījumā.”

“Viens taču, domāju, ir ārstniecība, otrs – valsts vadīšanas māksla, bet tas, par ko runājam, – tikai zināšana pati par sevi.”

“Kā gan citādi?”

“Tātad, ja kāds nav papildus zinīgs ārstniecības un taisnīguma jomā, bet zina tikai pašu zināšanu, zinādams vienīgi to, tad viņš droši vien zinātu, ka viņam ir kādas zināšanas par sevi un citiem. Vai ne?”

“Jā.”

C “Bet kā viņam šī zināšana palīdzēs uzzināt, ko viņš zina? Veselību viņš taču izzina ar ārstniecības, nevis saprātības palīdzību; harmoniju – ar mūzikas, nevis saprātības palīdzību; māju būvi – ar celtniecības, nevis saprātības palīdzību, un tā tas ir ar visu pārējo. Vai ne?”

“Acīmredzot.”

“Bet kā saprātība, ja tā ir tikai zināšanu zināšana, palīdzēs viņam uzzināt, ka viņš ko zina veselības vai māju būves jomā?”

“Tas nekādi nav iespējams.”

“Tātad tas, kas to visu nezina,³⁵ nezina, *ko* viņš zina, bet zinās tikai to, *ka* viņš zina.”

“Tā šķiet.”

D “Tātad būt saprātīgam un saprātība nenožīmētu zināt, *ko* kāds zina un *ko* nezina, bet, liekas, tikai to, *ka* zina un *ka* nezina.”

“Jā, tas tā varētu būt.”

“Viņš tātad arī nebūs spējīgs kādu citu, kas

apgalvo, ka ko zina, pārbaudīt, vai viņš tiešām zina, ko apgalvo zinām, vai nezina, bet, kā šķiet, varēs tikai uzziņāt, ka viņam ir kaut kāda zināšana, bet uzziņāt, uz ko attiecas šī zināšana, saprātība viņam nepalīdzēs.”

“Jā, acīmredzot nepalīdzēs!”

“Viņš līdz ar to nespēs atšķirt cilvēku, kas uzdo- E
das par ārstu, bet tāds nav, no īsta ārsta un tāpat citu lietpratēju no neprašas. Aplūkosim to šādi. Ja saprātīgais vai jebkurš cits cilvēks gribēs atšķirt īsto ārstu no tā, kas tāds nav, vai viņš tad nerīkosies tādā veidā? Par ārstniecību viņš ar to noteikti nerunās, jo ārsts, kā apgalvojām, neko citu nesaprot kā vien veselību un slimību. Vai tā nav?”

“Jā, tā ir.”

“Bet par zināšanu viņš neko nezina, jo to piešķī-
rām saprātībai vien.”

“Jā.”

“Tātad ārsts arī par ārstniecību neko nezina, jo ārstniecība taču ir zināšana.”

“Tev taisnība.”

171

“Ka ārstam ir kāda zināšana, tas saprātīgajam gan ir skaidrs. Bet, tā kā viņam vēl jāpārbauda, kāda tā ir, viņš taču pievērsīs uzmanību tam, uz ko attiecas šī zināšana? Un vai tad ikvienu zināšanu neraksturo ne vien tas, ka tā ir zināšana vispār, bet arī tas, kas tā ir par zināšanu, tas ir, uz ko tā attiecas?”

“Jā, tieši tas.”

“Un ārstniecība atšķiras no citām zināšanām ar to, ka tā ir veselības un slimības zināšana.”

“Jā.”

“Tātad cilvēkam, kas grib gūt skaidrību par ārst-
niecību, jāpievērs uzmanību tam, ar ko tā nodarbojas, B

nevis tam, kas atrodas ārpus tās un ar ko tai nav nekā kopīga?”

“Bez šaubām.”

“Tātad tas, kas grib pareizā veidā noskaidrot, ciktāl ārsts spējīgs ārstēt, pārbaudīs viņa attieksmi pret veselību un slimību?”

“Tā šķiet.”

“Tātad viņš pārbaudīs šajā jomā sacīto un darīto – vai sacītais atbilst patiesībai un darītais padarīts pareizi?”

“Katrā ziņā.”

“Bet vai kāds varētu, nepārzinādams ārstniecību, izsekot kā vienam, tā otram?”

“Noteikti ne.”

- C “To, šķiet, nevarētu neviens cits kā vien ārsts, arī ne saprātīgais, jo citādi viņš būtu ne vien saprātīgs, bet arī ārsts.”

“Jā, tā tas ir.”

“Tātad nav nekādu šaubu, ka, ja saprātība ir tikai zināšanas un nezināšanas zināšana, tā nespēs atšķirt ārstu, kas pārzina savu mākslu, no tāda, kas to nepārzina, bet izliekas vai iedomājas to pārzinām, un tāpat tas arī ir ar lietpratēju novērtēšanu jebkurā citā jomā. Novērtēt var tikai savu amata brāli, lai kādā jomā tas būtu.”

“Jā, tas acīmredzami tā ir,” bilda Kritijs.

- D “Bet kāds tad,” vaicāju, “mums labums no saprātības, Kritij, ja tā ir tāda? Ja, kā sākumā pieņēmām, saprātīgais zinātu, ko viņš zina un ko nezina, ka ko vienu viņš zina, ko citu nezina, un ja viņš būtu spējīgs pārbaudot tikt skaidrībā arī par citu cilvēku, kas ir tādā pašā stāvoklī, tad, apgalvojam, mums būtu milzum noderīgi būt saprātīgiem. Tad mēs gan

paši nodzīvotu savu mūžu brīvi no kļūdām – mēs, kam piemīt saprātība, – gan visi pārējie, kas būtu pakļauti mūsu vadībai. Mēs nedz paši ķertot pie tā, ko neprotam, bet sameklētu lietpratējus, kam to uzticētu, nedz atļautu mūsu vadībai pakļautajiem darīt ko citu kā vien to, ko viņi varēs pareizi izdarīt, tas ir, to, ko viņi zina. Tā, valdot saprātībai, ik māja tiktu teicami apsaimniekota un ik valsts teicami vadīta, un tā tas būtu visur, kur valdītu saprātība. Un, kad maldi būs novērsti un virsroku gūs pareizums, tad cilvēki šādos apstākļos neizbēgami visās lietās rīkosies cildeni un pareizi, bet tiem, kas tā rīkojas, jābūt arī laimīgiem. Vai tad, Kritij,” turpināju, “nerunājām tādā garā par saprātību, izklāstīdami, cik liels labums būtu zināt, ko kāds zina un ko nezina?”

“Jā, noteikti tādā garā,” viņš apliecināja.

“Taču nu,” sacīju, “tu redzi, ka nekur nav paradījusies tāda veida zināšana.”

“Jā, redzu,” viņš atbildēja.

“Bet,” turpināju, “varbūt saprātībai, kādu esam tagad atraduši, proti, ka zināšanas un nezināšanas zināšanai ir vismaz tāds labums, ka tas, kam tā ir, vieglāk apgūs, lai ko viņš mācītos, un viņam viss rādīsies skaidrāk, jo visam, ko viņš mācās, nāk vēl klāt šī zināšana? Un arī citus viņš taču pārbaudīs labāk jomās, ko pats mācījies, bet tie, kas veic pārbaudi bez šīs zināšanas, to darīs vājāk un sliktāk? Vai tāds, mans draugs, būtu labums, ko mēs gūtu no saprātības, bet mēs tajā redzam ko lielāku un tiecamies tai piešķirt lielāku nozīmi, nekā tai patiesībā ir?”

“Tas tā varētu būt,” viņš teica.

“Varbūt,” turpināju. “Bet varbūt arī neesam noskaidrojuši neko derīgu. To iedomājos tāpēc, ka

saprātībā man rādās šis tas dīvains, ja tā ir tāda, kā sacījām. Ja tev tas ir pa prātam, pieņemsim, ka ir iespējama zināšanas zināšana, un neatmetīsim arī mūsu sākotnējo nostādni, ka saprātība ir spēja zināt, ko zina un ko nezina, bet atzīsim to. Un, to visu atzinuši, aplūkosim vēl rūpīgāk, vai tā, tāda būdama, mums var būt noderīga. Proti, attiecībā uz to, ko tikko kā sacījām – ka tāda saprātība būtu liels labums, ja tā spētu pārzināt kā mājas, tā valstis, mēs, manuprāt, Kritij, esam kļūdijušies.”

“Kāpēc?” viņš jautāja.

“Tāpēc,” atbildēju, “ka pārāk viegli kopīgi pieļāvām, ka cilvēkiem būtu liels labums, ja ikviens darītu tikai to, ko viņš prot, bet to, ko neprot, uzticētu citiem – lietpratējiem.”

“Vai tad šis kopīgais pieļāvums būtu bijis nepareizs?” jautāja Kritijs.

E “Manuprāt,” atbildēju, “nepareizs.”

“Tu nudien runā dīvainas lietas, Sokrat!” viņš iesaucās.

“Jā, pie suņa,³⁶ arī man tā liekas,” sacīju. “Un šai sakarā pirmīt teicu, ka šis tas man rādās dīvains, un paudu bažas, ka pētījumu risinām nepareizi. Patiesībā pat tad, ja saprātība tiešām būtu tāda, man nepavisam neliekas skaidrs, ko labu tā mums dod.”

173 “Kā tā?” teica Kritijs. “Pasaki to, lai arī mēs zinātu, ko tu domā.”

“Es gan domāju,” atbildēju, “ka kuļu tukšus salmus. Un tomēr jāpārbauda, kas man rādās, to neatmetot ar vieglu roku, ja kaut vai mazliet domājam par sevi.”

“Tev taisnība,” viņš piekrita.

“Tad paklausies,” aicināju, “manu sapni, lai tas

būtu atnācis pa raga vai ziloņkaula vārtiem.³⁷ Ja
 saprātība, kādu to tagad esam definējuši, visā pil-
 nībā valdītu pār mums, vai viss tad netiktu darīts
 atbilstoši zināšanām? Mūs nespētu piemānīt neviens
 stūresvīrs, kas par tādu uzdodas, tāds nebūdam, B
 nedz mums paliktu apslēpts ārsts vai karavadonis,
 vai jebkurš cits, kas izliekas zinām, ko viņš nezina.
 Un, ja tas tā būtu, vai tam tad varētu būt citas sekas
 kā vien tādas, ka būsīm fiziski veselāki nekā tagad un
 ka vieglāk izglābsimies no briesmām jūrā un karā,
 un ka visi mūsu rīki, drēbes un apavi, īsi – viss, ko
 lietojam, būs pagatavots prasmīgi, tāpat vēl daudz C
 kas cits, jo mēs nodarbinātu patiesus amata pratējus?
 Ja vēlies, pieņemsim, ka arī pareģošana ir zināšana,
 proti, par nākotni, un ka saprātība kā tās vadītāja
 novērsīs šarlatānu uzrašanos un iecels mums īstos
 pareģus kā nākotnes notikumu praviešus. Esmu ga-
 tavts atzīt, ka cilvēku dzimums šādos apstākļos dzi-
 votu un rīkotos zinīgi, jo saprātība, mūs sargādama, D
 nepieļautu, lai iespiestos ignorance un mums kļūtu
 par palīgu. Taču, mans mīļais Kritij, vēl nevaram
 būt pārliecināti, ka, rīkojoties zinīgi, mums klāsies
 labi un būsīm laimīgi.”

“Bet,” iebilda Kritijs, “ja zemu vērtēsi zinīgu rīcību,
 tu tik viegli neatradīsi pilnīgu labklājību.”

“Tad paskaidro man vēl kādu sīkumu,” teicu.
 “Uz ko attiecas zinīgā rīcība, par kuru tu runā? Vai
 uz apavu piegriešanu?”

“Taču ne, pie Zeva!”

“Vai uz vara apstrādāšanu?”

“Nekādā ziņā.”

“Vai uz vilnas, koka vai cita kā tamlīdzīga ap-
 strādi?”

“Protams, ne.”

174 “Tātad,” turpināju, “vairs nepaliekam pie sava apgalvojuma, ka zinīgi dzīvojošais ir laimīgs. Tu taču neatzīsti, ka šie zinīgi dzīvojošie arī ir laimīgi, bet, man šķiet, drīzāk kā laimīgo cilvēku izdali to, kas dzīvo zinīgi attiecībā uz noteiktām lietām. Bet varbūt tu saproti ar to manis tikko kā minēto pareģi, kurš zina visu, kas būs nākotnē? Vai tu domā šo vai kādu citu?”

“Gan šo,” viņš atbildēja, “gan kādu citu.”

“Bet ko?” vaicāju. “Taču ne to, kas līdz ar nākotni zina visu bijušo un pašlaik esošo un kam nekas nepaliek nezināms? Pieņemsim, ka tāds eksistē. Domāju, ka diezin vai varēsi nosaukt kādu, kas dzīvotu vēl zinīgāk.”

“Nudien, ne.”

“Taču vēl gribu zināt, kura no zināšanām viņu padara laimīgu. Vai varbūt visas vienādā mērā?”

“Noteikti ne vienādā mērā,” viņš atbildēja.

B “Bet kura pirmām kārtām? Un kas tas ir, ko viņš ar tās palīdzību zina par tagadni, pagātņi un nākotni? Varbūt tu domā galdiņspēli³⁸?”

“Kādu galdiņspēli?!” viņš teica.

“Varbūt rēķināšanu?”

“Nekādā gadījumā.”

“Vai veselības zinību?”

“Drīzāk to,” viņš teica.

“Bet ko viņš zina ar tās zināšanas palīdzību,” vaicāju, “ko domāju pirmām kārtām?”

“Labo,” viņš atbildēja, “un ļauno.”

C “Ai, nelieti!” iesaucos. “Visu laiku tu mani vadā apkārt pa apli un slēp, ka nevis zinīgā dzīve nodrošina labklājību un laimi, nedz visas pārējās zināšanas

kopā, bet tikai tā viena vienīgā – zināšana par labo un ļauno. Bet, ja, Kritij, tu gribi šo zināšanu izdalīt no pārējām zināšanām, vai ārstniecība mūs tad mazākā mērā spēs padarīt veselus, kurpnieka arods – apgādāt ar apaviem, audēja amats – ar drēbēm; vai stūrmaņa prasme mazāk paglābs mūs no bojāejas jūrā, bet karavadoņa māksla – no nāves karā?”

“Nē, necik mazāk,” viņš atbildēja.

“Taču, mīļais Kritij, ja mums tās vienas trūks, tad D
visas šīs lietas vairs nebūs tik labas un noderīgas.”

“Tev taisnība.”

“Bet šī zināšana, kā liekas, ir nevis saprātība, bet zināšana, kuras uzdevums ir mums būt noderīgai. Tā ir nevis zināšanu un zināšanu trūkuma zināšana, bet labā un ļaunā zināšana. Tātad, ja šī zināšana ir noderīga, tad saprātība mums ir kas cits nekā noderīgums.”

“Bet kālab,” viņš iebilda, “tā lai nebūtu mums noderīga? Ja saprātība patiešām ir zināšanu zināšana un tā arī vada pārējās zināšanas, tad tā, valdī E
dama arī pār labā zināšanu, būtu mums noderīga.”

“Tātad tā,” sacīju, “nevis ārstniecība mūs darītu arī veselus? Un tā arī paveiktu visu pārējo mākslu uzdevumus, nevis katra no tām savējo? Vai tad nesam visu laiku atzinuši, ka tā ir tikai zināšanas un nezināšanas, un nekā cita zināšana? Vai tā nav?”

“Jā, acīmredzot.”

“Tātad tā nebūs mums veselības radītāja?”

“Noteikti ne.”

175

“Jo veselība ietilpa citas mākslas jomā, vai ne?”

“Jā, citas.”

“Un tā arī nav noderīguma radītāja, draugs, jo šo uzdevumu nupat kā piešķīrām citai mākslai. Vai tā nav?”

“Jā, tā ir.”

“Kā tātad saprātība varētu būt noderīga, ja tā nerada neko noderīgu?”

“Acīmredzot nekādi, Sokrat.”

- “Vai nu redzi, Kritij, cik dibinātas pirmīt bija manas bažas un cik pamatoti sevi vainoju, ka mans pētījums par saprātību nav nekāds sekmīgs? Die-
- B zin vai tas, ko visi vienprātīgi atzīst par pašu skais-tāko, mums būtu noskaidrojies kā nederīgs, ja no manis būtu kaut cik labuma sekmīgam pētījumam. Bet nu esam viscaur sakauti un nespējam izzināt, kas tas ir, kam vārdu piešķirējs³⁹ devis šo vārdu – “saprātība”. Tomēr esam daudz ko pieņēmuši, kas nemaz neizriet no mūsu pētījuma. Esam pieņēmuši, ka eksistē zināšanas zināšana, lai gan mūsu pētījums to nepieļāva un noliedza, ka kaut kas tāds tiešām pastāv. Tāpat pieņemām, ka šī zināšana spēj izzināt
- C arī citu zināšanu sasniegumus, kaut gan arī to pēti-jums nepieļāva, lai saprātīgais mums parādītos kā cilvēks, kas par to, ko viņš zina, arī zina, ka viņš to zina, un par to, ko viņš nezina, zina, ka viņš to nezina. Turklāt mēs to atzinām visai vērienīgi, nepievērsuši uzmanību tam, ka nav iespējams to, ko nemaz ne-zina, tomēr kaut kā zināt; mūsu kopīgais pieļāvums taču nozīmē, ka var zināt to, ko nezina, kaut gan, manuprāt, nekas nevar būt bezjēdzīgāks par to. Un, par spīti labsirdībai un piekāpībai, ar kādu risinājām
- D savu pētījumu, tas nespēj atrast patiesību un pazo-bojas par to tādā mērā, ka to, ko pirmīt ar kopīgiem pieļāvumiem un pieņēmumiem iecēlām saprātības kārtā, mums pavisam izaicinoši parādīja kā nederīgu.

Par sevi gan bēdāju mazāk, bet par tevi, Harmid,” turpināju, “man ļoti smaga sirds, ja tu, būdams tik

skaists un turklāt apveltīts ar tik saprātīgu dvēseli, negūtu nekādu labumu no šīs saprātības un tā, tev piemizdama, dzīvē necik nebūtu noderīga. Un vēl E vairāk man kremt buramvārdu dēļ, ko iemācījos no trāķieša, ka lietai, kuras dēļ tos iemācījos ar tik lielām pūlēm, nav nekādas vērtības. Tomēr nedomāju, ka tas tā ir; drīzāk uzskatu sevi par sliktu pētnieku. Saprātību taču uzlūkoju par lielu labumu, un, ja tā tev piemīt, tu esi uzskatāms par laimīgu cilvēku. Tad nu paskaties, vai tā tev piemīt un tev buramvārdi 176 nemaz nav vajadzīgi; un, ja tev tā piemīt, es drīzāk tev ieteiktu mani uzskatīt par tukšu salmu kūlēju, kas nav spējīgs kādā pētījumā kaut ko noskaidrot, bet sevi pašu uzlūkot par jo laimīgāku, jo saprātīgāks esi.”

“Bet, pie Zeva,” uz to teica Harmids, “es nemaz nezinu, vai man saprātība piemīt vai nepiemīt. Un kā es varētu zināt to, par ko pat jūs, kā pats atzīsti, nespējat tikt skaidrībā, kas tas tāds ir? Taču, Sokrat, es tev tā īsti neticu un domāju, ka buramvārdi man B tomēr ļoti vajadzīgi, tā ka esmu gatavs tos klausīties no tavas mutes diendienā, līdz pats sacīsi, ka pietiek.”

“Labi, Harmid,” teica Kritijs, “dari tā. Man tā būs liecība tavai saprātībai, ja ļausies Sokrata buramvārdiem un no viņa vairs neatkāpsies ne soli.”

“Jā, es viņam sekošu,” sacīja Harmids, “un neatstāšos. Būtu taču briesmīgi, ja es nepaklausītu tev, savam aizbildnim, un nedarītu, ko man liec.” C

“Jā,” teica Kritijs, “es tev to lieku.”

“Tad nu tā darišu,” apliecināja Harmids, “un sāksu ar šo pašu dienu.”

“Jūs abi,” iestarpināju, “ko jūs tur spriežat?”

“Neko,” atbildēja Harmids, “esam jau nosprieduši.”

“Tā tad tu domā mani piespiest ar varu,” sacīju,
“un liegsi man iebilduma tiesības?”

“Jā, domāju tevi piespiest,” Harmids apliecināja,
“jo viņš man to pavēl. Tad nospried arī tu, ko domā
darīt.”

D “Man vairs neatliek ko spriest,” atbildēju, “jo, ja
tu kaut ko ieņem galvā un turklāt vēl liec lietā varu,
neviens cilvēks vairs nespēs tev turēties pretī.”

“Tad arī tu,” aicināja viņš, “neturies pretī.”

“Nē,” atbildēju, “neturēšos pretī.”

KAS IR SAPRĀTĪBA?

Sokrata/Platona laika cilvēka izpratni par tikumiski saistošo kodolīgi izsaka divi jēdzieni – “taisnīgums” (*dikaiosýnē*) un “saprātība”¹ (*sōphrosýnē*). Pirmais aptver prasības, kā cilvēkam jāizturas pret citiem cilvēkiem, arī pret valsti, otrs pauž viņa iekšējās pasaules, viņa emocionālo un intelektuālo sakārtotību.²

Saprātības būtībai Platons vairākkārt pievērsies “Valstī”. 430 C tai dotais raksturojums liecina par pietuvošanos tautā sastopamajai uztverei, uzsverot gribasspēku, kas spējīgs pārvarēt baudas kārdinājumus. “Saprātība taču ir .. zināma kārtība un atturība no baudām un kaislībām.; tā esot – nezinu kādā veidā – stiprāka par sevi pašu.”³ Savukārt 442 A–B aprātība pasludināta par triju dvēseles daļu harmonisko vienību, kurā tās prātīgā daļa līdz ar drosmīgo uzrauga un iegrožo trešo – prasīgo, “kas ieņem mūsu dvēseles lielāko daļu un pēc savas dabas ir pavisam nepiesātināma, dzenoties pēc mantas; abas neļauj tai piesātināties ar tā saukto juteklisko baudu un gūt aizvien lielāku varu, pakļaut sev kādu no pārējām .. un valdīt pār to, un iznīcināt visu sabiedrības dzīvi.”

Sokratam ikviens tikums – tātad arī aprātība – saistās ar gudrību (zināšanām, *sophía*). Tas visai skaidri izriet no Platona “Protagora” un Ksenofonta “Atmiņām par Sokratu”, kur lasām: “Sokrats nešķīra gudrību⁴ no aprātības. Cilvēku, kurš, zinādam, kas ir skaists un labs, atbilstoši rīkojas un, saprazdam, kas ir neglīts, no neglītā vairās, viņš dēvēja par gudru⁵ un aprātīgu” (III, 9., 4).

¹ Sk. dialoga 12. piez.

² Sal. izvērsto A. Kruazē, 48. lpp., formulējumu: “Tā [*sōphrosýnē*] apzīmē intelektuālo un īpaši morālo īpašību kopumu, kas atbilst zināmam dvēseles līdzsvaram un sevis savaldīšanai un sniedzas no vienkārša cienīguma ārējā stājā (“kā klājas”) līdz pat augstākajam tikumam.

³ T. i., tā atļauj cilvēkam pārvarēt sevi pašu.

⁴ T. i., zināšanas.

⁵ T. i., zinīgu.

Arī “Harmidā”, kur saprātības definīcija ir diskusijas priekšmets, pētījums Sokrata ietekmē visnotaļ rit intelekta sliedēs.

Sokrata sarunpartneris vispirms ir Harmids, daiļš jaunietis no labas ģimenes, kas, kā viņu raksturo viņa brālēns un aizbildnis Kritijs, līdzaudžu vidū izceļas ar saprātību. Tas rosina Sokratu jaunajam cilvēkam uzdot jautājumu – “kas ir saprātība?”, jo, ja Harmidam šī īpašība patiešām piemīt, viņam par to arī jābūt kādam priekšstatam.

Harmids par saprātības būtību vispirms nosauc zināmu apdomīgumu un mierīgumu gan gaitā, gan runā, gan jebkurā citā ricībā. Sokrats atbildi atspēko ar daudziem, šķiet, pat nevajadzīgi daudziem piemēriem, pierādīdams, ka visās cilvēka darbībās, gluži otrādi, svarīgs ir ātrums.

Nākamo Harmida atbildi, ka saprātību raksturo kaunīgums, Sokrats noraida ar vienu vienīgu, turklāt ne visai pārlicinošu Homēra citātu.

Ar šo Harmida ideju arsenāls arī izsmelts. Viņš nu atceras, ka no kāda cilvēka – Sokrats uzreiz nojauš, ka tas ir Kritijs, – dzirdējis, saprātība esot “darīt savu”. Sokratam ceļot iebildumus pret jauno saprātības definējuma versiju, Kritijs no Harmida pārņem Sokrata diskusijas partnera funkciju un cenšas Sokrata iebildumus atspēkot, izmantodams darbības vārdu sinonīmas nianses, īpaši uzsverot atšķirību starp “darīt” un “taisīt”. Nu viņš precizē, ka “darīt savu” kā saprātības raksturojums nozīmējot – “darīt labu”. Te Sokrats atzīmē, ka dažkārt cilvēks, kas dara labu, to pats pietiekami neapzinās (sk. 26. piez.). Bet Sokratam saprātība, protams, nav domājama bez zināšanas.

Nu Kritijs atzīst, ka saprātība ir “sevis izzināšana”⁶, jo cilvēks, kas sevi nepazīst, neesot uzskatāms par saprātīgu, un uz Sokrata jautājumu, kas ir šīs izzināšanas priekšmets, atbild, ka tā ir pašas zināšanas un visu pārējo zināšanu zināšana.⁷ Tādā gadījumā, Sokrats precizē, saprātībai jābūt spriedējai arī par nezināšanu, tāpat tai jābūt izšķirt gan savu, gan citu cilvēku zināšanu un nezināšanu.

⁶ Sal. “Alkibiads pirmais”, 133 C: “Pazīt pašam sevi atzīstam par saprātību.”

⁷ T. i., sevis pazišana ir mūsu zināšanu apzināšanās (Āpelts, 9. lpp.).

Tālāk Sokrats par Kritija doto saprātības definējumu pauž divējādas šaubas.

Pirmās skar jutekļu un dvēseles darbības, par kuru objektu tās taču nevarot būt pašas. Ko, piemēram, Kritijs domājot par dzirdi, kas nedzird nevienu skaņu, bet dzird tikai sevi un citas dzirdes, kā arī nedzirdēšanu? Un vai viņš varot iedomāties iekāri, kas iekāro nevis kādu baudu, bet sevi pašu un citas iekāres?

Otrās šaubas saistītas ar tādiem jēdzieniem kā “lielāks un mazāks”, kuriem allaž esot jāattiecas uz citiem priekšmetiem, nevis uz sevi pašu, jo citādi tiem vajadzētu būt spējīgiem reizē būt lielākiem un mazākiem par sevi pašu.

Bet noderīguma ziņā Kritija definīcijai piemītot trūkums, ka tā konstatējot tikai zināšanas zināšanu, tātad vienīgi to, *ka* cilvēks zina, nevis to, *ko* viņš zina un nezina. Ja šī zināšana būtu saprātības rīcībā, tad varētu gan būt runa par ievērojamu noderīgumu, jo tad būtu iespējams ikvienā profesijā piemērotu cilvēku nolikt pareizajā vietā un līdz ar to būtu nodrošināta vispārējā labklājība un laime. Neesot pat gluži skaidrs, ka zināšanas zināšana mums varētu vismaz atvieglot mācīšanos un padarīt mūs spējīgākus novērtēt citu cilvēku paveikto.

Taču, pat pieļaujot, ka zināšanas zināšana aptver ne vien zināšanas fakta, bet arī tās satura zināšanu, tas vēl nenodrošinātu pilnīgu un vispārēju laimi. Lai cik pareizs būtu spriedums par profesionālajām zināšanām, tā mums vēl nebūtu laimes garantija.

Tam piekrist Kritijs, piebilzdams, ka to spējot vienīgi zināšana par labo un ļauno, tātad ne saprātība.

Tā kā neesot izdevies, rezumē Sokrats, dotās definīcijas apvienot ar priekšstatu par saprātības noderīgumu un līdz ar to pētījums uzskatāms par neveiksmīgu, viņš izbeidz diskusiju. Viņš neveiksmē visā pilnībā vairo sevi – viņš vienkārši esot slikts pētnieks. Tomēr Harmids viņam šai ziņā tā īsti netic. Viņš – un viņu atbalsta Kritijs – domā nākotnē ne soli neatkāpties no Sokrata.

Harmids, kā apliecina Ksenofons savās “Atmiņās par Sokratu”, patiešām nav atkāpies no Sokrata. Bet vai viņam tas nācis par labu?

“Atmiņās”, III, 7, atstāstīta viņa saruna ar Sokratu, kas no dabas kautro Harmidu (atcerēsimies, ka viens no viņa saprātības

definējuma variantiem bija “kaunīgums”), saskatot viņa dotības, pārlicina, ka viņa pienākums esot iesaistīties politikā. Un te Harmidu pieviļ viņam piemītošā vai piedēvētā saprātība. Viņš – domājams, Kritija ietekmē – 404. gadā piesienas Trīsdesmit vīriem, kuru priekšgalā nostājas Kritijs, kas “oligarhijas laikā bija vismankārīgākais, varmācīgākais un asinskārākais no visiem” (“Atmiņas”, I, 2., 12), un galu galā, tāpat kā Kritijs – iespējams, pie viņa sāniem –, 403. gadā krīt kaujā pret demokrātiem.

ALKIBIADS PIRMAIS

Personas: SOKRATS, ALKIBIADS*

SOKRATS. Tu, Kleiniņa dēls,¹ droši vien brīnies, 103
ka es, kas bijis tavš pirmais mīlētājs, vienīgais vēl
neesmu novērsies no tevis, kad pārējie tevi jau pa-
metuši, un arī par to, ka es, kamēr viņi tev uzmācās
ar savām sarunām, tik daudzu gadu laikā tev neesmu
bildis nevienu vārdu. Tas, kas mani atturēja, bija nevis
kādas cilvēciskās, bet gan dievišķās dabas šķērslis.²
Ko tas nozīmē, uzzināsi vēlāk. Šobrīd, kad vairs nekas
tam nestāv ceļā, esmu atnācis pie tevis, un man ir B
labā cerība, ka arī turpmāk tas mani nekavēs. Pa šo
laiku tevi uzmanīgi vērodams, esmu guvis skaidrību
par to, kā tu izturies pret saviem pielūdzējiem. Un,
lai cik lielā skaitā un cik lepnī viņi būtu, tomēr nav
neviens, ko nebūtu pārspējusi tava augstprātība un
atgrūdots no tevis. Bet, kāds tavai lepnībai pamats,
to pateikšu tev. Tu apgalvo, ka tev neviens cilvēks ne- 104
esot vajadzīgs un tev ar to, kas pašam ir, atliku likām
pietiekot gan miesai, gan dvēselei. Tu iedomājies, ka
esi visdaiļākais un visstaltākais, un, ka tu šai ziņā
neklūdies, tas redzams ikvienam. Turklāt dižojies ar
to, ka piederī pie vienas no spēcīgākajām dzimtām
savā pilsētā, kas ir varenākā visā Grieķijā, un ka tev
tur no tēva puses ir milzum daudz ļoti ietekmīgu B
draugu un radnieku, kas vajadzības gadījumā tev

* Sk. dialoga pēcvārdā.

palīdzētu, un tāpat ne mazāk ietekmīgi, nedz mazākā skaitā no mātes puses.³ Taču no visiem, ko minēju, tavuprāt, vislielākās iespējas tev paver Perikls, Ksantipa dēls,⁴ ko tavs tēvs tev un tavam brālim iecēlis par aizbildni. Viņš var panākt visu, ko vien grib, ne vien šajā valstī, bet arī visā Grieķijā un daudzās varenās barbaru tautās⁵. Piebildišu vēl, ka piederi pie bagātajiem, taču šķiet, ka ar to tu liemies vismazāk. Lepns uz visām šīm priekšrocībām, tu guvi virsroku pār saviem pielūdzējiem, un šie, juzdami tavu pārākumu, atzina sevi par pieveiktiem. Tev tas nepalika nepamanīts. Tāpēc, zinu to, brīnies, kādu apsvērumu dēļ neatstājos no mīlestības uz tevi un kāda cerība man liek palikt, kad pārējie laidušies lapās.

ALKIBIADS. Taču tu laikam nezini, Sokrat, ka esi man tikai mazliet aizsteidzies priekšā. Es tieši grasījos pirmais vērsties pie tevis un tev uzdot tādu pašu jautājumu: ko tu īsti gribi, un kāda cerība tevi mudina man nedot mieru un sekot pa pēdām? Es patiešām brīnos, kas tev aiz ādas, un labprāt to dabūtu zināt.

SOKRATS. Tātad tu mani, bez šaubām, labprāt uzklausīsi, ja jau, kā saki, vēlies uzzināt, kas man ir padomā. Līdz ar to runāšu, cerēdams uz uzmanīgu un pacietīgu klausītāju.

ALKIBIADS. Katrā ziņā. Tik sāk.

SOKRATS. Tad pielūko. Nebūtu nekāds brīnums, ja man būtu tikpat grūti rast beigas, cik bija uzsākot.

ALKIBIADS. Tik runā, mans labais: es tevi klausos.

SOKRATS. Lai notiek. Mīlētājam gan ir grūti tikt klāt cilvēkam, kam mīlētāji neko nevar padarīt. Tomēr jasadūšojas tev pateikt, kas man padomā. Ja, Alkibiad, es redzētu, ka tev pa prātam manis tikko

kā uzskaitītais un ka uzskati par vajadzīgu tādos apstākļos dzīvot visu mūžu, es – esmu par to pārlicināts – jau sen būtu atstājies no savas mīlas. Bet nu tevi apsūdzēšu tevis paša priekšā, ka tev vēl ir pavisam citi nodomi, un tu sapratīsi, cik vērīgi tevi visu laiku esmu novērojis. Proti, ja kāds dievs tev teiktu: “Kam tu dod priekšroku, Alkibiad? Turpināt dzīvi ar to, kas tev šobrīd ir, vai tūdaļ mirt, ja nebūs lemts iegūt vēl ko lielāku?”, tu, manuprāt, izvēlētos nāvi. Bet tagad pateikšu tev, kādās cerībās tu dzīvo. Tu domā, ka, tiklīdz uzstāsies atēniešu tautas priekšā – tam jānotiek tuvākajās dienās –, uzreiz pierādīsi viņiem, ka pelni vairāk cieņas nekā Perikls vai jebkurš cits no iepriekšējiem valstsvīriem un ka šis pierādījums tevi padarīs par varenāko cilvēku valstī un, ja būsi varenākais šeit, tad arī citur Grieķijā un ne vien Grieķijā, bet arī visos barbaros, kas dzīvo kopā ar mums tai pašā kontinentā, kur mēs.⁶ Un, ja tas pats dievs vēl teiktu, ka tev vajadzēs samierināties ar to, ka valdi šeit, Eiropā, bet nebūs ļauts doties pāri uz Āziju un tur ķerties pie lietu kārtošanas, tad tu, domāju, negribētu dzīvot šādos šauros apstākļos, kas tev neļautu ar tavu vārdu un varu, tā sakot, piepildīt visu pasauli. Jā, manuprāt, tavās acīs vispār nevienam cilvēkam, izņemot Kserksu un Kīru,⁷ nav nekādas vērtības. Ka tu lolo tādas cerības, to nesaku uz labu laimi, bet zinu pavisam noteikti. Saprazdams, ka tas, ko saku, ir tiesa, tu man varbūt vaicāsi: “Kāds gan sakars, Sokrat, tam visam ir ar to, ko gribēji man pateikt, – kāpēc neatstājies no manis?” Es tev atbildēšu: “Mīļais Kleinija un Deinomahes dēls, tev bez manis visas šīs ieceres īstenot nav iespējams; tik liela, ticu, ir mana ietekme uz tavām darīšanām un tevi pašu. Tas,

manuprāt, arī ir iemesls tam, kāpēc dievs tik ilgi man
 liedza runāt ar tevi, un tāpēc gaidīju, līdz viņš man to
 atļaus. Tāpat kā tu lolo cerības mūsu valstij pierādīt,
 ka esi tai ļoti vērtīgs, un uz tā pamata tikt pie neiero-
 E bežotas varas, tā arī es ceru, ka man uz tevi būs ļoti
 liela ietekme, tiklīdz tevi pārlicināšu par to, cik vē-
 rtīgs tev esmu un ka ne tavs aizbildnis, ne kāds radi-
 nieks, ne kāds cits nav spējīgs tev sagādāt varu, pēc
 kuras tu tīko, izņemot mani – protams, ar dieva pa-
 līgu. Kamēr tu vēl biji pārāk jauns un tevi vēl nebija
 pārņēmušas šīs cerības, dievs, kā šķiet, man neatļāva
 runāt ar tevi, lai es velti nerunātu. Taču tagad viņš
 106 man to atļauj, jo nu tu esi gatavs mani uz klausīt.

ALKIBIADS. Tagad, Sokrat, kad esi sācis ar mani
 runāt, tu man liecies vēl daudz dīvaināks nekā tad,
 kad man sekoji, neko nesacīdams. Tiesa, arī tad tu
 man jau šķīti visai neparasts. Vai nēsājos ar tādām
 domām vai ne, par to, kā liekas, tev jau ir izveido-
 jies noteikts spriedums, un, kaut arī es to noliegtu,
 man tik un tā neizdotos tevi pārlicināt. Lai nu tā
 būtu. Bet, pieņemot, ka man patiešām ir tādi no-
 domi, – kāpēc es varētu tos īstenot tikai ar tavu
 palīdzību, bet bez tevis nevarētu? Vai tu varētu man
 to pateikt?

B SOKRATS. Vai tu man vaicā, domādams, ka teikšu
 garu runu, tādu, kādu esi radis dzirdēt?⁸ Tas nu gan
 nav mans ieradums. Taču tev pierādīt, ka ir tā, kā
 saku, to, manuprāt, spēšu, ja man nāksi mazliet pretī.

ALKIBIADS. Labprāt, ja vien šī pretināksana
 nebūs nekas pārāk grūts.

SOKRATS. Vai tad tev šķiet kas grūts atbildēt
 uz jautājumiem?

ALKIBIADS. Tas nu gan nav nekas grūts.

SOKRATS. Tad atbildi.

ALKIBIADS. Tik vaicā.

SOKRATS. Vai drīkstu savus jautājumus uzdot, C
pieņemot, ka tev tiešām ir tādi nodomi, kādus tev
piedēvēju?

ALKIBIADS. Labi, lai notiek pēc tava prāta, lai
beidzot uzzinu, kas tev īsti sakāms.

SOKRATS. Tad nu sāksim. – Tu taisies, kā sa-
cīju, jau tuvākajā laikā atēniešiem teikt runu, lai dotu
viņiem padomus. Ja nu, tev dodoties uz runātāju
tribīni, es tevi apturētu un jautātu: “Par ko, Alkibiad,
atēnieši domā apspriesties, ka gribi uzstāties viņu
priekšā, lai dotu viņiem padomus? Laikam taču par
jautājumiem, ko pārzini labāk nekā viņi?” Ko tu
man atbildētu?

ALKIBIADS. Es atbildētu: “Jā, par jautājumiem, D
ko pārzinu labāk nekā viņi.”

SOKRATS. Tātad jautājumos, ko pārzini, tu esi
labs padomdevējs?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Bet zināšanas tev ir tikai par to, ko
tu vai nu esi iemācījies no citiem, vai atradis pats?

ALKIBIADS. Kur gan citur es tās būtu iemantojis?

SOKRATS. Vai iespējams, ka tu būtu kādreiz ko
iemācījies vai pats atradis, negribēdams to iemācī-
ties vai meklēt pats?

ALKIBIADS. Nē, tas nav iespējams.

SOKRATS. Un kā? Vai esi gribējis meklēt vai
mācīties ko tādu, ko iedomājies jau zinām?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Tātad ir bijis laiks, kad to, ko tagad E
zini, pat neiedomājies zinām?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Ko esi iemācījies, arī es aptuveni zinu. Ja nu esmu ko aizmirsis, tad atgādini man to. Ciktāl atceros, tu iemācījies lasīt un rakstīt, arī spēlēt uz kitaras un cīkstēties. Mācīties spēlēt uz flautas tu nevēlējies.⁹ Tāds nu ir tavu zināšanu klāsts, ja vien neesi iemācījies vēl ko citu, man nemanot. Taču, domāju, ne nakts, ne dienas laikā neesi izgājis no mājām, ka es nebūtu to pamanījis.

ALKIBIADS. Nē, bet es neko citu neesmu mācījies.

107 SOKRATS. Vai tad grasies atēniešu priekšā kā padomdevējs uzstāties tad, kad viņi apspriedīsies par pareizrakstību?

ALKIBIADS. Nē taču, pie Zeva.

SOKRATS. Tad varbūt, kad viņi spriedīs par liras spēli?

ALKIBIADS. Nekādā gadījumā.

SOKRATS. Un viņi Tautas sapulcē arī nemēdz spriest par cīkstēšanās paņēmieniem.

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Tad kādās apspriedēs gribi piedalīties? Ne jau apspriedēs par celtniecības jautājumiem.

ALKIBIADS. Noteikti ne.

B SOKRATS. Jo celtnieks te dos labākus padomus nekā tu.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un arī ne apspriedēs par pareģojumiem?¹⁰

ALKIBIADS. Nē.

SOKRATS. Jo pareģis par to zina vairāk nekā tu.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Vienalga, vai viņš ir maza vai liela auguma, skaists vai neglīts, dižciltīgs vai zemas izcelsmes.

ALKIBIADS. Bez šaubām.

SOKRATS. Ikvienā jautājumā, manuprāt, padoms jādod zinātājam, nevis bagātniekam.

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Un, kad atēnieši apspriedīsies par veselības jautājumiem, viņus necik neinteresēs, vai padomdevējs ir trūcīgs vai bagāts; viņiem rūp vienīgi tas, lai viņš būtu ārsts. C

ALKIBIADS. Dabiski.

SOKRATS. Tad kādu apspriežu gadījumā tu uzskati sevi par spējīgu uzstāties kā labs padomdevējs?

ALKIBIADS. Tad, kad viņi apspriežas par pašu jautājumiem.

SOKRATS. Vai ar to tu domā kuģu būvi – kādus viņiem vajadzētu būvēt kuģus?

ALKIBIADS. Nē, Sokrat, to gan nedomāju.

SOKRATS. Jo kuģu būvi tu, manuprāt, nepārzini. Tāds taču ir iemesls. Jeb vai tas būtu kāds cits?

ALKIBIADS. Nē, tieši tas. D

SOKRATS. Tad kādi pašu jautājumi tev ir prātā, par kuriem viņiem vajadzētu apspriesties?

ALKIBIADS. Jautājumi par karu vai mieru, Sokrat, vai kādu citu valsts dzīves jautājumu.

SOKRATS. Vai ar to tu saproti jautājumu, ar ko noslēgt mieru un ar ko karot, un kādā veidā?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Vai jautājumu, ar ko karot, neizšķir apsvērumus par to, ar ko karot būtu vislabāk?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un arī par to, kad būtu vislabāk? E

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Tāpat par to, cik ilgi karot būtu vislabāk?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Bet, ja atēnieši apspriestos par to, ar ko vajadzētu vai nevajadzētu lauzties vai sacensties dūru cīņā, kas tad būtu labāks padomdevējs – tu vai treneris?

ALKIBIADS. Katrā ziņā treneris.

SOKRATS. Un vai tu vari man pateikt, pēc kādiem apsvērumiem treneris viņiem ieteiks, ar ko cīkstēties un ar ko ne, un kad, un kādā veidā? Es to saprotu šādi: vai jācīkstas ar tiem, ar ko ir vislabāk cīkstēties? Jā vai nē?

ALKIBIADS. Jā.

108 SOKRATS. Un tik ilgi, cik ir vislabāk?

ALKIBIADS. Jā, tik ilgi.

SOKRATS. Un arī tad, kad ir vislabāk?

ALKIBIADS. Bez šaubām.

SOKRATS. Un vai dziedātājam reizēm nenākas skandināt kitaru un soļot dziesmas ritmā?

ALKIBIADS. Jā, nākas.

SOKRATS. Tad, kad tas ir vislabāk?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tik ilgi, cik ir vislabāk?

ALKIBIADS. Protams.

B SOKRATS. Un kā? Tu apzīmējumu “vislabāk” attiecini uz abiem gadījumiem – uz kitaras skandināšanu dziedot un cīkstēšanos. Ko tad tu saproti ar labāko kitaras spēlē? Attiecībā uz cīkstēšanos par labāko uzskatu ģimnastisko¹¹. Tāpat pasaki man, ko tu saproti ar labāko otrā gadījumā.

ALKIBIADS. Es tevi nesaprotu.

SOKRATS. Tik mēģini mani atdarināt. Es tev atbildēju apmēram šādi: labākais ir tas, kas ir pareizs, bet pilnīgi pareiza kāda lieta ir tad, kad tā atbilst mākslai. Vai tā nav?

ALKIBIADS. Jā, tā ir.

SOKRATS. Vai māksla, par kuru runāju, nebija ģimnastika?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Un es atzinu par labāko cīkstoties C
ģimnastisko.

ALKIBIADS. Jā, to tu atzini.

SOKRATS. Vai tas nebija pareizi?

ALKIBIADS. Man šķiet, ka bija.

SOKRATS. Un tagad tu, jo arī tev klājas pareizi spriest. – Pasaki man vispirms, uz kuru mākslu attiecas kitaras spēle, dziedāšana un soļošana ritmā. Kāds tam visam ir kopīgais apzīmējums? Ko? Vai tu vēl neko nevari pateikt?

ALKIBIADS. Nudien ne.

SOKRATS. Tad mēģini šādi: kas tās par dievietēm, kas pārzina šo mākslu?

ALKIBIADS. Vai tu domā mūzas, Sokrat?

SOKRATS. Jā gan. Un nu uzmanies! Kāds pēc D
viņām ir šīs mākslas nosaukums?

ALKIBIADS. Man šķiet, tu domā mūziku.

SOKRATS. Tieši tā. Un kas ir tas, kas tajā ir pareizs? Tāpat, kā iepriekš nosaucu to, kas ir pareizs attiecīgajā mākslā, par ģimnastisko, dari tagad arī tu. Kā sauksi to, kas atbilst šai mākslai?

ALKIBIADS. Šķiet, par muzikālo.

SOKRATS. Lieliski. Tad nu turpini. – Kas attiecas uz labāko kara un miera ziņā, kā tu sauksi šo labāko? Tāpat kā tu tikko attiecībā uz divām nozarēm par labāko vienā gadījumā nosauci muzikālo, E
otrā – ģimnastisko, mēģini arī šajā gadījumā noteikt labāko.

ALKIBIADS. Nudien, nemāku.

SOKRATS. Kāds kauns! Pieņemsim, ka tu runā par ēdieniem un dod padomu par to, kurš ir labāks par citu, kurš labāks zināmā laikā un zināmā daudzumā, un kāds tev vaicātu: “Ko, Alkibiad, saproti ar labāko?” – tu tad varētu atbildēt: “To, kas ir veselīgāks,” – nepretendējot uz ārsta nosaukumu. Bet, kad tu uzstāsies tautas priekšā, lai dotu padomu kādā jautājumā kā zinātājs, vai tev tad nebūs jākau-
 109 nas, ka nevari atbildēt? Bet varbūt tev tas nemaz neliekas apkaunojums?

ALKIBIADS. Nē, katrā ziņā liekas.

SOKRATS. Tad nu padomā un lūko pateikt, kas ir labākais, saglabājot mieru un karojot ar ienaidniekiem, ar kuriem nākas karot.

ALKIBIADS. Ar visu domāšanu nevaru to pateikt.

SOKRATS. Vai tu tiešām nezini, kādus pārmetumus, uzsākot karu, abas puses izsaka viena otrai un
 B kādus apzīmējumus tad lietojam?

ALKIBIADS. Zinu gan: mēs apgalvojam, ka esam apkrāpti, ka esam cietuši no vardarbības vai aplaupīti.

SOKRATS. Pietiek! Un kā mēs ikreiz apzīmējam mums nodarīto pāridarījumu? Pamēģini pateikt, ar ko atšķiras atsevišķie gadījumi.

ALKIBIADS. Vai tu domā atšķirību starp taisnību un netaisnību, Sokrat?

SOKRATS. Jā, tieši to.

ALKIBIADS. Te nu ir milzīga atšķirība.

SOKRATS. Un tālāk: ar ko tu atēniešiem ieteiksi karot – ar tiem, kas izturas pret viņiem netaisnīgi, vai ar tiem, kas izturas taisnīgi?

C ALKIBIADS. Tas nu gan ir āķīgs jautājums: ja kāds arī uzskatīs par vajadzīgu karot ar tādiem, kas rīkojas taisnīgi, viņš taču to atklāti neatzīs.

SOKRATS. Acīmredzot tāpēc, ka tas būtu prettiesiski.

ALKIBIADS. Jā gan, turklāt tas, manuprāt, būtu neglīti.

SOKRATS. Tātad arī tu savās runās vadīsies pēc taisnīguma?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Līdz ar to arī tas, pēc kā nupat vaicāju: kas ir labākais attiecībā uz karu – karot vai nekarot, ar ko karot un ar ko ne, kad karot un kad ne, – nav nekas cits kā tas, kas ir taisnīgāks, vai ne?

ALKIBIADS. Jā, tā rādās.

SOKRATS. Kā tad tā, mans miļlais Alkibiad? Vai D
pats nemanīji, ka tu to zini, vai slēpi no manis, ka esi to apguvis, iedams pie kāda skolotāja, kas tev iemācījis atšķirt taisnīgāko no netaisnīgākā? Un kas viņš tāds ir? Pasaki man to, lai tu varētu arī mani viņam ieteikt par skolnieku.

ALKIBIADS. Tu joko, Sokrat.

SOKRATS. Nē, pie draudzības dieva¹², kas mums ir kopīgs un ko es vismazāk gribētu piesaukt nepatiesā zvērestā! Tad nu, ja vari, pasaki man, kas viņš E
tāds ir.

ALKIBIADS. Bet ja nu nevaru? Vai tad netici, ka man bija iespējams arī citādā ceļā tikt pie zināšanas par taisnību un netaisnību?

SOKRATS. Jā, tu varēji to atrast pats.

ALKIBIADS. Vai tu domā, ka es uz to nebūtu spējīgs?

SOKRATS. Tu noteikti būtu spējīgs, ja meklētu.

ALKIBIADS. Tātad netici, ka es to būtu darījis?

SOKRATS. Ticu, bet tikai tad, ja tu būtu domājījs, ka to nezini.

ALKIBIADS. Vai tad nebija tāds laiks, kad tā domāju?

110 SOKRATS. Lieliski! Tātad tu man vari norādīt laiku, kad domāji, ka vēl nezini, kas ir taisnīgi vai netaisnīgi? Pasaki, vai tas bija pērn, kad to meklēji un vēl neticēji, ka to zini? Jeb vai jau ticēji? Tikai atbilde patiesīgi, lai mūsu saruna nebūtu veltīga.

ALKIBIADS. Es domāju, ka jau zinu to.

SOKRATS. Un vai pirms trim, četriem un pieciem gadiem nebija tāpat?

ALKIBIADS. Jā, bija.

SOKRATS. Un pirms tam tu vēl biji bērns?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Bet toreiz, esmu par to pārliecināts, tu jau ticēji, ka zini to.

ALKIBIADS. Kāpēc esi par to pārliecināts?

B SOKRATS. Bieži, kad vēl biji zēns, dzirdēju tevi runājam skolā un citur kauliņspēles¹³ vai citu rotaļu laikā. Un tu nekad nebiji neziņā par taisnību un netaisnību, bet pavisam skaļi un skarbi izsacījies par vienu vai otru zēnu, viņu nosaukdams par nelietīgu un netaisnīgu un piebilzdams, kādi ir viņa pāridarījumi. Vai tas tā nav?

ALKIBIADS. Bet ko man bija darīt, Sokrat, ja kāds man darīja pāri?

SOKRATS. Taču, ja tu būtu neziņā par to, vai pret tevi izturas nelietīgi, vai arī tad tu teiktu: "Ko man darīt?"

C ALKIBIADS. Bet, pie Zeva, es nebiju neziņā, bet pavisam droši zināju, ka man nodarīts pāri.

SOKRATS. Tātad tu, kad biji vēl zēns, šķiet, jau zināji, kas ir taisnīgi un netaisnīgi.

ALKIBIADS. Jā gan, es to tiešām zināju.

SOKRATS. Un kurā laikā tu to būtu atradis? Ne jau tad, kad jau domāji, ka to zini.

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Tad kad tu domāji, ka nezini to? Padomā labi: šo laiku tu nekad neatradīsi. D

ALKIBIADS. Pie Zeva, Sokrat, nemāku to pateikt.

SOKRATS. Tātad pats neesi šo zināšanu atradis.

ALKIBIADS. Jā, acīmredzami.

SOKRATS. Taču nupat kā sacīji, ka neesi to iemantojis arī mācoties. Bet, ja neesi to ne atradis, ne apguvis mācīdamies, tad kā un no kurienes tā tev ir?

ALKIBIADS. Iespējams, mana atbilde nebija pareiza, kad sacīju, ka esmu pie tās ticis, to atrazdams pats.

SOKRATS. Bet kā gan citādi?

ALKIBIADS. Domājams, mācīdamies, tāpat kā citi.

SOKRATS. Tad esam atkal nonākuši pie tā paša. No kā mācīdamies? Pasaki man to.

ALKIBIADS. No daudziem. E

SOKRATS. Tie nu gan nav uzticami skolotāji, šie daudzie, uz kuriem atsaucies.

ALKIBIADS. Kā tā? Vai tad tie nav spējīgi ko iemācīt?

SOKRATS. Pat ne galdiņspēli¹⁴. Un tā, manu prāt, taču ir vienkāršāka lieta nekā taisnīgums. Vai nepiekrīti?

ALKIBIADS. Jā, piekrītu.

SOKRATS. Tad nu tie, kas nespēj iemācīt vienkāršāko, būtu spējīgi iemācīt grūtāko?

ALKIBIADS. Jā, tā domāju. Viņi spēj iemācīt svarīgākas lietas nekā galdiņspēli.

SOKRATS. Kādas, piemēram?

ALKIBIADS. Piemēram, no viņiem esmu iemācījis runāt grieķiski, un es nevarētu nosaukt nevienu 111

citu savu skolotāju, bet esmu pateicīgs viņiem, kurus tu dēvē par neuzticamiem skolotājiem.¹⁵

SOKRATS. Jā, mans cildenais draugs, šai ziņā daudzie patiešām ir labi skolotāji, un uzslava, ar ko viņus apveltī par mācīšanu, ir pavisam pelnīta.

ALKIBIADS. Un kāpēc?

SOKRATS. Tāpēc, ka viņiem šajā jomā piemīt īpašības, kas nepieciešamas labiem skolotājiem.

ALKIBIADS. Kā tu to saproti?

SOKRATS. Vai tad nezini, ka tam, kas grib ko mācīt, vispirms pašam jāpārzina priekšmets?

B ALKIBIADS. Neapšaubāmi.

SOKRATS. Un zinīgajiem taču savā starpā jābūt vienisprātis, viņi nedrīkst būt atšķirīgos uzskatos?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Bet, ja viņi kādā lietā ir atšķirīgās domās, vai tad teiksi, ka viņi to zina?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Un kā tad viņi varētu to mācīt?

ALKIBIADS. Nekādi.

SOKRATS. Labi. Un vai tev šķiet, ka daudzie ir atšķirīgās domās par to, kas ir akmens vai koka gabals? Pavaicā jebkuram: vai tad viņi savā starpā nebūs vienisprātis un nepastieps roku pēc viena un tā paša priekšmeta, ja grib paņemt kādu akmeni vai koka gabalu? Un tā tas ir arī visos tamlīdzīgos gadījumos. Tā tieši saprotu to, ko tu dēvē par runāšanu grieķiski. Jeb vai tā nav?

C ALKIBIADS. Jā, tā ir.

SOKRATS. Šai ziņā, kā sacījām, visi savā starpā ir vienisprātis un katrs saskaņā pats ar sevi; arī valstīm publiskajā saskarē nav domstarpību, saprotot ar vieniem un tiem pašiem vārdiem cita ko vienu, cita – ko atšķirīgu.¹⁶

ALKIBIADS. Protams, nav.

SOKRATS. Tāpēc, dabiski, viņi šajā jomā varētu D
būt labi skolotāji.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un, ja mēs gribētu šajā jomā kādu padarīt zinīgu, mēs rīkotos pareizi, viņu sūtīdami šo daudzo skolā.

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Taču, ja mēs gribētu ne vien zināt, kas ir cilvēki un kas ir zirgi, bet arī to, kuri cilvēki un kuri zirgi ir labi skrējēji un kuri nav, vai arī to spētu mācīt daudzie?¹⁷

ALKIBIADS. Nekādā gadījumā.

SOKRATS. Ka viņi nezina to un šai ziņā nav derīgi skolotāji, vai tam pietiekams pierādījums nav E
tas, ka viņi par to nepavisam nav vienisprātis?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Un, ja mēs vēl gribētu ne vien zināt, kas ir cilvēki, bet arī to, kuri no viņiem ir veseli vai slimī, vai daudzie tam būtu piemēroti skolotāji?

ALKIBIADS. Noteikti ne.

SOKRATS. Un vai pierādījums tam, ka viņi šai ziņā ir slikti skolotāji, tev nebūs tas, ka tu vēro viņu domstarpības?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tālāk. Kā tev šķiet: vai attiecībā uz taisnīgiem vai netaisnīgiem cilvēkiem un viņu rīcību daudzie ir vienisprātis paši ar sevi vai ar citiem? 112

ALKIBIADS. Pie Zeva, ne mazākajā mērā, Sokrat.

SOKRATS. Šai ziņā viņu starpā taču valda vislielākās domstarpības?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Taču, manuprāt, tu vēl nekad neesi redzējis, nedz dzirdējis, ka cilvēki ir tik atšķirīgās domās par to, kuri ir veseli vai slimi, ka tāpēc būtu ķērušies pie ieročiem un cits citu nogalinājuši.

ALKIBIADS. Patiešām, nekad.

B SOKRATS. Bet par taisnību un netaisnību gan. Esmu pārliecināts, ka, ja neesi pats redzējis, tad dzirdējis par to no daudziem citiem un īpaši no Homēra. “Odiseja” un “Īliada” tev taču zināmas?

ALKIBIADS. Jā, visai labi, Sokrat.

SOKRATS. Vai šie dzejojumi neskar domstarpības par taisnību un netaisnību?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un visas kaujas un nāvēšanas taču notika šo domstarpību dēļ, kas ahajiešiem bija ar trojiešiem, tāpat Pēnelopes preciniekiem ar Odiseju.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Un tāpat, domāju, tas tā bija ar atēniešiem, lakedaimoniešiem un boiotiešiem, kas krituši par Tanagras, un vēlāk ar Koronejas kaujā¹⁸ bojāgājušajiem, pie kuriem piederēja arī tavs tēvs Kleinijs: nekas cits kā vien domstarpības par taisnību un netaisnību noveda pie nāvēšanas un kaujām. Vai ne?

ALKIBIADS. Tev taisnība.

D SOKRATS. Un vai mēs varam teikt, ka šie cilvēki zina, par ko viņiem ir tik lielas domstarpības, ka viņi ķīlidojoties cits citam sagādā vislielākās ciešanas?

ALKIBIADS. Acīmredzot taču ne.

SOKRATS. Bet tu atsaucies uz skolotājiem, kam, kā pats atzīsti, nav nekādu zināšanu.

ALKIBIADS. Jā, tā šķiet.

SOKRATS. Un kas tad liecina par to, ka tu zini, kas ir taisnīgi un kas nav taisnīgi, ja tu savās atbildēs

šaudies šurp turp un ir acīmredzami, ka to neesi ne no viena iemācījies, nedz pats atradis?

ALKIBIADS. Spriežot pēc tā, ko saki, – nekas.

SOKRATS. Vai tu nemani, Alkibiad, cik aplam E
izsakies?

ALKIBIADS. Kā tā?

SOKRATS. Apgalvodams, ka es to esmu teicis.

ALKIBIADS. Kā? Vai tas neesi tu, kas apgalvo,
ka neko nezinu par taisnību un netaisnību?

SOKRATS. Nē taču.

ALKIBIADS. Tātad es?

SOKRATS. Jā gan.¹⁹

ALKIBIADS. Kā tad tā?

SOKRATS. Šādi sapratīsi: ja tev vaicāšu, kas ir
vairāk – viens vai divi, tu sacīsi, ka divi.

ALKIBIADS. Protams.

SOKRATS. Par cik?

ALKIBIADS. Par vienu.

SOKRATS. Kurš no mums apgalvo, ka divi par
vienu ir vairāk nekā viens?

ALKIBIADS. Es.

SOKRATS. Un vai nejautāju es, bet atbildēji tu?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un kurš acīmredzami ir tas, kas ko 113
apgalvo, – es jautādams vai tu atbildēdams?

ALKIBIADS. Es.

SOKRATS. Tad nu apkopo īsumā: kurš, kad tiek
vaicāts un atbildēts, būs tas, kas ko apgalvo, – vai-
cātājs vai atbildētājs?

ALKIBIADS. Man šķiet, ka atbildētājs, Sokrat.

SOKRATS. Un vai es visas mūsu sarunas laikā
nebiju vaicātājs? B

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tu – atbildētājs?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Tad kurš no mums sacīja to, kas tika apgalvots?

ALKIBIADS. Pēc tā, kam piekritu, acīmredzami es, Sokrat.

SOKRATS. Un vai netika sacīts, ka skaistais Alkibiads, Kleinija dēls, neko nezina par taisnību un ne-taisnību, bet iedomājas zinām un grasās uzstāties Tautas sapulcē, lai atēniešiem dotu padomus par to, par ko viņš itin neko nesaprot? Vai tas tā nebija?

C ALKIBIADS. Acīmredzami bija.

SOKRATS. Tātad, Alkibiad, te vietā ir Euripida vārdi: “Ne es to sacīju, bet tu.”²⁰ Nevis es esmu tas, kas to saka, bet tu, taču tu velti to piedēvē man. Tomēr tavs apgalvojums ir gluži pareizs, jo tu lolo neprātīgo domu mācīt to, ko, mans labais, nezini, tāpēc ka neesi vīžojis to mācīties.

D ALKIBIADS. Manuprāt, Sokrat, atēnieši un pārējie grieķi tikai retu reizi apspriežas par to, kas ir taisnīgāk vai netaisnīgāk, jo viņi uzskata, ka tas jau pats par sevi ir skaidrs. Tāpēc viņi šo jautājumu noliek malā un veltī uzmanību tam, ko darīt viņiem ir noderīgi. Bet taisnīgums un noderīgums, manuprāt, nav viens un tas pats. Daudziem nesis labumu, ka viņi nodarījuši lielu netaisnību, bet citi, domāju, neko nav ieguvuši ar to, ka rīkojušies taisnīgi.

E SOKRATS. Bet, lai cik ļoti atšķirīgs būtu taisnīgums un noderīgums, tu diezin vai iedomājies, ka zini, kas cilvēkiem noderīgs un kāpēc.

ALKIBIADS. Kas gan tam stāvētu ceļā, Sokrat? Tik nedomā man atkal vaicāt, pie kā to esmu mācījis vai kādā ceļā pats atradis.

SOKRATS. Ko vēl negribēsi! Ja tu apgalvo ko nepareizu un pastāv iespēja to atspēkot ar tiem pašiem argumentiem, ar kuriem tas darīts iepriekš, tad tu iedomājies, ka tev jāprasa jauni un citi pierādījumi, it kā iepriekšējie vairs nebūtu derīgi kā novalkātas drēbes, ko negribi vairs uzvilkt. Tev, lūk, jāpasniedz tīrs un sveigs pierādījums! Bet es nelikšos ne zinis 114 par tavu izlocīšanos un tev tomēr vaicāšu, kur esi iemantojis zināšanas par to, kas ir noderīgs, un kas ir tavs skolotājs, un īsumā atkārtošu iepriekšējos jautājumus. Taču ir skaidrs, ka atkal nonāksi pie tā paša un nevarēsi pierādīt, ka zināšanas par derīgo esi iemantojis, tās atrazdams pats vai mācīdamies. Bet, tā kā esi tik izlūtis un tev nav tīkami vēlreiz baudīt tādas pašas runas, tad nolieku malā jautājumu par to, vai tu zini, kas atēniešiem ir noderīgs, vai nezini. B Taču, vai taisnīgais un noderīgais ir viens un tas pats vai dažādas lietas, to tu neesi man vēl pierādījis, vai nu, ja gribētu, uzdodot jautājumus man, tāpat kā es tev, vai sakarīgi izklāstīdams savu viedokli pats.

ALKIBIADS. Es gan nezinu, vai būtu spējīgs tev sniegt sakarīgu izklāstu.

SOKRATS. Bet, mans labais, iedomājies, ka es esmu Tautas sapulce un tauta. Arī tur tev taču vajadzēs pārliecināt katru atsevišķi, vai ne?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai tad vienai un tai pašai personai nav jābūt spējīgai pārliecināt gan atsevišķu cilvēku, gan daudzus kopā par to, ko pati zina, tāpat kā skolotājs, mācot lasīt un rakstīt, pārliecina gan vienu, gan daudzus? C

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai tāpat nav ar rēķināšanas

mācīšanu? Vai viens un tas pats cilvēks nepārliecinās tiklab vienu, kā daudzus?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tas taču būs zinīgais, lietpratējs rēķināšanā?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Tātad arī tu būsi spējīgs par to, par ko vari pārliecināt daudzus, pārliecināt arī vienu?

ALKIBIADS. Dabiski.

SOKRATS. Protams, par to, ko zini?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad starp runātāju tautas priekšā un sarunā kā mūsējā ir tikai tāda atšķirība, ka, tematam paliekot nemainīgam, vienam jāpārliecina sapulcējušies cilvēki, otram – tikai viens.

ALKIBIADS. Tā tas varētu būt.

SOKRATS. Un, tā kā šķiet acīmredzams, ka viens un tas pats cilvēks spēj pārliecināt kā daudzus, tā vienu, tad izmanto vingrinājumam mani un lūko man pierādīt, ka taisnīgums dažkārt nedod nekādu labumu.

ALKIBIADS. Tu esi pārgalvīgs, Sokrat.

SOKRATS. Tad nu aiz pārgalvības mēģināšu tevi pārliecināt par pretējo tam, par ko atsakies pārliecināt mani.

ALKIBIADS. Tad runā.

SOKRATS. Atbildi tikai uz maniem jautājumiem.

E ALKIBIADS. Nē, runā pats.

SOKRATS. Kāpēc? Vai tad nevēlies tikt pārliecināts iespējami pilnīgāk?

ALKIBIADS. Protams, pat ļoti vēlos.

SOKRATS. Tad, ja teiksi, ka ir tā, kā saku, tu taču būsi pilnīgi pārliecināts?

ALKIBIADS. Tā man šķiet.

SOKRATS. Tad atbildi. Un, ja nedzirdēsi pats no savas mutes, ka taisnīgums ir noderīgs, tad netici arī nevienam citam, kas tev to pateiktu.

ALKIBIADS. Noteikti neticēšu. Taču nu ir jāatbild, un ceru, ka man tas neko nekaitēs.

SOKRATS. Tu esi spēcīgs pareģis. Un nu pasaki man: tu atzīsti, ka taisnīgums ir daļēji noderīgs, daļēji ne? 115

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vēl: ka tas daļēji ir skaists, daļēji ne?

ALKIBIADS. Kā saprast šo jautājumu?

SOKRATS. Vai tev jau gadījies kāds cilvēks, kas rīkojies neglīti, tomēr taisnīgi?

ALKIBIADS. Man noteikti ne.

SOKRATS. Tātad viss taisnīgais ir arī skaists.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un kā ir ar skaisto? Vai viss skaistais ir labs, vai tas daļēji ir labs, daļēji ne?

ALKIBIADS. Manuprāt, Sokrat, ir arī dažas skaistas lietas, kas ir ļaunas.

SOKRATS. Bet vai ir arī neglītas lietas, kas ir labas?

ALKIBIADS. Jā. B

SOKRATS. Vai tu domā tādus gadījumus, kad daudzi, kas karā steigušies palīgā biedram vai tuviniekam, tikuši ievainoti vai gājuši bojā, bet citi, kuru pienākums bija palīdzēt, to nav darījuši un tikuši cauri ar veselu ādu?

ALKIBIADS. Jā, tieši tādus.

SOKRATS. Un tādu palīdzības sniegšanu tu sauc par skaistu centienu dēļ izglābt tos, kurus pienākas glābt, bet tā taču ir drošsirdība, vai ne?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Bet ļauna šāda rīcība ir ar to saistītās nāves un ievainojumu dēļ, vai ne?

ALKIBIADS. Jā.

C SOKRATS. Vai drošsirdība un nāve ir atšķirīgas lietas?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tātad, ja draugiem sniegtā palīdzība ir skaista un arī ļauna, tad tas nav vienā un tai pašā ziņā.

ALKIBIADS. Šķiet, ka nav.

SOKRATS. Tagad paskaties, vai tas, kas ir skaists, nav arī labs, kā šajā gadījumā. Drošsirdības dēļ tu atzini palīdzības sniegšanu par skaistu. Tad nu padomā – vai pati drošsirdība ir kas labs vai kas ļauns? Aplūko to šādi: ko tu pats gribētu – labumu vai ļaunumu?

ALKIBIADS. Labumu.

D SOKRATS. Un visvairāk – pašu lielāko?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Turklāt tu vismazāk gribētu to zaudēt?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Un ko tu domā par drošsirdību? Par kādu cenu tu būtu ar mieru to zaudēt?

ALKIBIADS. Es negribētu dzīvot, ja būtu glēvulis.

SOKRATS. Tātad glēvulību uzskati par lielāko ļaunumu?

ALKIBIADS. Jā, tāds ir mans uzskats.

SOKRATS. Šķiet, par tikpat lielu kā nāvi?

ALKIBIADS. Neapšaubāmi.

SOKRATS. Un vai vislielākais pretstats nāvei un glēvulībai nav dzīvība un drošsirdība?

ALKIBIADS. Jā, ir.

E SOKRATS. Un pēdējās divas tu vēlētos sev visvairāk, pirmās – vismazāk?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tāpēc, ka vienu uzskati par lielāko labumu, otru – par lielāko ļaunumu?

ALKIBIADS. Tieši tā.

SOKRATS. Tātad iet palīgā draugiem karā, to tu dēvēji par skaistu, jo tas ir skaisti, ņemot vērā, ka te tiek likts lietā labais – drošsirdība?

ALKIBIADS. Tas ir acīmredzami.

SOKRATS. Bet par ļaunumu tāpēc, ka te īstenojas nāves ļaunums?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Būs taču pareizi katru darbību vērtēt atsevišķi: ja tā veic ko ļaunu, tad to sauc par ļaunu, ja ko labu, tad par labu.

116

ALKIBIADS. Jā, man tas šķiet pareizi.

SOKRATS. Tātad, ja tu karā draugiem sniegto palīdzību dēvē par skaistu, bet ļaunu, tad tu ar to nesaki neko citu kā vien to, ka tā ir laba, bet ļauna.

ALKIBIADS. Man šķiet, tev taisnība, Sokrat.

SOKRATS. Tātad nekas skaists, ciktāl tas ir skaists, nav ļauns, un nekas neglīts, ciktāl tas ir neglīts, nav labs.

ALKIBIADS. Tas man liekas skaidrs.

B

SOKRATS. Un nu, Alkibiad, aplūko jautājumu vēl šādi: vai tas, kas rīkojas skaisti, nerīkojas arī labi?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai tie, kas rīkojas labi, nav laimīgi?

ALKIBIADS. Neapšaubāmi.

SOKRATS. Un laimīgi tāpēc, ka viņiem ir labums?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Bet to viņi iegūst ar skaistu rīcību?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Laba rīcība tātad ir labums?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

- SOKRATS. Un laba rīcība ir skaista?
 ALKIBIADS. Jā.
- C SOKRATS. Tātad esam vēlreiz noskaidrojuši, ka skaistais un labais ir viens un tas pats.²¹
 ALKIBIADS. Acīmredzot.
 SOKRATS. Tātad pēc mūsu izklāsta to, ko atzīstam par skaistu, atzīsim arī par labu.
 ALKIBIADS. Nepieciešami.
 SOKRATS. Un tālāk: labais taču ir noderīgs, vai ne?
 ALKIBIADS. Jā, noderīgs.
 SOKRATS. Tu taču atceries, par ko esam vienojušies attiecībā uz taisnību?
 ALKIBIADS. Man šķiet, par to, ka tas, kas rīkojas taisnīgi, neizbēgami rīkojas arī skaisti.
 SOKRATS. Un vai arī ne par to, ka tas, kas rīkojas skaisti, rīkojas labi?
 ALKIBIADS. Jā.
- D SOKRATS. Un ka labais ir noderīgs?
 ALKIBIADS. Jā.
 SOKRATS. Tātad, Alkibiad, taisnīgais ir noderīgs?
 ALKIBIADS. Tā šķiet.
 SOKRATS. Nu kā? Vai tas neesi tu, kas to saka, un vai es neesmu vaicātājs?
 ALKIBIADS. Tā vien šķiet, ka atbildu es.
 SOKRATS. Un, ja nu kāds celsies kājās, lai dotu padomus vai nu atēniešiem, vai peparētiešiem²², domādams, ka viņš spēj atšķirt taisnību un netaisnību, un apgalvos, ka taisnīgais reizēm ir kas ļauns, vai tu tad nepasmiesies par viņu, jo esi taču pats teicis, ka taisnīgais un noderīgais ir viens un tas pats?
- E ALKIBIADS. Pie dieviem, Sokrat, es vairs nezīnu, ko runāju. Esmu nonācis muļķīgā stāvoklī: kad tu vaicā, man šķiet pareizs te viens, te otrs.

SOKRATS. Vai tad nezini, mans mīļais, ko nozīmē šis stāvoklis?

ALKIBIADS. Nē, nemaz.

SOKRATS. Kā tu domā: ja tev kāds jautātu, vai tev ir divas acis vai trīs jeb vai tev ir divas rokas vai četras, vai ko citu tamlīdzīgu, vai tu tad atbildētu te ko vienu, te ko citu vai vienmēr vienu un to pašu?

ALKIBIADS. Es sev vairs lāgā neuzticos, tomēr 117 domāju, ka atbildētu vienmēr vienu un to pašu.

SOKRATS. Tāpēc ka zini to? Iemesls taču ir tāds?

ALKIBIADS. Jā, domāju, ka tāds.

SOKRATS. Bet par lietām, par kurām tu nevilšus dotu pretrunīgas atbildes, tev, tas ir skaidrs, trūkst zināšanu.

ALKIBIADS. Tā tas droši vien ir.

SOKRATS. Tu taču atzīsti, ka svārsties savās atbildēs par taisnību un netaisnību, par skaisto un neglīto, par ļauno un labo, par noderīgo un nenoderīgo? Un vai nav skaidrs, ka svārsties tāpēc, ka tev šajās lietās nav zināšanu?

ALKIBIADS. Jā, tā tas tiešām ir.

B

SOKRATS. Un vai tā nav parasta lieta? Ja kāds ko nezina, vai viņa dvēsele tad nav neizbēgami svārstīga?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Un tālāk: vai zini, kādā veidā tu varētu uzkāpt debesīs?

ALKIBIADS. Pie Zeva, to nu gan nezinu.

SOKRATS. Un vai tavas domas šai ziņā ir svārstīgas?

ALKIBIADS. Nē, nepavisam.

SOKRATS. Un vai zini, kāpēc? Jeb vai man to pateikt?

ALKIBIADS. Pasaki to.

SOKRATS. Tāpēc, mans mīļais, ka to, ko nezini, tu arī neiedomājies zinām.

C ALKIBIADS. Ko tas atkal nozīmē?

SOKRATS. Apsvērsim to kopā: ja tu ko nezini, bet apzinies, ka to nezini, vai tu par to vēl svārsties? Ņemsim, piemēram, ēdienu pagatavošanu. Tu taču skaidri zini, ka no tās neko nesaproti?

ALKIBIADS. Patiešām neko.

SOKRATS. Un vai tu lauži galvu par to, kā tos pagatavot, un svārsties? Vai uztici to lietpratējam?

ALKIBIADS. Tieši tā.

SOKRATS. Un vēl: ja tu dotos jūras braucienā, vai tu tad domātu par to, vai stūres airis pagriežams
D uz iekšpusi vai ārpusi, un aiz neziņas būtu svārstīgs vai gādību par to mierīgi uzticētu stūresvīram?

ALKIBIADS. Uzticētu stūresvīram.

SOKRATS. Tātad par to, ko nezini, tu nesvārsties, jo apzinies, ka to nezini?

ALKIBIADS. Domājams, ka ne.

SOKRATS. Vai tad nesaproti, ka arī kļūdas rīcībā rodas no tādas neziņas, kad cilvēks iedomājas zinām, ko viņš nezina?

ALKIBIADS. Ko tas nu atkal nozīmē?

SOKRATS. Vai pie rīcības neķeramies tad, kad domājam, ka zinām, ko darām?

ALKIBIADS. Jā.

E SOKRATS. Bet, ja kāds domā, ka to nezina, viņš to uztic citiem.

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Un tādi nezinīgie ļaudis paliek pasargāti no kļūdām, uzticēdami citiem to, ko paši nezina?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tad kas tie par cilvēkiem, kas izdara kļūdas? Ne jau zinīgie?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Un, ja tie nav zinīgie, nedz nezinīgie, kas apzinās, ka nezina, kas tad paliek, ja ne tie, kas iedomājas zinām, ko nezina? 118

ALKIBIADS. Jā, tikai šie.

SOKRATS. Tātad šis neziņas veids ir visa ļaunuma sakne un apkaunojošākā ignorance?²³

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai, skarot pašas svarīgākās lietas, tā nenodara vislielāko ļaunumu un nesagādā lielāko apkaunojumu?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Nu kā? Vai māki nosaukt ko augstāku par taisnīgo, skaisto, labo un noderīgo?

ALKIBIADS. Nē, neko.

SOKRATS. Un tieši par to, kā pats atzīsti, esi svārstīgs?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad, ja svārsties, tad no iepriekš sacītā izriet, ka tu ne vien nezini pašas svarīgākās lietas, bet, tās nezinādams, vēl iedomājies tās zinām. B

ALKIBIADS. Tas tā varētu būt.

SOKRATS. Ak vai, Alkibiad, kādā gan nejaukā stāvoklī tu esi! Es pat baidos to nosaukt īstajā vārdā, bet mēs te esam divi vien un tāpēc runāšu skaidru valodu: tu sadzīvo, mans visulabais, ar ļaunāko ignoranci. To apliecina mūsu saruna, un to apliecini arī pats. Tāpēc arī meties tik strauji uz valsts darbu, vēl nesaņēmis nekādu apmācību. Tu gan neesi vienīgais, kam tā klājas, ar to sirgst lielum lielā daļa mūsu

valstsvīru.²⁴ Ir tikai nedaudz izņēmumu, to vidū var
 C būt tavs aizbildnis Perikls.

ALKIBIADS. Par viņu stāsta, Sokrat, ka viņš kļuvis gudrs ne jau pats no sevis, bet sagājies ar daudziem gudriem vīriem – ar Pītokleidu un Anaksagoru, un arī vēl tagad, būdams jau gados, tā paša iemesla dēļ uztur sakarus ar Damonu.²⁵

SOKRATS. Un vai esi jekad sastapis lietpratēju, lai kādā jomā tas būtu, kas nav spējīgs padarīt citu zinīgu savā specialitātē? Piemēram, tavs skolotājs lasīšanā un rakstīšanā bija gan pats lietpratējs, gan padarīja zinīgus arī tevi un jebkuru citu, ko vien griebēja. Vai tā nav?

ALKIBIADS. Jā, tā ir.

D SOKRATS. Un tu, ko iemācījies no viņa, varētu iemācīt arī citiem?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tāpat tas arī ir ar kitaras spēles un sporta skolotāju?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Labākais pierādījums jebkuram lietpratējam, ka viņš prot savu lietu, ir tas, ka viņš māc padarīt lietpratīgus arī citus.

ALKIBIADS. Jā, tā man šķiet.

SOKRATS. Vai tu par Periklu vari pateikt, ko viņš padarījis gudru, sākot ar saviem dēliem?

E ALKIBIADS. Bet, Sokrat, abi dēli Periklam bija vientieši.²⁶

SOKRATS. Un Kleinijs, tavs brālis?

ALKIBIADS. Ko tu te runā par Kleiniju, cilvēku, kas nav pie pilna prāta?²⁷

SOKRATS. Bet, ja Kleinijs nav pie pilna prāta un abi Perikla dēli ir vientieši, tad kur būtu tava vaina,

ka viņš tev, kas atrodies tādā stāvoklī, neveltī nekādu uzmanību?

ALKIBIADS. Domāju, ka tā ir mana vaina: es viņā neieklājos.

SOKRATS. Bet nosauc man no pārējiem atēniešiem vai citzemniekiem kādu vergu vai brīvo, kas, saiedamies ar Periklu, būtu kļuvis gudrāks, kā es tev varu nosaukt Pītodoru, Isoloha dēlu, un Kalliju, Kalliada dēlu, kurus mācīja Zēnons.²⁸ Abi samaksāja Zēnonam simt minūšu un kļuvuši par gudriem un ievērojamiem vīriem.²⁹ 119

ALKIBIADS. Pie Zevas, nemāku tev nevienu nosaukt.

SOKRATS. Lai nu paliek. Bet ko tu domā iesākt ar sevi? Vai atstāsi visu pa vecam vai kaut ko darīsi savā labā?

ALKIBIADS. Par to lemsim kopīgi, Sokrat. Es saprotu, ko tu domā, un piekrītu tam. Proti, man šķiet, ka mūsu valsts vadītāji ar nedaudziem izņēmumiem ir neizglītoti ļaudis. B

SOKRATS. Un ko tu no tā izsecini?

ALKIBIADS. Ja viņi tiešām būtu izglītoti, tad tam, kas gribētu viņiem stāties pretī, vajadzētu vispirms iegūt zināšanas un vingrināties, kā dodoties cīņā ar atlētiem. Taču viņi ķērušies pie valsts darba pilnīgi nesagatavojušies. Tad kāda gan vajadzība vingrināties un nopūlēties ar mācīšanos? Vienu zinu pavisam droši: dabas dotību ziņā būšu daudz pārāks par viņiem. C

SOKRATS. Ai, kāda valoda, mans visulabais! Cik slikti tā piestāv tavam skaistumam un pārējām dotībām!

ALKIBIADS. Ko tas nozīmē, un uz ko tu tēmē, Sokrat?

SOKRATS. Esmu sarūgtināts par tevi un par savu mīlu uz tevi.

ALKIBIADS. Kāpēc?

SOKRATS. Tāpēc, ka tu par saviem pretiniekiem uzskati šejienes ļaudis.³⁰

ALKIBIADS. Bet kurus tad lai uzskatu par tādiem?

D SOKRATS. Vai vīram, kas domā, ka viņam ir cildena dvēsele, klājas uzdot šādu jautājumu?

ALKIBIADS. Ko tu ar to gribi teikt? Vai tad šie nav mani pretinieki?

SOKRATS. Pieņemsim, ka tu kā stūresvīrs taisies vadīt jūrkaujai gatavu triēru³¹. Vai tev tad pietiktu ar to, ka esi pārāks par pārējiem jūrniekiem kā stūresvīrs, vai uzskatītu to par pašsaprotamu un veltītu uzmanību saviem īstajiem pretiniekiem, nevis kā šobrīd saviem līdzcīnītājiem? Par šiem tev jābūt tādā E mērā pārākam, lai viņiem pat nenāktu prātā sacensties ar tevi, bet lai viņi, izjuzdami savu mazvērtību, cīnītos kopā ar tevi pret ienaidniekiem, ja vien gribi paveikt īsteni dižu darbu, kas būtu tevis un valsts cienīgs.

ALKIBIADS. Jā, to patiešām gribu.

SOKRATS. Vai tad esi tik zemās domās par sevi, ka tev pietiek būt pārākam par mūsu kareivjiem, nevis pievērsīsi skatienu pretinieku karavadoņiem, lai pārspētu šos, viņus novērodams un savos vingrinājumos piemērodamies viņiem?

120 ALKIBIADS. Par kādiem pretiniekiem tu runā, Sokrat?

SOKRATS. Vai tad nezini, ka mūsu valsts nemitīgi karo ar lakedaimoniešiem un Lielo ķēniņu³²?

ALKIBIADS. Jā, tev taisnība.

SOKRATS. Tātad, ja esi nodomājis kļūt par mūsu valsts vadītāju, tev par savu uzdevumu jāuzskata

sacensība ar lakedaimoniešu ķēniņiem³³ un persiešu ķēniņu.

ALKIBIADS. Tev varētu būt taisnība.

SOKRATS. Nekā, mans labais! Tev jāpievērš uzmanība Meidijam, paipalu audzētājam,³⁴ un citiem tamlidzīgiem vīriem, kas dziras ķerties pie valsts darba un kam dvēselē, kā sacītu sievietes, vēl ir “vergu frizūra”.³⁵ Tik ļoti viņi neizglītoti, vēl nav atbrīvojušies no savām iedzimtajām vainām; viņi, vēl pusbarbari, ieradušies, lai valstij glaimotu, nevis lai to vadītu. Šie tev nu jāņem par priekšzīmi; neliecies par sevi ne zinis un nemācies neko, ko varētu mācīties, ja vēlies uzņemties tik nopietnu cīņu; nevingrinies nekur, kur vajadzīga vingrināšanās, un ķeries pie valsts darba bez kādas sagatavošanās.³⁶

ALKIBIADS. Man šķiet, tev taisnība, Sokrat. Tomēr, manuprāt, lakedaimoniešu karavadoņi un persiešu ķēniņš ne ar ko neatšķiras no citiem.

SOKRATS. Bet, mans visulabais, pārbaudi vērīgi šo tavu uzskatu.

ALKIBIADS. Kādā ziņā?

SOKRATS. Vispirms tādā: vai tu domā, ka rūpēsies vairāk par sevi, ja baidīsies no viņiem un uzskatīsi viņus par bīstamiem vai ja tev domas būs pretējas?

ALKIBIADS. Skaidrs, ja uzskatīšu viņus par bīstamiem.

SOKRATS. Tu taču nedomā, ka rūpēties par sevi tev varētu kaitēt?

ALKIBIADS. Nekādā gadījumā. Es pat domāju, ka man no tā tiks liels labums.

SOKRATS. Tātad tavām iepriekš paustajām domām jau būtu viens ļaunums.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Otrkārt, tās arī nepatiesas, kā sapratīsi no varbūtības pierādījuma.

ALKIBIADS. Un tas būtu?

SOKRATS. Kas ir ticamāks? Ka labākas dotības
E iedzimst dižciltīgās dzimtās vai nedižciltīgās?

ALKIBIADS. Protams, dižciltīgās.

SOKRATS. Un ka cilvēki ar iedzimušām labām dotībām, ja viņi vēl saņem labu audzināšanu, sasniegs pilnīgu tikuma pakāpi?

ALKIBIADS. Neizbēgami.

SOKRATS. Tad pārbaudīsim, viņu apstākļus nolikdami pretī mūsējiem, – vispirms, vai lakedaimoniešu un persiešu ķēniņi mums šķiet zemākas izcelsmes. Vai tad nezinām, ka vieni ir Hērakla, otri – Ahaimena pēcteči un ka gan Hērakla, gan Ahaimena dzimta rod savu sākumu Persejā, Zeva dēlā?³⁷

121 ALKIBIADS. Taču mana dzimta, Sokrat, Eurisakā un Eurisaka – Zevā.³⁸

SOKRATS. Un arī manējā, dižciltīgo Alkibiad, Daidalā, bet Daidala – Hēfaistā, Zeva dēlā.³⁹ Bet, kas attiecas uz turienes valdniekiem, tad viņi visi bijuši ķēniņi un ķēniņu pēcteči, sākot ar pašreizējiem, pa augšupejošo līniju līdz pat Zevam, vieni – Argosā un Lakedaimonā,⁴⁰ otri, visos laikos valdīdami Persijā, bet bieži, arī pašlaik – visā Āzijā. Mēs turpretim esam tikai privātpersonas, tāpat kā mūsu tēvi. Un, ja tev nāktos Artakserksam, Kserksa dēlam,⁴¹

B norādīt uz saviem senčiem un Eurisaka dzimteni Salamīnu un sava vēl vecākā senča Aiaka dzimteni Aigīnu,⁴² kādi gan smiekli tev tad būtu jādzird! Liec vērā, vai tik neatpaliekam no viņiem gan mūsu vīru dīziltīguma, gan izglītības ziņā. Un vai tev nav zināms, cik dižs ir lakedaimoniešu ķēniņu stāvoklis,

kuru sievas valsts interesēs apsargā efori ⁴³, lai pie
 varas slepus nenāk ķēniņš, kas nav dzimis no Hērak- C
 leida⁴⁴? Bet persiešu ķēniņam piemīt tāds pārākums,
 ka nevienam pat nerodas ne mazākās aizdomas, ka
 troņa mantinieks varētu piedzimt no kāda cita, nevis
 no viņa. Tāpēc ķēniņa sievas apsargāšanai pietiek ar
 bailēm vien. Un, kad piedzimst vecākais dēls, kam
 būs valdīt, šo dienu svin visi ķēniņa pavalstnieki un D
 arī vēlāk visa Āzija atzīmē ķēniņa dzimšanas dienu
 ar upuriem un svinībām. Turpretī, kad piedzimstam
 mēs, tad, runājot komēdijas autora vārdiem, diezin
 vai to pamana kaimiņi, Alkibiad. Pēc tam zēnu ap-
 rūpē nevis kaut kāda mazvērtīga sievietē, bet einuhi,
 kas ir labākie no tiem, kas ir ap ķēniņu. Viņiem tiek
 uzticēta gādība par visām jaunpiedzimušā vajadzī-
 bām, arī rūpes par to, lai tas kļūst iespējami skais-
 tāks, veidojot un iztaisnojot viņa ekstremitātes; par
 šo darbu viņi ir lielā cieņā.

Kad zēni sasniedz septiņu gadu vecumu, viņi kāpj E
 zirgu mugurā un tiek apmācīti jāšanā, kā arī sāk iet
 medībās. Četrpadsmit gadu vecumā zēnus pārņem
 tā sauktie ķēnišķīgie audzinātāji. Tie ir četri persieši
 brieduma gados, kas atlasīti kā paši labākie, –
 gudrākais, taisnīgākais, saprātīgākais un drošsirdī-
 gākais. Pirmais māca Zoroastra, Horomaza dēla, 122
 maģiju⁴⁵ – ar to saprotama dievu godināšana, kā arī
 valdīšanas prasme. Taisnīgākais māca runāt visu mūžu
 taisnību, saprātīgākais – nepakļauties nekādām bau-
 dām, lai pieradinātos būt brīvam un īstenam ķēni-
 ņam, vispirms apvaldot kārdinājumus sevī pašā, nevis
 verdziski izdabājot tiem. Drošsirdīgākais izveido viņu
 drosmīgu un bezbailīgu, norādot, ka bailes ir verga
 tiesa.

- B Turpretim tev, Alkibiad, Perikls nozīmējis par audzinātāju⁴⁶ vecuma dēļ pašu nederīgāko vergu – trāķieti Zopiru. Es tev vēl varētu aprakstīt tavu nākamo pretinieku tālāku audzināšanu un izglītošanu, bet tas prasītu pārāk daudz laika. Turklāt ar sacīto pietiek, lai viss pārējais būtu skaidrs. Bet par tavu, Alkibiad, tāpat par jebkura cita atēnieša piedzimšanu, audzināšanu un izglītošanu tikpat kā nevienam nav nekādas daļas, varbūt vienīgi kādam, kas tevī iemilējies. Un, ja tu vēl pievērstu skatienu persiešu bagātībai, luksusam, drēbēm, tērpiem ar velci,
- C smaržīgajām ziedēm, viņiem sekojošajiem kalpu bariem un pārējai greznībai, tu apkaunētos, saprazdams, cik tālu atpaliec no viņiem.

Bet, ja tu gribētu pavērot lakedaimoniešu saprātību, viņu stāju, veiklību un pieticību, viņu disciplīnu, drošsirdību un izturību, viņu strādīgumu, sacensības garu un godkāri, tad tu atzītu, ka visās šajās īpašībās esi tikai bērns.

- D Ja nu tavu uzmanību saista bagātība un iedomājies, ka šai ziņā esi kaut cik nozīmīgs, tad neapiesim arī šo jautājumu, lai tu zinātu, kāds ir tavs stāvoklis. Pavēro, ja vēlies, lakedaimoniešu bagātību, un tu sapratīsi, cik daudz mazāka ir mūsējā. Nevienš te nespēj sacensties ar viņiem, kam ir zemes īpašumi gan pašu zemē, gan Mesēnijā⁴⁷, ne to plašuma, ne zemes kvalitātes ziņā, tāpat attiecībā uz vergu, arī heilotu
- E skaitu, kā arī zirgu un citu lopu daudzumu Mesēnijā. Taču atstāsim to visu malā, bet zelta un sudraba visiem grieķiem kopā nav tik daudz, cik vienā pašā Lakedaimonā. Jau daudzu paaudžu laikā tas plūst uz turieni no visām grieķu zemēm, bieži arī no barbariem, bet atpakaļ ne uz kurieni neaiziet. Taisni

tāpat, kā Aisopa fabulā lapsa saka lauvam:⁴⁸ Lake- 123
daimonā ienākošās naudas pēdas skaidri saskatā-
mas, bet neviens nav redzējis no turienes aizejošās.
Tādējādi it labi saprotams, ka turienes ļaudis gan ar
zeltu, gan sudrabu ir bagātākie no visiem grieķiem
un pats bagātākais no viņiem – ķēniņš, jo lielākie un
biežākie ienākumi tiek ķēniņiem, turklāt arī pastāv
visai ievērojama ķēniņšķā nodeva, ko lakedaimonieši
maksā saviem ķēniņiem.

B

Taču lakedaimoniešu bagātība, kas ir liela salī-
dzinājumā ar pārējo grieķu turību, nav nekas, ja to
salīdzina ar persiešu un viņu ķēniņu bagātību. Es
reiz dzirdēju kāda vīra stāstījumu – šis cilvēks, kam
var ticēt, bija viens no tiem, kas devušies uz ķēniņa
galmu. Viņš esot apmēram vienas dienas laikā šķēr-
sojis plašu, auglīgu novadu, ko turienes ļaudis sau-
kuši par valdnieka sievas jostu. Kāds cits novads
tiekot dēvēts par viņas šķidrautu, un tāpat esot vēl
daudzas citas skaistas un bagātas vietas, kas nozī- C
mētas ķēniņienes rotāšanai, un katra no šīm vietām
nosaukta kādas viņas rotājuma daļas vārdā. Tādē-
jādi, ja kāds stāstītu ķēniņa mātei, Kserksa sievai
Amēstridai: “Deinomahes dēls, kuras rotaslietas ir,
augstākais, piecdesmit minu vērtas, un kam pašam
pieder nepilni trīssimt pletri zemes Erhijā,⁴⁹ ieņēmis
galvā stāties karā pretī tavam dēlam,” – viņa, do-
māju, brīnītos, uz ko gan paļaujoties šis Alkibiads, D
ka viņam varētu nākt prātā cīnīties ar Artakserksu.
Un viņa, manuprāt, sev atbildētu, ka šis vīrs iecerē-
tajā pasākumā varētu tikai cerēt uz savu centību un
gudrību, jo tas grieķiem esot vienīgais, kam ir kāda
vērtība. Un, ja viņa uzzinātu, ka šim Alkibiadam,
kas lolo šādas ieceres, vēl pat nav pilnu divdesmit

gadu, ka viņš ir pavisam neizglītots un turklāt nevē-
 las ieklausīties sava mīlētāja vārdos, ka viņam vis-
 E pirms vajadzētu mācīties, pilnveidoties un vingrināties
 un tikai tad stāties cīņā ar ķēniņu, bet apgalvo, ka
 viņam pietiekot ar to, kas viņam jau ir, tad viņa,
 domāju, izbrīnījusies vaicātu: “Bet uz to tad galu
 galā paļaujas šis jaunais cilvēks?” Un, ja mēs viņai
 atbildētu: uz savu skaistumu un staltumu, izcelsmi,
 bagātību un dabas dotībām, viņa uzskatītu mūs par
 jukušiem, Alkibiad, salīdzinādama to visu ar attiecī-
 gajām persiešu īpašībām. Un, man liekas, arī Lam-
 124 pido, Leotihida meita un Arhidāma sieva, Āgida
 māte – viņi visi bija ķēniņi – ⁵⁰, iedomādamās savējo
 pārākumu, brīnītos, kā tev varētu nākt prātā ar šādu
 nožēlojamu izglītību uzsākt cīņu ar viņas dēlu. Un
 vai tas nav kauns, ka mūsu ienaidnieku sievas saprot
 labāk nekā mēs paši, kādiem mums jābūt, lai ar
 viņiem cīnītos? Tāpēc, mans mīļais, klausī man un
 B tam, kas uzrakstīts Delfos, – “Pazīsti pats sevi!” ⁵¹
 un zini, ka tavi pretinieki ir šādi, nevis tādi, kādus
 tu iedomājies. Vienīgais, ar ko mēs varam gūt virs-
 roku pār viņiem, ir centība un prasme. Ja atstāsi to
 novārtā, tu zaudēsi iespēju kļūt slavens grieķos un
 barbaros, bet pēc tā, šķiet, tu tiecies vairāk nekā jeb-
 kurš cits pēc kaut kā.

ALKIBIADS. Bet kas jāpanāk manai centībai, So-
 krat? Vai tu vari man to izskaidrot? Tavos vārdos,
 man liekas, ir vairāk patiesības nekā jebkuram citam.

C SOKRATS. Jā, varu. Bet mums abiem kopīgi jā-
 meklē ceļš, kā tikt pie augstākās tikumiskās pilnī-
 bas, jo tas, ko sacīju par nepieciešamību izglītoties,
 skar tikpat mani kā tevi. Starp mums ir tikai viena
 vienīga atšķirība.

ALKIBIADS. Kāda tad?

SOKRATS. Mans aizbildnis ir labāks un gudrāks nekā tavējais – Perikls.

ALKIBIADS. Un kas viņš tāds ir, Sokrat?

SOKRATS. Dievs, Alkibiad, kas man līdz šai dienai neatļāva ar tevi runāt.⁵² Uzticēdamies viņam, arī apgalvoju, ka tavš vārds kļūs slavens ne ar viena cita cilvēka palīdzību kā vien ar manu.

ALKIBIADS. Tu jokoj, Sokrat.

D

SOKRATS. Varbūt. Taču tas, ko saku, ir taisnība: mums vajadzīga centība. Tā gan vajadzīga visiem cilvēkiem, bet mums abiem it sevišķi.

ALKIBIADS. Kas attiecas uz mani, tad tu nekļūdieš.

SOKRATS. Kas attiecas uz mani, arī ne.

ALKIBIADS. Tad ko mums darīt?

SOKRATS. Mēs nedrīkstam zaudēt drosmi, mans draugs, nedz pagurt.

ALKIBIADS. Jā, tas mums nepiestāvētu, Sokrat.

SOKRATS. Patiešām, ne. Tad nu kopīgi jāpādomā. Un pasaki man: mēs taču apgalvojam, ka griebam kļūt iespējami labāki, vai ne?

E

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Pēc kāda tikuma tiecoties?

ALKIBIADS. Skaidrs, pēc tā, pēc kura tiecas krietnie vīri.

SOKRATS. Kādā jomā krietnie?

ALKIBIADS. Acīmredzot prasmē kārtot darīšanas.

SOKRATS. Kādas? Vai tādas, kas attiecas uz jāšanu?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Jo tādā sakarā mēs vērstos pie jāšanas lietpratējiem?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tad tu varbūt domā tādas, kas attiecas uz kuģniecību?

ALKIBIADS. Nē.

SOKRATS. Jo tad mēs vērstos pie jūrniekiem?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Par kādām darīšanām tad tu runā? Un kas tās kārto?

ALKIBIADS. Par tām, ko kārto atēniešu labākie vīri.

125 SOKRATS. Un ko tu saproti ar šiem labākajiem vīriem? Prātīgos vai neprātīgos?

ALKIBIADS. Prātīgos.

SOKRATS. Un tur, kur ikviens ir prātīgs, viņš arī labs?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tur, kur viņš neprātīgs, viņš ir slikts?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Tātad kurpnieks ir prātīgs kurpju pagatavošanā?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Tātad šai ziņā viņš ir labs?

ALKIBIADS. Jā, labs.

SOKRATS. Bet vai apmetņu pagatavošanai viņam netrūkst prātīguma?

ALKIBIADS. Jā, trūkst.

B SOKRATS. Tātad šai ziņā viņš ir slikts?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad pēc šā konstatējuma viens un tas pats cilvēks ir gan slikts, gan labs.

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Vai tādējādi, tavuprāt, labie vīri ir arī slikti?

ALKIBIADS. Nekādā ziņā.

SOKRATS. Bet kurus tu īsti sauc par labajiem?

ALKIBIADS. Tos, kas ir spējīgi valstī valdīt.

SOKRATS. Taču ne pār zirgiem?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Tātad pār cilvēkiem?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Vai pār slimajiem?

ALKIBIADS. Nē.

SOKRATS. Varbūt pār tiem, kas ir jūrā?

ALKIBIADS. Taču nē.

SOKRATS. Vai pār tiem, kas ievāc ražu?

ALKIBIADS. Nē.

SOKRATS. Vai pār cilvēkiem, kas neko nedara, C
vai tādiem, kas ko dara?

ALKIBIADS. Es domāju tos, kas ko dara.

SOKRATS. Bet ko? Pamēģini man to paskaidrot.

ALKIBIADS. Es runāju par cilvēkiem, kas cits ar citu saistīti, kam ir darišanas ar citiem un kas dzīvo tā, kā mēs dzīvojam citu pilsoņu vidū.

SOKRATS. Tātad tu domā tos, kas valda pār cilvēkiem, kuriem savukārt ir darišanas ar citiem cilvēkiem?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad varbūt airētāju komandierus, kas liek airēt airētājiem?⁵³

ALKIBIADS. Nē, nekādā gadījumā.

SOKRATS. Jo tas ietilpst stūresvīra kvalifikācijā?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Varbūt cilvēkus, kas valda pār flautistiem, kuri vada dziedātājus un kuriem ir darišana D
ar kora dejotājiem?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Jo tas ietilpst kora iestudētāja kompetencē?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Bet ko tad uzskati par spējīgu valdīt pār cilvēkiem, kam ir darīšana ar citiem cilvēkiem?

ALKIBIADS. Es runāju par cilvēkiem, kas piedalās valsts darbā un ir savā starpā saistīti. Lūk, tiem pienākas valdīt valstī.

SOKRATS. Bet kāda ir šīs mākslas būtība? Es tev vaicāšu no jauna par tikko kā noskaidroto: kāda māksla dara spējīgu valdīt pār cilvēkiem, kas piedalās jūras braucienā?

ALKIBIADS. Stūresvīra māksla.

E SOKRATS. Un kāda prasme – mēs tikko par to runājām – piešķir spēju valdīt pār tiem, kas piedalās muzikālā uzvedumā?

ALKIBIADS. Tevis iepriekš minētā – kora iestudētāja prasme.

SOKRATS. Un kā tu dēvēsi to cilvēku prasmi, kuri piedalās valsts darbā?

ALKIBIADS. Par prasmi pareizi spriest.

SOKRATS. Kā? Vai tev šķiet, ka stūresvīra mākslā trūkst pareiza sprieduma?

ALKIBIADS. Nē, nekādā ziņā.

SOKRATS. Vai, otrādi, tā pamatojas uz pareiziem spriedumiem?

126 ALKIBIADS. Jā, man šķiet tāpat, vismaz ciktāl tas skar cilvēku drošību uz kuģa.

SOKRATS. Lieliski. Bet pareizais spriedums, par kuru tu runā, – uz ko tas tēmēts?

ALKIBIADS. Uz valsts pārvaldes uzlabošanu un tās drošību.

SOKRATS. Bet kas tās ir par parādībām, kuru

esamība vai neesamība uzlabo valsts pārvaldi un rada tās drošību? Ja tu man, piemēram, vaicātu: “Kādu parādību esamība vai neesamība nodrošina mūsu ķermeņa labāku stāvokli un to glābj?” – es tev atbildētu: “Veselības esamība un slimības neesamība.” Vai tu tam piekrīti?

ALKIBIADS. Jā.

B

SOKRATS. Un, ja tu man vēl vaicātu: “Kādas parādības esamība uzlabo mūsu acu stāvokli?” – es tāpat atbildētu: “Redzes esamība un akluma neesamība.” Bet ausu stāvokli uzlabo un to kopšanu atviegļina dzirdes esamība un kurluma neesamība.

ALKIBIADS. Tieši tā.

SOKRATS. Un valsts? Kādu parādību esamība un neesamība padara to labāku – labāk aprūpējamu un pārvaldāmu?

ALKIBIADS. Man šķiet, Sokrat, draudzības esamība pilsoņu starpā, kā arī ienaida un dumpīga gara neesamība.

C

SOKRATS. Vai ar draudzību saproti uzskatu vienprātību vai nevienprātību?

ALKIBIADS. Vienprātību.

SOKRATS. Un kas tā ir par mākslu, kas attiecībā uz skaitļiem rada vienprātību valstu starpā?

ALKIBIADS. Aritmētika.

SOKRATS. Un privātpersonu starpā? Vai tad ne tāpat aritmētika?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un, ka ikviens par to ir vienisprātis pats ar sevi, tas taču arī ir aritmētikas nopelns?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un ar kādas mākslas palīdzību katrs kļūst vienisprātis pats ar sevi attiecībā uz sprīdi un

D

olekti – par to, kurš no šiem ir garāks? Vai tā nebūs mērīšanas māksla?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Un tas attiecas gan uz privātpersonām, gan uz valstīm?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai ar svaru nav tāpat?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Bet vienprātība, par kuru tu runā? Kas ir tās būtība, un uz ko tā attiecas, un kāda māksla to rada? Un vai tā, kas rada vienprātību valstij, to rada arī privātpersonām – gan katrai pašai ar sevi, gan ar citām?

ALKIBIADS. Tā tas varētu būt.

SOKRATS. Bet kas tā tāda ir? Neminstinies, atbildi droši.

ALKIBIADS. Es domāju to draudzību un vienprātību, kas saista tēvu un māti ar mīļoto dēlu, brāli ar brāli, sievu ar vīru.

SOKRATS. Vai tad tu domā, Alkibiad, ka vīrs var būt vienisprātis ar sievu attiecībā uz vilnas vērpšanu, ko viņš nepārzina, bet viņa pārzina?

ALKIBIADS. Protams, ne.

SOKRATS. Tas arī nav vajadzīgs, jo tā ir sieviešu ziņā.

ALKIBIADS. Jā.

127 SOKRATS. Bet vai sieva var būt vienisprātis attiecībā uz smago ieroču lietošanu, ko viņa nav apguvusi?

ALKIBIADS. Saprotams, ne.

SOKRATS. Tu droši vien teiksi, ka tā ir vīriešu lieta?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tātad pēc tevis sacītā pastāv gan īpašas sieviešu, gan vīriešu zinības?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

SOKRATS. Tātad šai ziņā nav vienprātības starp sievietēm un vīriešiem.

ALKIBIADS. Nē.

SOKRATS. Tātad arī nav draudzības, jo draudzība tika noteikta kā vienprātība.

ALKIBIADS. Acīmredzot nav.

SOKRATS. Tātad, ciktāl sievietes nododas saviem darbiem, vīri viņas nemīl.

ALKIBIADS. Acīmredzot ne.

B

SOKRATS. Tāpat sievas nemīl savus vīrus, ciktāl viņi nododas vīriešu darbiem.

ALKIBIADS. Nē, nemīl.

SOKRATS. Tādējādi valstis nav labi pārvaldītas, ja katrs nodarbojas ar savām lietām?

ALKIBIADS. Manuprāt, tomēr ir, Sokrat.

SOKRATS. Kā vari to sacīt, kad nav draudzības, kuras esamību pasludinājām par valstu labas pārvaldes priekšnoteikumu, kas citādi nav iespējama?

ALKIBIADS. Bet man šķiet, ka draudzība pilsoņu vidū rodas tieši tāpēc, ka ikviens nodarbojas ar savām lietām.

C

SOKRATS. Tikko kā tu runāji atšķirīgi. Bet ko tu domā tagad? Vai draudzība rodas arī tur, kur nav vienprātības? Jeb vai būtu iespējams, ka eksistē vienprātība lietās, ko vieni saprot, bet citi nesaprot?

ALKIBIADS. Nē, tas nav iespējams.

SOKRATS. Bet vai, ja katrs nodarbojas ar savām darīšanām, šāda rīcība ir taisnīga vai netaisnīga?

ALKIBIADS. Taisnīga. Kāpēc gan ne?

SOKRATS. Bet vai, ja pilsoņi valstī rīkojas taisnīgi, viņu vidū nerodas draudzība?⁵⁴

ALKIBIADS. Man šķiet, katrā ziņā, Sokrat.

D SOKRATS. Tad kāda galu galā ir tā draudzība vai vienprātība, par kuru tu runā un attiecībā uz kuru mums jābūt gudriem un pareizi jāspriež, ja gribam būt krietni vīri? Es nespēju saprast, kas tā tāda ir un pie kā tā atrodama. Spriežot pēc taviem vārdiem, tā šķiet vieniem un tiem pašiem cilvēkiem te piemītam, te atkal nepiemītam.

ALKIBIADS. Ai, zvēru pie dieviem, Sokrat, es pats vairs nesaprotu, ko runāju! Es laikam jau sen atrodos briesmīgi nožēlojamā stāvoklī, to pats nemānīdams.

E SOKRATS. Neraizējies! Ja tas ar tevi būtu noticis piecdesmit gadu vecumā, tad tev gan būtu grūti kaut ko darīt savā labā. Taču tagad esi taisni tādā vecumā, kad tādas lietas jāmana.

ALKIBIADS. Un kas tam, kas to mana, jādara, Sokrat?

SOKRATS. Jāatbild uz jautājumiem, Alkibiad. Un, ja tā darīsi, tad ar dieva palīgu, ja vien varu paļauties uz man vēstījošo pareģotāju balsi, mums, tev un man, klāsies labāk.

ALKIBIADS. Ja pietiek ar to, ka atbildu, lai tā arī notiek.

128 SOKRATS. Tad pasaki man – ko nozīmē “rūpēties par sevi”? Mēs taču bieži vien par sevi nerūpējamies, bet iedomājamies, ka to darām. Tad kad cilvēks rūpējas par sevi? Vai, rūpēdamies par savām darīšanām, viņš rūpējas arī par sevi?

ALKIBIADS. Man liekas, ka jā.

SOKRATS. Nu kā? Kad cilvēks rūpējas par savām kājām? Vai tad, kad viņš rūpējas par to, kas ir kāju piederums?

ALKIBIADS. Es tevi nesaprotu.

SOKRATS. Bet tu taču runā par to, kas ir rokas piederums? Vai gredzens, piemēram, ir kādas citas ķermeņa daļas piederums vai tikai pirksta?

ALKIBIADS. Tikai pirksta.

SOKRATS. Un vai tas pats neattiecas uz kurpi attieksmē pret kāju?

ALKIBIADS. Jā.

B

SOKRATS. Un vai mēs rūpējamies par savām kājām, ja rūpējamies par kurpēm?

ALKIBIADS. Es to īsti nesaprotu, Sokrat.

SOKRATS. Kā tā, Alkibiad? Vai nesaproti, ko nozīmē “pareizi rūpēties par kaut ko”?

ALKIBIADS. To gan saprotu.

SOKRATS. Un, ja kāds kaut ko uzlabo, tu to uzskatīsi par pareizu rūpēšanos?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tad kāda māksla padara kurpes labākas?

ALKIBIADS. Kurpnieka.

SOKRATS. Tātad ar kurpnieka mākslas palīdzību rūpējamies par kurpēm?

ALKIBIADS. Jā.

C

SOKRATS. Un vai arī par kāju? Jeb vai uz to attiecas māksla, kas padara kājas labākas?

ALKIBIADS. Jā, šī.

SOKRATS. Bet kājas padarām labākas ar to pašu mākslu, kas padara labāku arī pārējo ķermeni?

ALKIBIADS. Jā, tā man šķiet.

SOKRATS. Bet vai tā nav ģimnastika?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tātad ar ģimnastiku rūpējamies par savām kājām, bet ar kurpnieka mākslu – par to, kas ir kāju piederums?

ALKIBIADS. Bez šaubām.

SOKRATS. Un ar ģimnastiku mēs rūpējamies arī par rokām, bet ar gredzengriezēja mākslu – par to, kas ir roku piederums?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad ar ģimnastiku rūpējamies par savu ķermeni, bet ar aušanu un citām mākslām –
D par to, kas ir ķermeņa piederums?

ALKIBIADS. Pilnīgi pareizi.

SOKRATS. Tātad māksla, ar kuru rūpējamies par ikvienu lietu, nav tā pati, ar kuru rūpējamies par to, kas ir šīs lietas piederums.

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Tātad, ja rūpējies par sev piederīgo, tu vēl nerūpējies par sevi pašu.

ALKIBIADS. Nē, nekādā ziņā.

SOKRATS. Jo, šķiet, tā nav viena un tā pati māksla, ar kuru rūpējamies par sevi pašu un par to, kas mums piederīgs.

ALKIBIADS. Tas ir skaidrs.

SOKRATS. Tad nu kas tā ir par mākslu, ar kuru rūpējamies par sevi pašu?

ALKIBIADS. To nemāku pateikt.

E SOKRATS. Taču tiktāl jau bijām vienisprātis, ka tā ir nevis māksla, ar kuru varam padarīt labāku jebko, kas mums piederīgs, bet gan tāda, ar kuru padarām labākus sevi pašu?

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Vai mēs jelkad būtu zinājuši, kāda māksla padara kurpi labāku, ja nezinātu, kas ir kurpe?

ALKIBIADS. Nē, tas nebūtu iespējams.

SOKRATS. Un tāpat, kāda māksla padara gredzenus labākus, ja mēs nezinātu, kas ir gredzeni?

ALKIBIADS. Tas ir tiesa.

SOKRATS. Nu, lūk: vai mēs varētu zināt, kāda māksla mūs dara labākus, nezinādami, kas mēs paši esam?

ALKIBIADS. Nē, tas nebūtu iespējams.

129

SOKRATS. Bet vai ir viegli izzināt pašam sevi? Un vai tas, kas pielicis šo uzrakstu pie Pītojas⁵⁵ tempļa, bijis kāds vējgrāblis? Jeb vai tā ir grūta lieta un ne katram pa spēkam?

ALKIBIADS. Man, Sokrat, bieži licies, ka tas ir katram pa spēkam, bet bieži arī, ka tas ir kas ārkārtīgi grūts.

SOKRATS. Bet, Alkibiad, lai tas nu būtu viegli vai ne, mums stāvoklis ir šāds: iepazīnuši sevi, mēs arī saprastu, kā mums rūpēties par sevi pašu. Citādi mēs to nekad nesapratīsim.

ALKIBIADS. Tā tas ir.

SOKRATS. Labi. Bet kā atrast to, kas ir tas īstais “pats”? Tā mēs varbūt uzzinātu, kas mēs esam. Taču, to neatrodot, tas nav iespējams.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Taču nu, pie Zeva, esi uzmanīgs! Ar ko tu tagad runā? Vai ne ar mani?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un es ar tevi?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad tas, kas runā, ir Sokrats?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Bet tas, kas klausās, ir Alkibiads?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai Sokrats runāšanai neizmanto valodu?

ALKIBIADS. Kā gan citādi?

C

SOKRATS. Runāt un izmantot valodu, tavuprāt, ir viens un tas pats?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Bet vai tas, kas ko izmanto, un tas, ko viņš izmanto, nav dažādas lietas?

ALKIBIADS. Kā tu to saproti?

SOKRATS. Piemēram, kurpnieks griež ar nazi un citiem darbarīkiem.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai tas, kas griež, tātad izmanto darbarīkus, un tas, ko viņš griezdams izmanto, nav dažādas lietas?

ALKIBIADS. Neapšaubāmi.

SOKRATS. Tātad arī kitarists un instrumenti⁵⁶, uz kuriem viņš spēlē, nav viens un tas pats?

ALKIBIADS. Nē, nav.

D SOKRATS. Uz to tad arī bija vērsti mans tikko kā uzdotais jautājums, proti, vai vienmēr pastāv kāda atšķirība starp to, kas izmanto kādu darbarīku, un darbarīku, ko viņš lieto?

ALKIBIADS. Man šķiet, ka vienmēr.

SOKRATS. Bet ko teiksim par kurpnieku? Vai viņš griež tikai ar darbarīkiem vai arī ar savām rokām?

ALKIBIADS. Arī ar savām rokām.

SOKRATS. Viņš tātad lieto arī tās?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai viņš, strādādams savu kurpnieka darbu, neizmanto arī savas acis?

ALKIBIADS. Jā, izmanto.

SOKRATS. Bet mēs taču esam vienisprātis, ka lietotājs un tas, ko viņš lieto, ir dažādas lietas?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad kurpnieks un kitarists ir kaut kas cits nekā viņu rokas un acis, ar kurām viņi strādā? E

ALKIBIADS. Tas ir acīmredzami.

SOKRATS. Bet vai cilvēks neizmanto arī visu savu ķermeni?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Taču bijām vienojušies, ka lietotājs un tas, ko viņš lieto, ir dažādas lietas?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad cilvēks ir kas cits nekā viņa ķermenis?

ALKIBIADS. Tā šķiet.

SOKRATS. Bet kas tas ir – cilvēks?

ALKIBIADS. To nemāku pateikt.

SOKRATS. Nē, tu to māki: cilvēks ir tas, kas izmanto savu ķermeni.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Bet kas gan cits to izmanto, ja ne dvēsele? 130

ALKIBIADS. Nekas cits.

SOKRATS. Taču valdīdama pār to?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un, kas attiecas uz tālāko, tad neviens, manuprāt, nebūs citos ieskatos.

ALKIBIADS. Attiecībā uz ko?

SOKRATS. Ka cilvēkam jābūt vienam no trim.

ALKIBIADS. Kas tie par trim?

SOKRATS. Dvēsele, ķermenis vai abi kopā kā viens veselais.

ALKIBIADS. Bez šaubām.

SOKRATS. Bet mēs taču atzinām, ka tas, kas valda pār ķermeni, ir cilvēks?

ALKIBIADS. Jā, atzinām.

B

SOKRATS. Bet vai ķermenis valda pats pār sevi?

ALKIBIADS. Nekādā gadījumā.

SOKRATS. Jo, kā apgalvojām, ķermenis ir tas, pār kuru valda.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad tas diezin vai ir tas, ko meklējam.

ALKIBIADS. Nē, kā šķiet.

SOKRATS. Tātad pār ķermeni valda apvienotais veselais, un tas nu būtu cilvēks?

ALKIBIADS. Tas ir visai iespējams.

SOKRATS. Nē, tas tā būtu vismazāk, jo, ja viena no abām sastāvdaļām nepiedalās valdīšanā, tad ir pilnīgi neiespējams, ka valda apvienotais veselais.

ALKIBIADS. Pareizi.

C SOKRATS. Un, tā kā ne ķermenis, ne apvienotais veselais nav cilvēks, tad paliek tikai iespēja, ka tas nav nekas, vai, ja tas tomēr ir kaut kas, secinājums, ka cilvēks nav nekas cits kā dvēsele.

ALKIBIADS. Tieši tā.

SOKRATS. Vai tev vajadzīgs vēl skaidrāks pierādījums tam, ka dvēsele ir cilvēks?

ALKIBIADS. Nē, pie Zeva, man šķiet, ka ar sacīto ir gana.

SOKRATS. Kaut arī pierādījumam trūkst pilnīgas precizitātes, tas tomēr apmierina un ar to mums pietiek. Pilnīgu precizitāti mēs sasniegtu tikai tad,
D kad noskaidrosim to, ko tagad esam apgājuši, jo tas būtu prasījis plašu pētījumu.

ALKIBIADS. Un kas tas ir?

SOKRATS. Tas, kas tika iepriekš pieminēts, – ka vispirms jānoskaidro, kas ir “pats”. Taču tagad esam aplūkojušo nevis šo “pats” pašu par sevi, bet to, kas

ir “pats” katrā atsevišķā gadījumā, un varbūt ar to arī pietiek, jo mēs taču atzīsim, ka mūsos nav nekā noteicošāka par dvēseli.

ALKIBIADS. Protams, nav.

SOKRATS. Un līdz ar to būtu pilnīgi pareizi uzskatīt, ka, man sazinoties ar tevi ar valodas starpniecību, tā ir dvēseles saruna ar dvēseli?

ALKIBIADS. Neapšaubāmi.

SOKRATS. Tas arī bija domāts, kad mazliet agrāk E
sacīju, ka Sokrats runā ar Alkibiadu, izmantojot valodu: tā ir nevis tava seja, ar kuru viņš runā, kā varētu likties, bet pats Alkibiads, tas ir, viņa dvēsele.

ALKIBIADS. Es tam piekrītu.

SOKRATS. Tātad tas, kas mūs aicina iepazīt sevi pašu, liek mums iepazīt mūsu dvēseli.

ALKIBIADS. Tā šķiet. 131

SOKRATS. Tātad tas, kas pazīst kādu sava ķermeņa daļu, pazīst to, kas viņam piederīgs, nevis sevi pašu.

ALKIBIADS. Tā tas ir.

SOKRATS. Tad nu neviens ārsts kā tāds nepazīst sevi, un arī neviens treneris kā tāds nepazīst sevi.

ALKIBIADS. Jā, šķiet, ka ne.

SOKRATS. Tātad daudz trūkst no tā, lai zemkopji un citi amatnieki pazītu sevi pašu. Viņi, kā liekas, pat nepazīst sev piederīgo, bet pazīst tikai to, kas ir vēl tālāk no tā, – to, kas attiecas uz viņu arodu. Bet vispirms viņi pazīst ķermenim piederīgo B
un to, kas kalpo tā kopšanai.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Tātad, ja saprātība nozīmē sevis pazīšanu, neviens no viņiem kā sava aroda pārstāvis nav saprātīgs⁵⁷.

ALKIBIADS. Nē, acīmredzot nav.

SOKRATS. Tāpēc šos arodus arī vērtē zemu un neuzskata par cienījamam cilvēkam piemērotu darba lauku.

ALKIBIADS. Jā, tas noteikti tā ir.

SOKRATS. Un atkal: tas, kas rūpējas par savu ķermeni, rūpējas par sev piederīgo, nevis par sevi pašu.

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Bet tas, kas rūpējas par mantu, rūpējas nevis par sevi un to, kas viņam piederīgs,⁵⁸ bet par to, kas ir vēl tālāk nekā viņam piederīgais.

C ALKIBIADS. Man šķiet tāpat.

SOKRATS. Un darijuma cilvēks pat nenodarbojas ar savām darišanām.

ALKIBIADS. Pareizi.

SOKRATS. Bet, ja kāds mīl Alkibiada ķermeni, viņš mīl nevis Alkibiadu, bet kaut ko no Alkibiadam piederīgā.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Bet, kas mīl tevi, tas mīl tavu dvēseli.

ALKIBIADS. Tas katrā ziņā izriet no iepriekš sacītā.

SOKRATS. Un, kas mīl tavu miesu, tas pamet tevi, kad tā zaudē savu jaunības plaukumu?

ALKIBIADS. Acīmredzot.

D SOKRATS. Bet, kas mīl tavu dvēseli, tas nešķiras no tevis, kamēr vien tā tiecas pēc labākā?

ALKIBIADS. Tas ir ticams.

SOKRATS. Tātad tas esmu es, kas neatstāj tevi, bet paliek, kaut gan tava miesa zaudē savu pievilcību un citi jau novērsušies no tevis.

ALKIBIADS. Tas ir labi darīts, Sokrat, un nenovērsies arī turpmāk no manis.

SOKRATS. Tad pacenties kļūt jo skaistāks.⁵⁹

ALKIBIADS. Jā, pacentīšos.

SOKRATS. Tad apstākļi ir šādi: Alkibiadam, E
Kleiniņa dēlam, šķiet, nav bijis un nav neviena mīlē-
tāja, izņemot vienu vienīgo un mīlēto Sokratu,⁶⁰
Sofroniska un Fainaretēšu dēlu.

ALKIBIADS. Pareizi.

SOKRATS. Vai tu neteici, ka es, tev nākdams
klāt, tikai mazliet tevi apsteidzu, jo tu esot pirms
tam gribējis man pienākt klāt un pavaicāt, kāpēc es
vienīgais vēl nepametu tevi?

ALKIBIADS. Jā, tā bija.

SOKRATS. Bet iemesls tam ir tāds, ka biju vienī-
gais, kas mīlēja tevi, bet pārējie mīlēja vienīgi tev
piederīgo. Un tev piederīgais zaudē savu pievilcību,
bet tu pats tikai sāk uzplaukt. Un es tevi nepame-
tīšu, ja vien neļausi atēniešu tautai tevi samaitāt un 132
neklūsi neglīts⁶¹. It sevišķi baidos no tā, ka tu, kļū-
dams par tautas draugu, varētu samaitāties, jo tas
jau noticis ar daudziem krietniem atēniešiem. “Augst-
sirdīgā Erehteja tautas”⁶² āriene ir ļoti pievilcīga,
bet tai jānoņem maska, lai saskatītu tās īsto seju.
Tad nu piesargies un iegaumē manu brīdinājumu.

ALKIBIADS. Kādu tad?

SOKRATS. Vingrinies vispirms, mans dārgais, B
un mācies, kas jāzina, stājoties pie valsts darba. Pirms
tam neķeries pie tā, lai tavā rīcībā būtu pretinde un
tev nenotiktu nekas briesmīgs.

ALKIBIADS. Man šķiet, tev taisnība, Sokrat. Tikai
mēģini man izskaidrot, kādā veidā varam rūpēties
par sevi.

SOKRATS. Esam jau tikuši krietnu soli uz priekšu,
jo par to, kas mēs esam, mums panākta pienācīga

vienošanās. Mēs taču bažījāties, ka, šai ziņā kļūdoties, varētu rūpēties par ko citu, nevis par sevi pašu.

ALKIBIADS. Tā tas ir.

- C SOKRATS. Un vēl bijām vienisprātis par to, ka jā rūpējas par savu dvēseli un tai jāveltī uzmanība.

ALKIBIADS. Tas ir skaidrs.

SOKRATS. Bet rūpes par mūsu ķermeni un mantu atstājamas citiem.

ALKIBIADS. Protams.

SOKRATS. Bet kā mēs varētu to visu skaidri izziņāt? To zinādami, mēs, liekas, izziņāsim arī sevi pašu. Bet vai, pie dieviem, esam pareizi sapratuši pirmīt pieminētā lieliskā Delfu uzraksta jēgu?

ALKIBIADS. Ko ar to gribi teikt, Sokrat?

- D SOKRATS. Es tev pateikšu, ko – tādas man ir aizdomas – mums saka un ieteic šis uzraksts. Tiesa, nav daudz piemēru, kas padarītu to saprotamu; ir tikai viens – redzes piemērs.

ALKIBIADS. Kā tu to saproti?

SOKRATS. Padomā arī pats. Pieņemsim, ka uzraksts cilvēkam it kā dotu padomu: "Ieraugi sevi pašu!" Kā mēs uztvertu šādu padomu? Vai ne tā, ka acij būtu jāskatās uz kaut ko tādu, kur tā ieraudzītu sevi pašu?

ALKIBIADS. Tas ir skaidrs.

SOKRATS. Tad padomāsim, kas tas ir par priekšmetu, kurā skatoties mēs ieraudzītu reizē to un arī sevi.

E

ALKIBIADS. Skaidrs, Sokrat, ka tas ir spogulis vai kas tamlīdzīgs.

SOKRATS. Pareizi. Un vai acī, ar kuru skatāmies, nav kas tamlīdzīgs?

ALKIBIADS. Noteikti.

SOKRATS. Tu taču esi ievērojis, ka, skatoties acīs kādam, kas atrodas mums pretī, mūsu seja tajās atspoguļojas kā spogulī? Tā sauktajā redzoklī rodas tā attēls, kas tajā skatās. 133

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Tātad, ja acs skatās citā acī un lūkojas tās vērtīgākajā daļā, ar kuru tā redz, tā ierauga sevi pašu.

ALKIBIADS. Tas ir skaidrs.

SOKRATS. Bet, ja tā skatās uz kādu citu cilvēka daļu vai kādu citu priekšmetu, izņemot tādu, kam acs līdzīga,⁶³ tā sevi neieraudzīs.

ALKIBIADS. Tev taisnība. B

SOKRATS. Tātad, ja acs grib redzēt sevi pašu, tai jāskatās citā acī, tajā acs daļā, kurā atrodas acs īstenais spēks, un tā ir redze.

ALKIBIADS. Tā tas ir.

SOKRATS. Tad nu, mans mīlais Alkibiad, arī dvēselei, ja tā grib izzināt sevi pašu, jāielūkojas dvēselē, īpaši tajā dvēseles daļā, kurā atrodas tās īstenais spēks – gudrība, vai kādā citā lietā, kam dvēsele līdzīga.

ALKIBIADS. Tā šķiet arī man, Sokrat.

SOKRATS. Un vai mēs varam nosaukt kādu dievišķāku dvēseles daļu nekā to, kurā mīt zināšana un domāšana? C

ALKIBIADS. Nē, nevaram.

SOKRATS. Tātad šī dvēseles daļa līdzinās dievišķajam, un tas, kas tajā skatās un iepazīst visu dievišķo – dievu un domāšanu, tas arī visdrošāk varētu iepazīt sevi pašu.

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Un vai iepazīt sevi pašu nav, kā bijām kopīgi atzinuši, saprātība?

ALKIBIADS. Katrā ziņā.⁶⁴

SOKRATS. Bet vai mēs, nepazīdami sevi un nebūdami saprātīgi, varētu zināt, kas mūsos ir ļauns un labs?

ALKIBIADS. Kā gan tas būtu iespējams, Sokrat?

D SOKRATS. Tev droši vien liksies neiespējami, ka tas, kas nepazīst Alkibiadu, varētu to, kas piederīgs Alkibiadam, pazīt kā Alkibiadam piederīgu?

ALKIBIADS. Jā, pie Zeva, neiespējami.

SOKRATS. Un arī mūsējo nepazīstam kā mūsējo, ja nepazīstam sevi pašu?

ALKIBIADS. Kā gan mēs to varētu?

SOKRATS. Un, ja nepazīstam mūsējo, tad arī ne to, kas piederīgs pie mūsējā?

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Tātad pirmīt nebijām gluži pareizi atzinuši, ka ir cilvēki, kas nepazīst sevi pašu, tomēr pazīst sev piederīgo, un arī tādi, kas pazīst to, kas saistīts ar viņiem piederīgo. Šķiet, ka pazīt to visu – sevi, sev piederīgo un to, kas saistīts ar sev piederīgo, ir
E viena un tā paša cilvēka un vienas un tās pašas mākslas uzdevums.

ALKIBIADS. Tā tas varētu būt.

SOKRATS. Un tas, kas nepazīst to, kas attiecas uz viņu, tāpat nepazīs to, kas attiecas uz citiem.

ALKIBIADS. Bez šaubām.

SOKRATS. Un, ja viņš nezina to, kas attiecas uz citiem, tad viņš nezinās arī to, kas attiecas uz valstīm.

ALKIBIADS. Tas ir neizbēgami.

SOKRATS. Un tāds cilvēks nevarētu kļūt par valstsvīru.

ALKIBIADS. Noteikti ne.

SOKRATS. Un arī ne par saimnieku.

- ALKIBIADS. Noteikti ne. 134
- SOKRATS. Viņš pat nezinās, ko dara.
- ALKIBIADS. Protams.
- SOKRATS. Un vai tas, kas to nezina, neizdarīs kļūdas?
- ALKIBIADS. Noteikti.
- SOKRATS. Un vai viņš kļūdīdamies nerīkosies aplam personiskajā un sabiedriskajā dzīvē?
- ALKIBIADS. Bez šaubām.
- SOKRATS. Un vai, rīkodamies aplam, viņš nebūs nelaimīgs?
- ALKIBIADS. Katrā ziņā.
- SOKRATS. Un tie, kuru labā viņš darbojas?
- ALKIBIADS. Arī viņi būs nelaimīgi.
- SOKRATS. Tātad neviens, kas nav saprātīgs un tikumiski pilnvērtīgs, nevar būt laimīgs.
- ALKIBIADS. Nē, tas nav iespējams. B
- SOKRATS. Tātad sliktie cilvēki ir arī nelaimīgi.
- ALKIBIADS. Pat ļoti.
- SOKRATS. Arī bagātība nepasarga no nelaimes; to spēj tikai saprātība.
- ALKIBIADS. Tas ir acīmredzami.
- SOKRATS. Tātad valstīm, Alkibiad, nevajag ne mūru, ne triēru, ne kuģu būvētavu, lai būtu laimīgas, nedz liela iedzīvotāju skaita un plašas teritorijas, ja tām nav tikuma.
- ALKIBIADS. Jā, tā tas ir.
- SOKRATS. Tātad, ja vēlies pareizi un pilnvērtīgi veikt valsts darbu, tev pilsoņiem jāiedveš tikums. C
- ALKIBIADS. Kā gan citādi?
- SOKRATS. Bet vai kāds varētu iedvest to, kā viņam pašam nav?
- ALKIBIADS. Kā viņš to varētu?

SOKRATS. Tātad tev vispirms vajadzētu pašam iemantot tikumu, un tas arī jādara ikvienam, kas grib ne vien valdīt pār sevi un savu mantu un rūpēties par to, bet arī pārzināt valsti un tās intereses.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Tāpēc tev jāstagādā sev nevis rīcības brīvība un vara, lai savā un valsts labā darītu visu, ko vien gribi, bet taisnīgums un saprātība.

ALKIBIADS. Tas ir acīmredzami.

SOKRATS. Un, ja jūs rīkosities taisnīgi un saprātīgi – tu un valsts, jūs rīkosities dieviem tīkami.

ALKIBIADS. Tas ir visai ticams.

SOKRATS. Un, kā jau pirmīt sacījām, tad allaž rīkosities, paturot savā redzes lokā dievišķo un tā spozmi.

ALKIBIADS. Acīmredzami.

SOKRATS. Veroties turp, jūs ieraudzīsiet un iepazīsiet sevi, kā arī to, kas jums ir labums.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un tad jūs taču rīkosities pareizi un labi?

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un, ja tā rīkosities, tad varu arī galvot, ka noteikti būsit laimīgi.

ALKIBIADS. Jā, tu jau esi drošs galvotājs.

SOKRATS. Ja turpretim rīkosities netaisnīgi, vērsot skatienu uz bezdievīgo un tumsību, jūsu rīcība būs tam atbilstoša, jo tad jūs neiepazīsiet sevi pašu.

ALKIBIADS. Tā tas varētu būt.

SOKRATS. Tam, mans miļais Alkibiad, kam ir rīcības brīvība darīt visu, ko grib, bet trūkst prāta, – kāds liktenis viņu visticamāk sagaida, lai tā būtu privātpersona vai valsts? Ja, piemēram, slimniekam

ir iespēja darīt visu, ko vēlas, bet trūkst ārsta prāta un viņš uzvedīsies kā tirāns, kas nemāk sevi iegrožot, – kas gan ar viņu notiks? Vai viņš, dabiski, nepazudīs savu miesu? 135

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Un uz kuģa? Ja tur kādam, kam nav ne stūresvīra prāta, ne kvalifikācijas, būtu pilnīga brīvība darīt visu, kas labpatīk, – vai tu maz saproti, kas notiks ar viņu un viņa līdzbraucējiem?

ALKIBIADS. Protams. Viņi visi ietu bojā.

SOKRATS. Un tāpat tas ir valstī, visos augstajos amatos, kur valda neiegrožota rīcības brīvība: kur novārtā pamests tikums, tur seko aplama rīcība. B

ALKIBIADS. Neizbēgami.

SOKRATS. Tātad, mans visulabais Alkibiad, jāgādā nevis par neierobežotu varu⁶⁵ sev un valstij, ja gribat būt laimīgi, bet par tikumu.

ALKIBIADS. Tev taisnība.

SOKRATS. Un, kamēr tikums vēl nav iemantots, ir labāk – gan zēnam, gan vīram – pakļauties kāda krietnāka cilvēka varai nekā valdīt pašam.

ALKIBIADS. Acīmredzami.

SOKRATS. Un vai labākais nav arī skaistāks?

ALKIBIADS. Jā, ir.

SOKRATS. Un skaistākais arī ir piedienīgāks?

ALKIBIADS. Kā gan citādi? C

SOKRATS. Tātad nekrietnam cilvēkam pieklājas būt vergam, jo tā viņam ir labāk.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Tātad nekrietnība piemīt vergam.

ALKIBIADS. Acīmredzot.

SOKRATS. Bet tikums – brīvajam.

ALKIBIADS. Jā.

SOKRATS. Un vai, mans draugs, nav jāvairās no visa verdziskā?

ALKIBIADS. Jā, it sevišķi, Sokrat.

SOKRATS. Vai tu tagad samani, kāds ir tavs stāvoklis? Vai tas atbilst vai neatbilst brīvajam cilvēkam?

ALKIBIADS. Man šķiet, ka samanu to pārāk labi.⁶⁶

SOKRATS. Un vai tu zini, kā atrīvojties no pašreizējā stāvokļa? Es nenosaukšu to vārdā, runādams ar tik skaistu cilvēku.

D ALKIBIADS. Jā, zinu.

SOKRATS. Un kā?

ALKIBIADS. Atbrīvošos, ja tu to gribi, Sokrat.

SOKRATS. Tas nelāgi sacīts, Alkibiad.

ALKIBIADS. Bet kas man jāsaka?

SOKRATS. Ja gribēs dievs.

ALKIBIADS. Tā arī teikšu. Taču piebilde: šķiet, ka mainīsimies lomām, Sokrat; es pārņemšu tavu, tu – manu. No šīs dienas noteikti uzraudzišu tevi, bet tu pakļausies manai uzraudzībai.

E SOKRATS. Tādā gadījumā, mans cildais Alkibiad, mana mīla necik neatšķirsies no stārķa mīlestības:⁶⁷ tā izaudzējusi tavā dvēselē spārnotu mīlu un savukārt baudīs tās gādību.

ALKIBIADS. Jā, tas nu ir izlemts: no šā brīža rūpēšos par savu taisnīgumu.

SOKRATS. Man gribētos, lai tu pie tā arī paliec. Nav jau tā, ka neuzticētos tavai iedabai, bet es vēroju valsts dzīves spēcīgo ietekmi un baidos, ka tā varētu gūt virsroku pār mani un pār tevi.⁶⁸

ATŠĶIRĪGIE ALKIBIADI

Sokrata sarunpartneris dialogā ir Alkibiads, kam ir nepilni divdesmit gadi (123 D). Lai gan atēnieši kļuva pilngadīgi astoņpadsmit gadu vecumā, nebija pieņemts, pat uzskatīja par nepieklājīgu ņemt vārdu Tautas sapulcē, Atēnu valsts augstākajā iestādījumā, pirms divdesmit gadu sasniegšanas (sal. Ksenofons, "Atmiņas par Sokratu", III, 6., 1). Tomēr Alkibiads jau dedzīgi kāro, tāpat kā lielum lielais vairums Atēnu labāko aprindu jauno cilvēku, pēc valstsvīra karjeras, pat pēc vadoša stāvokļa valstī.

Alkibiads (450–404), Perikla audzudēls, izcili apdāvināts valstsvīrs un karavadonis, ir viena no spilgtākajām, taču reizē arī pret-runīgākajām personībām Atēnu 5. gadsimta vēsturē. Viņa valstsvīra gaitas ir negaidītiem, dramatiskiem pavērsieniem, arī nodevībām bagātas. 415. gadā, pirms Sicīlijas karaģājiena, kurā Alkibiads bija iecelts par vienu no atēniešu karaspēka virspavēlniekiem, viņu līdzās citām personām, kas nakti pirms karaflotes izbraukšanas aizvadīja dzirojojot, apsūdēja hermu – Atēnu ielās novietoto Hermeja krūšutēlu apgānīšanā. Viņš aizbēga uz Spartu, kur viņa padomi deva ienaidniekiem iespēju nodarīt Atēnām milzīgus politiskus un militārus zaudējumus. 411. gadā atēnieši viņu tomēr aicināja atpakaļ. Ievēlēts par stratēgu, viņš izcīnīja vairākas spožas uzvaras pār spartiešiem, bet pēc sakāves pie Notijas 408. gadā tika atcelts no stratēga amata un devās trimdā uz saviem īpašumiem Trāķijā. 404. gadā viņš, bēgdams no spartiešiem, meklēja patvērumu pie Persijas satrapa Farnabaza, kas viņu pēc spartiešu pieprasījuma lika nogalināt.

Ksenofons, raksturodams Alkibiadu, atzīmē viņa milzīgo godkāri un dēvē viņu par nesavaldīgāko, augstprātīgāko un varmācīgāko cilvēku demokrātiskajā iekārtā ("Atmiņas", I, 2., 12 un 14).

Dialogā Alkibiads apveltīts ar vēsturiski dokumentētajām biogrāfiskajām detaļām (ģimenes apstākļi: karā kritušais tēvs, uzaugšana aizbildņa Perikla ģimenē; ciltskoks; Alkibiadam piederošā zemes īpašuma platība). Jo vairāk pārsteidz, pat mulsina nekur citur

literatūrā nepieminētā gadiem ilgā Sokrata klusēšana, ko diktējis viņa daimonijs, dievišķā iekšējā balss. Šis klusēšanas periods līdztekus nemitīgai Alkibiada gaitu novērošanai – varētu teikt, izsekošanai – neapšaubāmi ir Platona izdomājums dramatiskā efekta labad un ir pretrunā ar citu informāciju “Protagorā” (309 A–B), kur Sokrats savam sarunpartnerim (“Draugam”) stāsta par tikko notikušo satikšanos ar, domājams, astoņpadsmit gadus veco Alkibiadu, kura tādējādi iekritusi minētajā klusēšanas periodā. Sokrats Alkibiadu sastapis bagātā Kallija mājā, kur bija apmeties slavenais sofists Protagors. Alkibiads tur visai aktīvi piedalījies sarunās. Viņš pat vairākkārt (336 B–D, 347 B un 348 B) iejaucies diskusijā un ar slavenajiem sofistiem runājis kā līdzīgs ar līdzīgu.

Mūsu rīcībā ir vēl viena liecība par nepilnus divdesmit gadus veco Alkibiadu – Ksenofonta atstāstītā Alkibiada saruna ar viņa aizbildni Periklu. Te Alkibiads parādās kā asa prāta disputētājs, kas ar saviem āķīgajiem, agresīvajiem jautājumiem par fundamentāliem politiskajiem jautājumiem iedzen strupceļā erudīto valstsvīru.

Pavisam citāds ir Alkibiads mūsu dialogā. Viņš gan ir neiegrozoti godkārīgs, taču bez jebkādām zināšanām un iniciatīvas. Sarunā ar Sokratu viņš ir pakļāvīgs piebalsotājs un tikai retu reizi pauž kādu patstāvīgu domu.

Kā izskaidrot kontrastu starp šo – mūsu dialoga Alkibiadu un iepriekšējos citējumos raksturoto.

Visai pārliecinošu atbildi uz šo jautājumu dod O. Āpelts.

Pēc viņa domām, Alkibiads dialogā pārstāv atēniešu dižciltīgo aprindu jaunos cilvēkus vispār, tos jauniešus, kas bez nopietnākas izglītības, īpaši bez jebkādām zināšanām par tikumiskajām vērtībām, tiecas pēc iespējami ātrākas politiskās karjeras. Tātad, varētu teikt, Alkibiads šajā dialogā ir atēniešu godkārīgās, valstsvīra karjeras un varas alkstošās, bet mazizglītotās jaunatnes abstrakcija, literāra fikcija. Alkibiads Platonam bija piemērotākā figūra Sokrata sarunpartnera lomai, jo viņa politiskās ambīcijas, viņa tīkojumi pēc valdošā stāvokļa valstī joprojām – vēl ap divdesmit gadu pēc Alkibiada nāves, kad, pēc O. Āpelta pārliecības, dialogs sacerēts, – visiem bija labi atmiņā, tāpat Sokrata un Alkibiada attiecības.

Vienlaikus dialogā atainotā Sokrata attieksme pret Alkibiadu pauž paša Platona attieksmi pret minēto atēniešu aprindu jauniešiem.

Sākoties Platona dibinātās Akadēmijas darbībai (ap 388. gadu), viņš vēlējās radīt interesi par to šo jauniešu, kā arī viņu tēvu un piederīgo vidū, un "Alkibiads pirmais" domāts šā uzdevuma veikšanai. Šādam dialoga datējumam atbilst arī tā valodas dotumi (Āpelts, 135.–136. lpp.).

Senatnē, īpaši tās vēlinajā posmā, "Alkibiads" bija visvairāk lasītais Platona darbs. Ir saglabājušies divi plaši neoplatoniķu Prokla un Olimpiodora (abi 5. gs. pēc Kr.) komentāri, kā arī pieminējumi citos daudz vecākos grieķu (piemēram, Plūtarhs) un romiešu (piemēram, Cicerons, Persijs) avotos, kuros vai nu tieši, vai netieši norādīts uz Platonu kā dialoga autoru. Nevienā no tiem nav paustas ne mazākās šaubas par dialogu autentiskumu. Tādas pirmais izteica F. Šleiermahers (*Schleiermacher*, 1768–1834), kam pievienojās vairāki vācu filologi. Mūsdienu autoritatīvi zinātnieki, to starpā tulkotāja uzticības personas M. Kruazē un O. Āpelts, argumentēti noraida viņu viedokli kā subjektīvu un nepārliciecināšu un vērtē "Alkibiadu" kā autentisku Platona sacerējumu.

HIPIJS MAZĀKAIS

Personas: EUDIKS*, SOKRATS, HIPIJS*

EUDIKS. Bet kāpēc tu klusē, Sokrat, pēc Hipija 363
tik plaša priekšnesuma un nepievienojies mūsu cildinājumiem, nedz ko iebilsti, ja viņš, tavuprāt, pateicis ko nepareizu? Mēs, kas te vēl palikuši, taču esam tieši tie, kam jo sevišķi rūp sarunas par filozofiju.

SOKRATS. Patiešām, Eudik, Hipijs savā priekšnesumā šo to pateicis par Homēru, par ko es labprāt viņu izvaicātu. Piemēram, esmu dzirdējis no tava tēva Apēmanta, ka Homēra “Īliada” ir skaistāks dzejojums nekā “Odiseja”, proti, par tik skaistāks, par B
cik Ahillejs ir labāks par Odiseju, jo no abiem dzejojumiem viens sacerēts Odisejam, otrs Ahillejam par godu.¹ Un tieši par šo punktu es labprāt pavaicātu Hipijam, ja viņam nekas nav pretim, – kuru no abiem vīriem viņš atzīst par labāku, jo viņš mums sniedzis bagātīgas un daudzveidīgas ziņas gan par citiem dzejniekiem, gan par pašu Homēru. C

EUDIKS. Nav šaubu, ka Hipijs neatteiksies tev atbildēt, ja viņam ko pajautāsi. Vai ne, Hipij, tu taču atbildēsi, ja Sokrats tev ko pavaicās? Kā tu rīkosies?

HIPIJS. Tas nu gan būtu dīvaini, Eudik, ja es tagad izvairītos no Sokrata jautājumiem, kad ikreiz, kad notiek spēles, mēroju ceļu no savas dzimtenes Ēlidas uz Olimpiju, uz grieķu vistautas svētkiem, un

---

* Sk. dialoga pēcvārdā.

D tur dodos uz svētnīcu, kur izsaku gatavību pēc pieprasījuma celt priekšā kādu no manis sagatavotajām runām un ikvienam, kas to vēlas, atbildēt uz jebkuru jautājumu.²

364 SOKRATS. Cik tu gan esi laimīgs, Hipij, kad ik olimpiādē, ienākot svētnīcā, savā dvēselē vari būt tik pārlicināts par savu gudrību! Es brīnītos, ja kāds no atlētiem, kas saistīti ar fiziskajiem sasniegumiem, tikpat bezbailīgi un pašāvēģi uz savu spēku dotos cīņā, cik tu, kā saki, uzticies savam prātam.

HIPIJS. Mana pašāvēģība ir pamatota, Sokrat: kopš iesāku sacensties Olimpijā, neesmu sastapis nevienu, kas kaut kādā ziņā būtu bijis pārāks par mani.

B SOKRATS. Skaisti pateikts, Hipij! Un reizē tava slava, šis gudrības piemineklis, ir pagodinājums Ēlidai un taviem vecākiem. Bet ko tu mums pateiksi par Ahilleju un Odiseju? Kuru tu vērtē kā labāku un kādā ziņā? Kamēr mēs te vēl bijām daudzi un tu teici savu runu, es tikai ar grūtībām spēju sekot tam, ko sacīji. Kuplā klausītāju pulka dēļ nevarēju izšķirties tev ko pavaicāt, turklāt negribēju ar saviem jautājumiem tevi iztraucēt priekšnesuma laikā. Taču tagad, kad esam palikuši nelielā skaitā un Eudiks mani aicina C tev uzdot jautājumus, pasaki mums un izklāsti skaidri, ko sacīji par abiem vīriem. Kādu atšķirību tu saskati starp viņiem?

HIPIJS. Labi, Sokrat. Tad nu gribu vēl skaidrāk nekā pirmīt izklāstīt, ko domāju par viņiem un arī citiem. Tātad apgalvoju, ka Homērs kā labāko no visiem, kas cīnījās pie Trojas, attēlojis Ahilleju, kā gudrāko – Nestoru,³ kā manīgāko – Odiseju.

SOKRATS. Apbrīnojami, Hipij! Bet vai drīkstu tevi arī vēl lūgt nesmieties par mani, ja tikai ar

grūtībām sapratišu, ko saki, un bieži pārjautāšu? D
Lūdzu, mēģini man atbildēt mierīgi un laipni.

HIPIJS. Tā gan būtu kauna lieta, Sokrat, ja, mācīdams to citiem un ņemdams par to naudu, es pats, tevis vaicāts, savās atbildēs nebūtu iecietīgs un neatbildētu laipni.

SOKRATS. Cik lieliski sacīts! Tad nu, kad apgalvoji, ka Ahillejs attēlots kā labākais un Nestors kā gudrākais, man likās, ka saprotu, ko saki. Bet, kad teici, ka dzejnieks Odiseju attēlojis kā pašu manīgāko, es, patiesību sakot, nepavisam nesaprotu, ko tu ar to domā. Tad pasaki man, lai es varētu labāk saprast: vai Ahilleju Homērs nav attēlojis manīgu? E

HIPIJS. Ne vismazākajā mērā, Sokrat! Viņš, gluži otrādi, to attēlojis kā ļoti vienkāršu un patiesīgu. “Lūgšanās”,⁴ kur Homērs parāda abus sarunājamies, viņš liek Ahillejam pateikt Odisejam:

Dievišķais Lāerta dēls, ai Odisej, daudzpraša gudrais! 365
Vajadzēs taču, kā liekas, jums atklāti taisnību sacīt,
Tā, kā es domāju pats, kā arī patiesi tas notiks,
Lai jūs man nekauktu ilgāk, te ielencot mani visapkārt.
Itin kā Aīda vārti tāds cilvēks allaž man pretīgs,
Sirdī kas noslēpis vienu, bet acīs saka ko citu. B
Tāpēc es teikšu tik to, kas liekas man labāks par visu.⁵

Šajās vārsnās Homērs atsedz abu vīru raksturu, proti, ka Ahillejs ir patiesīgs un vienkāršs, bet Odisejs manīgs un melīgs, jo šos vārdus viņš Ahillejam liek sacīt Odisejam.

SOKRATS. Tagad beidzot, domājams, saprotu, ko saki: ar manīgo tu, kā rādās, saproti melīgo.

HIPIJS. Tieši tā, Sokrat. Kā tādu Homērs daudzās C
vietās attēlojis Odiseju gan “Īliadā”, gan “Odisejā”.

SOKRATS. Tad Homēram, liekas, viens šķitis patiesīgs, otrs – melīgs, nevis tā, ka abas īpašības būtu apvienotas vienā un tai pašā personā.

HIIPIJS. Kā gan citādi, Sokrat?

SOKRATS. Un vai tu domā tāpat, Hipij?

HIIPIJS. Katrā ziņā. Būtu taču dīvaini, ja tas tā nebūtu.

SOKRATS. Atstāsim nu Homēru mierā, jo nav
D taču iespējams viņam pavaicāt, ko viņš domājis, sacerēdams šīs vārsmas. Bet, tā kā tu acīmredzot uzņemies atbildību par Homēru un esi vienisprātis ar to, ko tu viņam piedēvē, tad arī runā reizē Homēra un savā vārdā.

HIIPIJS. Lai tā notiek. Tad nu jautā, ko vien gribi, tikai īsi.

SOKRATS. Vai tu meļus uzskati par cilvēkiem, kas, tāpat kā slimnieki, neko nespēj izdarīt, vai par tādiem, kas ir uz kaut ko spējīgi?

HIIPIJS. Par spējīgiem, pat ļoti, gan uz daudz ko citu, gan īpaši uz cilvēku maldināšanu.

E SOKRATS. Tātad, tavuprāt, viņi ir spējīgi un manīgi, vai ne?

HIIPIJS. Jā.

SOKRATS. Bet vai viņi ir manīgi un krāpīgi aiz vientiesības un prāta trūkuma dēļ vai aiz zināma nelietīguma un prātīguma?

HIIPIJS. Bez šaubām, aiz nelietīguma un prātīguma.

SOKRATS. Tātad, šķiet, viņi ir prātīgi cilvēki.

HIIPIJS. Pie Zeva, pat pārāk.

SOKRATS. Un vai, būdami prātīgi, viņi nezina, ko dara, vai zina?

HIIPIJS. Viņi to ļoti labi zina un tieši tāpēc pastrādā nelietības.

SOKRATS. Un vai viņi, zinādami, ko zina, ir nejēgas vai gudri?

HIPIJS. Gudri, vismaz tādās lietās – krāpšanā. 366

SOKRATS. Paga! Pārcilāsim vēlreiz atmiņā, ko tu īsti saki. Tu apgalvo, ka meļi esot spējīgi, prātīgi, zinīgi un gudri tajās lietās, uz kurām attiecas viņu melīgums?

HIPIJS. Jā, es to apgalvoju.

SOKRATS. Un patiesīgos un melīgos tu iedomājies atšķirīgus, pat kā pilnīgus pretstatus?

HIPIJS. Jā, tādus viņus iedomājos.

SOKRATS. Labi. Tad meļi, pēc tevis sacītā, kā šķiet, pieder pie spējīgajiem un gudrajiem?

HIPIJS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Bet, kad tu apgalvo, ka meļi ir spējīgi un gudri, proti, melošanā, vai tad atzīsti viņus par spējīgiem melot, kad viņi grib, vai par nespējīgiem uz to, uz ko attiecas viņu melīgums? B

HIPIJS. Es atzīstu, ka viņi uz to spējīgi.

SOKRATS. Tātad apkopojot: meļi ir gudri un spējīgi melot.

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tad cilvēks, kas nespēj melot un ir nejēga, nebūs melis?

HIPIJS. Jā, tā tas ir.

SOKRATS. Turpretim spējīgs ir katrs, kas dara to, ko viņš grib, tad, kad grib, protams, ja vien viņu nekavē slimība vai kas tamlīdzīgs, bet ir uz to spējīgs, tāpat kā tu spēj uzrakstīt manu vārdu, kad vien gribi, – tā to saprotu. Vai tad tu tādu cilvēku nedēvē par spējīgu? C

HIPIJS. Jā, tādu.

SOKRATS. Tad pasaki man, Hipij: vai tu nepārzini rēķināšanu un rēķināšanas mākslu?

HIPIJS. Labāk par ikvienu citu, Sokrat.

SOKRATS. Ja nu kāds tev pavaicātu, cik ir trīsreiz septiņsimt, tad tu, ja vien gribētu, ātrāk un drošāk par visiem nosauktu pareizo atbildi.

HIPIJS. Noteikti.

SOKRATS. Vai ne tāpēc, ka šajā jomā esi pats spējīgākais un gudrākais?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Vai tu esi tikai gudrākais un spējīgākais vai arī labākais nozarē, kurā esi spējīgākais un gudrākais, – rēķināšanas mākslā?

HIPIJS. Katrā ziņā arī labākais, Sokrat.

SOKRATS. Tad tev būtu arī visvieglāk iespējams paust patiesību par šo lietu, vai ne?

HIPIJS. Tā es vismaz domāju.

E SOKRATS. Bet kā būs ar melīgumu šai pašā jomā? Atbildi man, kā līdz šim, godīgi un atklāti, Hipij. Ja tev kāds vaicātu, cik ir trīsreiz septiņsimt, vai tu tad melotu vislabāk un paustu aizvien tos pašus melus, ja vien gribētu melot un nekad neatbildēt patiesīgi, jeb vai nevēģa rēķināšanas mākslā spētu melot labāk nekā tu, kas melo tīšuprāt? Vai nevarētu gadīties, ka
367 nevēģa bieži vien, gribēdams melot, nevilšus pateiktu taisnību, tāpēc ka viņam trūkst zināšanu, bet tu, gudrais, ja vien gribētu melot, vienmēr nemainīgi melotu?

HIPIJS. Jā, tā tas ir, tev taisnība.

SOKRATS. Un vai melis melo vienīgi citās jomās, bet ne skaitļu jomā? Un vai viņš nespētu melot arī rēķinot?

HIPIJS. Jā, pie Zeva, arī rēķinot.

SOKRATS. Tātad pieņemsim, Hipij, ka var būt
B tāds cilvēks, kas melo skaitļu un rēķināšanas jomā?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Bet kas tas būs par cilvēku? Vai viņam, kā tikko atzini, nav jābūt spējīgam melot, lai būtu melis? Kas nav spējīgs melot, tas, ja atceries, pēc tevis sacītā nekad nevarētu būt melis.

HIPIJS. Jā, atceros, tā sacīju.

SOKRATS. Un vai nupat nenoskaidrojās, ka esi spējīgākais melot rēķināšanas jomā?

HIPIJS. Jā, arī tas tika sacīts.

SOKRATS. Bet vai tu neesi arī spējīgākais rēķināšanas jomā teikt taisnību? C

HIPIJS. Katrā ziņā.

SOKRATS. Tātad viens un tas pats ir spējīgs rēķināšanā melot un teikt taisnību? Un tas ir cilvēks, kas šai jomā ir labs, – rēķināšanas lietpratējs?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tad kurš gan cits, Hipij, rēķināšanā ir melis, ja ne labais? Šis ir arī spējīgais, un viņš arī ir patiesīgs.

HIPIJS. Tas ir acīmredzami.

SOKRATS. Nu tu redzi, ka viens un tas pats cilvēks šajā ziņā ir melīgs un patiesīgs un ka patiesīgais necik nav labāks par melīgo, jo tā ir viena un tā pati persona un te nav nekāda pilnīga pretstata, kā tu D pirmīt domāji.

HIPIJS. Jā, šai nozarē acīmredzot nav.

SOKRATS. Tad vai tu vēlies, lai jautājumu aplūkojam arī citās jomās?

HIPIJS. Ja *tu* to vēlies.

SOKRATS. Tu taču esi lietpratīgs arī ģeometrijā? ⁶

HIPIJS. Noteikti.

SOKRATS. Un kā? Vai tāpat nav arī ģeometrijā? Vai viens un tas pats cilvēks nebūs spējīgākais melot

un pateikt taisnību par ģeometriskajām figūrām, proti, ģeometrijas lietpratējs?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad šajā jomā labs nav neviens cits kā vien viņš?

E HIPIJS. Jā, neviens cits.

SOKRATS. Tātad labais un gudrais ģeometrs ir spējīgākais uz abām lietām? Un, ja vispār kāds melo attiecībā uz ģeometriskajām figūrām, vai tas nav viņš – labais? Viņš taču uz to ir spējīgs, sliktais ģeometrs turpretī nespēj melot. Līdz ar to tas, kas nespēj melot, nevarētu kļūt par meli, kā abi bijām atzinuši.

HIPIJS. Jā, tā tas ir.

368 SOKRATS. Kā trešo vēl aplūkosim astronomu. Šo mākslu tu iedomājies pārzinām vēl labāk nekā iepriekšējās, vai tā nav, Hipij?

HIPIJS. Jā, tā ir.

SOKRATS. Un vai astronomijā apstākļi nav tādi paši?

HIPIJS. Tā rādās, Sokrat.

SOKRATS. Tātad arī astronomijā, ja tajā vispār kāds ir melīgs, melis būs labais astronoms – viņš, kas spējīgs melot; nespējīgais to nevarēs, jo viņš ir nevēga.

HIPIJS. Tas ir acīmredzami.

SOKRATS. Tātad arī astronomijā viens un tas pats cilvēks būs patiesīgs un melīgs.

HIPIJS. Jā, tā šķiet.

B SOKRATS. Tad, Hipij, aplūko mierīgi visas zinātnes un pārliecinies, vai kādā no tām apstākļi ir citādi. Tu taču vispār esi gandrīz visās zinātnēs gudrākais no visiem cilvēkiem. Kādreiz dzirdēju, kā lielījies tirgū pie naudas mijēju galdiem, uzskaitīdams daudzas

apskaužamas savas gudrības izpausmes. Tu pastāstīji, ka reiz ieradies Olimpijā un ka viss, kas bijis uz tevis, esot paša roku darbs. Vispirms nosauci gredzenu, ko nēsāji, – ar to tu iesāki – kā paša darinātu, jo protot izgriezt gredzenus, tad vēl kā paša darbu – C
zīmoggredzenu, skrāpi un eļļas pudelīti.⁷ Tad vēl apliecināji, ka pats pagatavojis sandales, kas tev kājās, un noaudis savu apmetni un hitonu⁸. Taču visvairāk izbrīnīja un tika vērtēts kā augstākās gudrības apliecinājums, kad apgalvoji, ka pats esi nopinis sava hitona jostu, līdzīgu dārgajiem persiešu darinājumiem. Turklāt pastāstīji, ka esi paņēmis līdzī dzejojumus – eposus, traģēdijas un ditirambus⁹, kā arī D
lielu skaitu visdažādākā satura runas prozā. Un tajās zinātnēs, ko tikko minēju, tu esot tur uzstājies, būdams pārāks par visiem, tāpat ritmikā, harmonijā un gramatikā un vēl daudzās citās jomās, ja mani neviļ atmiņa. Jā, biju pavisam aizmirsis tavu atmiņas mākslu, ar kuru lepojies visvairāk. Un laikam esmu aizmirsis vēl daudz ko citu. Un, lūk, ko gribu teikt: E
pārbaudi paša mākslas – to skaits ir pietiekami liels, kā arī citu cilvēku zinības un pasaki man: vai tu pēc tā, par ko esam vienojušies, vari atrast kaut vienu nozari, kur patiesīgais un melīgais eksistētu atsevišķi un nebūtu viena un tā pati persona? Ielūkojies jebkurā gudrībā vai viltībā, vai kā to gribi saukt: tu to neatradīsi, draugs, jo tādas nav. Bet, ja kāda tomēr 369
ir, tad nosauc to.

HIPIJS. Nē, Sokrat, vismaz šobrīd to nevaru.

SOKRATS. Un arī turpmāk, kā domāju, nevarēsi. Ja man ir taisnība, tu atceries, Hipij, kas izriet no mūsu iztirzājuma.

HIPIJS. Es tā īsti nesaprotu, Sokrat, ko tu gribi teikt.

SOKRATS. Tu varbūt tagad neliec lietā savu atmiņas spēku; skaidrs, tu iedomājies, ka tev tas nav vajadzīgs. Taču nākšu talkā tavai atmiņai: tu sacīji, ka Ahillejs esot patiesīgs, bet Odisejs melīgs un manīgs.

B HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Taču tagad, kā redzi, noskaidrojies, ka viens un tas pats ir melīgs un patiesīgs.¹⁰ Tādējādi, ja Odisejs bija melīgs, tad viņš vienlaikus arī ir patiesīgs, un, ja Ahillejs bija patiesīgs, viņš ir arī melis. Līdz ar to abi vīri nav atšķirīgi un pretstati, bet ir vienādi.

C HIPIJS. Sokrat, tu mūždien samudžini tādus pētījumus. Tu izrauj no iztirzājuma pašu āķīgāko punktu, ieķeries tajā un sadriskā pa gabaliem, nevis aplūko visu problēmu kopumā. Un arī tagad, ja vēlies, ar daudziem argumentiem un pienācīgā izklāstā pierādišu tev, ka Homērs Ahilleju izveidojis labāku nekā Odiseju un nespējīgu melot, bet Odiseju – viltīgu, caurcaurēm melīgu un vispār sliktāku nekā Ahilleju. Un, ja tīk, noliec manai runai pretī savējo un pierādi, ka Odisejs ir labāks. Tad klātesošie arī drīzāk sapratīs, kurš no mums ir labāks runātājs.

D SOKRATS. Hipij, es nemaz neapstrīdu, ka esi gudrāks nekā es. Bet tas nu reiz ir mans ieradums, ka uzmanīgi ieklausos, ja kāds ko saka, īpaši tad, kad runātājs man šķiet gudrs. Kārodams saprast, ko viņš saka, es taujāju, pārbaudu un salīdzinu sacīto, lai visu saprastu. Bet, ja runātājs man šķiet nenožīmīgs, tad vairs neko nejautāju un man ir vienalga, ko viņš saka. No tā sapratīsi, kurus vērtēju kā gudrus. Tu redzēsi, ka esmu kā uzburts dzirdēt, ko tāds saka, un ka izvaicāju viņu, lai, viņa pamācīts, gūtu kādu labumu. Arī tagad sakarā ar vārsēm, ko minēji

pierādījumam, ka Ahillejs runā ar Odiseju kā vējgrābsli, vaicāju sev neizpratnē, vai tev maz taisnība. Odisejs, manīgais, nekur neparādās kā melis, bet Ahillejs tavā izpratnē parādās kā manīgs, jo tieši viņš ir tas, kas melo. Proti, runājis vārsmas, ko pirmīt pie-

Itin kā Aida vārti tāds cilvēks allaž man pretīgs,
Sirdī kas noslēpis vienu, bet acīs saka ko citu, –

viņš mazliet vēlāk bilst, ka Odisejs un Agamemnons viņu nepārlicināšot un ka viņš vispār nepalikšot pie Trojas, bet

Rītu, kad upuris Zevam un pārējiem dieviem būs atnests,
Kuģus es ievilkšu jūrā un piekraušu pilnus ar mantām;
Redzēsi pats, ja gribēsi tu un patiksies sirdij,
Rītu Hellesponta viļņos, jo bagātos zivīm, it agri
Aizbraucam mani ar kuģiem, kas rosmīgiem

airniekiem pilni. C

Ja vēl mums Poseidons arī dos braukšanai laimīgu vēju,
Droši tad trešajā dienā es būšu jau auglīgā Ftijā.¹¹

Un vēl pirms tam viņš, pulgodams Agamemnonu, teica:

Tagad es atpakaļ iršos uz auglīgo Ftiju; ir labāk
Doties uz māju ar izliektiem kuģiem. Es negribu arī
Mantu vēl ilgāk tev vairot, jo visur tu nicini mani.¹² D

Tā viņš bija izteicies vispirms visa karaspēka priekšā, bet pēc tam savu ieroču biedru vidū, taču nav ne vismazāko pazīmju, ka viņš būtu veicis kādus sagatavošanas pasākumus vai mēģinājis ielaist kuģus ūdenī, lai dotos uz mājām, bet gan parāda sevi kā drosmīgu patiesas runas nievātāju. Lūk, kāpēc jau no paša sākuma, Hipij, uzdevu tev jautājumu, būdams

E neziņā par to, kuru no abiem vīriem dzejnieks izveidojis labāku, un domādams, ka abi divi augstākajā mērā labi un ir grūti izšķirt, kurš no viņiem labāks melīgumā un patiesīgumā, kā arī attiecībā uz jebkuru citu tikumu, jo arī šai ziņā abi ir ļoti līdzīgi.

HIPIJS. Tu spried nepareizi, Sokrat: Ahillejs melo, kā redzams, nevis ar ļaunu nodomu, bet netīšām, jo viņš karaspēka grūtā stāvokļa dēļ ir spiests palikt un palīdzēt. Odisejs turpretī melo tīšām un ar ļaunu nodomu.

SOKRATS. Tu maldini mani, visudārgo Hipij, un pats atdarini Odiseju.

371 HIPIJS. Nepavisam ne, Sokrat. Ko tu īsti gribi teikt, un uz ko attiecas šie vārdi?

SOKRATS. Uz to, ka tu apgalvo, Ahillejs melojot bez ļauna nodoma, viņš, ko, nemaz nerunājot par viņa lielīšanās kāri, Homērs parādījis kā tādu krāpnieku un viltībnieku, ka viņš blēdīgumā pārspēj pat Odiseju. Viņš uzdrīkstas Odiseja priekšā pats sev pretim runāt, un Odisejs to nemana. Vismaz tas, ko Ahillejs saka Odisejam, necik neliecina par to, ka B viņš nojauš Ahilleja melus.

HIPIJS. Kāds tev pamats šādam apgalvojumam, Sokrat?

SOKRATS. Vai tad nezini, ka, Odisejam apliecinājis savu nodomu līdz ar rītausmu braukt projām, viņš tad Ajantam saka, ka nebraukšot, un runā pavisam citu valodu.

HIPIJS. Kur tad?

SOKRATS. Šādā vietā:

C Agrāk es negribu domāt ne mirkli par drausmīgo karu, Kamēr pie mirmidoniešiem, to teltīm un dobajiem kuģiem Valdnieka Priama dēls, pats dievišķais Hektors, nav nācis,

Ahajus gāzdams gar zemi un uguni mezdams uz kuģiem.
Tomēr pie manas šis telts, pie mana šī melnsānu kuģa
Vairīsies cīnīties Hektors, man liekas, kaut tiešām to vēlas.¹³

Tātad vai tu, Hipij, Tetidas¹⁴ dēlu un visgudrā
Heirona¹⁵ audzēkni, uzskati par tik aizmāršīgu, ka D
viņš, tikko kā apveltījis lielībniekus ar pēdīgām pul-
gām, tūdaļ pat Odisejam aplicina, ka braukšot prom,
Ajantam turpretī, ka palikšot, to darījis bez nodoma
un bez pārliecības, ka Odisejs ir vientiesis un viņš to
pārspēšot viltīgumā un melos?

HIPIJS. Nē, Sokrat, es tam nepiekrītu. Viņš, mai- E
nījis pārliecību, savā vienkāršībā Ajantam saka ko
citu nekā Odisejam. Bet Odisejs, lai viņš saka patiesību
vai melo, to vienmēr dara ar viltīgu aprēķinu.

SOKRATS. Tātad, kā rādās, Odisejs ir labāks nekā
Ahillejs.

HIPIJS. Nekādā gadījumā, Sokrat.

SOKRATS. Kā tad tā? Vai tikko kā nav noskaid-
rojies, ka cilvēki, kas melo tišām, ir labāki nekā tie,
kas to dara netišām?

HIPIJS. Kā gan Sokrat, cilvēki, kas tišām rīkojas
netaisnīgi un ar ļaunu viltu, kas tišām dara ļaunu, 372
varētu būt labāki par tiem, kas to dara netišām? Tiem,
kas aiz neziņas rīkojušies netaisnīgi vai melojuši, vai
nodarījuši kādu citu ļaunumu, mēdz daudz ko piedot.
Un arī likumi ir daudz bargāki pret tiem, kas tišām
pastrādā ļaundarības un melo, nekā pret tādiem, kas
tā rīkojas netišām.

SOKRATS. Tu redzi, Hipij, ka man ir taisnība,
kad saku, ka esmu kā uzburts uz gudro vīru izvaicā- B
šanu. Tas, šķiet, arī ir vienīgais labums, kas man pie-
mīt, viss pārējais manī neko nav vērts. Par lietu būtību
parasti esmu maldīgos ieskatos, nezinādams, kā ar

- to īstenībā ir. Pietiekams pierādījums ir tas, ka, kad esmu kopā ar kādu no jums, kas ir slaveni ar savu gudrību, kuras liecinieki ir visi grieķi, noskaidrojas, ka neko nezinu, jo tikpat kā nekur neesmu vienādos ieskatos ar jums. Un kāds varētu būt vēl spēcīgāks
- C pierādījums ignorancei nekā uzskatu nesaskaņa ar gudrajiem vīriem? Taču man ir viena brīnumaina priekšrocība, kas mani glābj: es nekautrējos mācīties, bet taujāju un vaicāju, un esmu pateicīgs tam, kas man atbild; neesmu vēl nevienam palicis parādā pateicību. Nekad neesmu noliedzis, ja esmu ko iemācījies, un neesmu izlicies, ka apgūtais ir paša atradums. Gluži otrādi, es cildinu to, kas mani mācījis, kā gudro, darīdams visiem zināmu, ko esmu no viņa iemācījies.
- D Tā arī neesmu vienisprātis ar to, ko tu tagad apgalvo, bet noteikti iebilstu. Zinu it labi, ka tā ir mana vaina, jo es, maigi izsakoties, nu reiz nevaru izlīst no savas ādas. Proti, manas domas, Hipij, ir krasā pretstatā ar tavējām. Tie, kas cilvēkiem kaitē, dara pāri, kas melo, krāpj un nepareizi rīkojas tīšām, nevis netīšām, manuprāt, ir labāki nekā tie, kas to dara netīšām. Tiesa, dažkārt manas domas atkal ir pretējas un es svārstos šurpu turpu, bez šaubām, manas nezinašanas dēļ.
- E Taču šobrīd mani pārņēmusi tā kā drudža lēkme un man šķiet, ka cilvēki, kas tīšām kaut kādā ziņā rīkojas nepareizi, ir labāki par tādiem, kas to dara netīšām. Savā pašreizējā stāvoklī vainoju mūsu līdzšinējo iztīrājumu, no kura šimbrīžam izriet, ka tie, kas pastrādā to visu netīšām, ir sliktāki nekā tādi, kas to dara tīšām. Tad nu esi tik laipns un neatsakies izdziedināt manu dvēseli. Tu izdarīsi man
- 373 daudz lielāku labumu, atpestīdams manu dvēseli no ignorances nekā atbrīvodams manu miesu no slimības.

Bet, ja tev padomā sacīt garu runu, varu tev jau iepriekš pateikt, ka mani neizdziedināsi, jo nebūšu spējīgs tev sekot. Ja turpretī tu būtu ar mieru man atbildēt kā iepriekš, tas man ļoti noderēs un, domāju, arī tev pašam nekaitēs. Būtu taisnīgi arī vērsties pie tevis, Apēmanta dēls, jo tu mani mudināji runāt ar Hipiju. Un tagad, ja Hipijs negribētu man atbildēt, palūdz viņu manā vārdā.

EUDIKS. Bet, Sokrat, manuprāt, mums nemaz nenāksies Hipiju lūgt. Viņa iepriekšējie vārdi neliecina par tādu attieksmi; viņš, gluži otrādi, apstiprināja, ka neizvairīsies ne no viena cilvēka jautājumiem. Vai tā nav, Hipij? Vai tā nesacīji? B

HIPIJS. Jā gan. Bet Sokrats, Eudik, mūždien pārrunās duļķo ūdeni. Rodas iespaids, ka viņš to dara ļaunprātīgi.

SOKRATS. Mans visulabais Hipij, to nedaru tišām – tad es tavā izpratnē būtu gudrs un varens –, bet netišām. Tāpēc esi iecietīgs pret mani, jo, kā pats saki, cilvēks, kas dara ļaunu netišām, pelna piedošanu.

EUDIKS. Nekādā gadījumā nerikojies citādi, Hipij. C
Gan mūsu labad, gan tevis iepriekš teiktā dēļ atbildi Sokratam uz jautājumiem, ko viņš tev uzdos.

HIPIJS. Tad nu atbildēšu, tāpēc ka tu lūdz. Tātad jautā, ko vien gribi.

SOKRATS. Es ļoti vēlos, Hipij, tuvāk aplūkot iepriekš sacīto: kuri ir labāki – tie, kas tišām rikojas nepareizi, vai tie, kas to dara netišām? Manuprāt, pie šīs aplūkošanas ķerties vislabāk būtu šādi. – Atbildi man: vai tu kādu skrējēju mēdz saukt par labu skrējēju?

HIPIJS. Jā, protams.

SOKRATS. Un arī par sliktu? D

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un labs skrējējs ir tas, kas skrien labi, slikts – kas skrien slikti?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un tas, kas skrien lēnām, skrien slikti, kas ātri, tas labi?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad, skrienot sacīkstēs un vispār skrienot, ātrums ir labums, bet lēnums – ļaunums?

HIPIJS. Kas par to varētu šaubīties?

SOKRATS. Tad kurš ir labāks skrējējs – tas, kas tišām skrien lēnām, vai tas, kas to dara netišām?

HIPIJS. Tas, kas to dara tišām.

SOKRATS. Un vai skriet nenozīmē kaut ko darīt?

HIPIJS. Jā, nozīmē.

SOKRATS. Un, ja ko darīt, tad arī ko paveikt?

E HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad tas, kas slikti skrien, veic sliktu un apkaunojošu darbu?

HIPIJS. Jā, sliktu. Kā gan citādi?

SOKRATS. Bet slikti skrien tas, kas skrien lēnām?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad labais skrējējs šo sliktu un apkaunojošo darbu veic tišām, sliktais – netišām?

HIPIJS. Tā vismaz liekas.

SOKRATS. Tātad skriešanā tas, kas sliktu veic netišām, ir sliktāks par to, kas to dara tišām.

HIPIJS. Skriešanā – jā.

374 SOKRATS. Bet cikstoties? Kurš cikstonis ir labāks – tas, kas tišām krīt, vai tas, kas netišām?

HIPIJS. Kā rādās, tas, kas tišām.

SOKRATS. Un kas cikstoties ir sliktāk un apkaunojošāk – krist vai nogāzt?

HIPIJS. Krist.

SOKRATS. Tātad arī cīkstoties tas, kas tīšām veic ko sliktu un apkaunojošu, ir labāks cīkstonis nekā tas, kas to veic netīšām?

HIPIJS. Tā šķiet.

SOKRATS. Un kā tas ir jebkurā citā fiziskajā nodarbē? Vai tas, kas fiziski ir labākā kondīcijā, nespēj paveikt abas lietas – gan spēcīgo un vājo, gan apkaunojošo un skaisto? Tādējādi, ja tiek paveikts kas fiziski sliktas, tad tas, kas fiziski ir labākā kondīcijā, to veic tīšām, kas sliktākā – netīšām? B

HIPIJS. Jā, attiecībā uz fizisko spēku, šķiet, tā ir.

SOKRATS. Bet kā būs ar pieklājīgu stāju, Hipij? Vai nav tā, ka ķermenim labākajā kondīcijā tīšām gādās pieņemt apkaunojošas un neglītas pozas, ķermenim sliktākajā kondīcijā – netīšām? Kā tu par to domā?

HIPIJS. Tāpat.

SOKRATS. Tātad arī tīša neglīta stāja saistīta ar ķermeņa labu stāvokli, netīša – ar tā sliktu stāvokli. C

HIPIJS. Tā šķiet.

SOKRATS. Un ko tu teiksi par balsi? Kuru atzīsi par labāku – to, kas kļūdās tīšām, vai to, kas to dara netīšām?

HIPIJS. To, kas kļūdās tīšām.

SOKRATS. Bet par sliktāku to, kas to dara netīšām?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un kam tu dotu priekšroku – lai tev būtu labais vai sliktais?

HIPIJS. Labais.

SOKRATS. Tu tātad dotu priekšroku kājām, kas klibo tīšām, vai tādām, kas to dara netīšām?

HIPIJS. Tādām, kas klibo tīšām.

SOKRATS. Un vai klibošana nav kāju defekts un neglītums? D

HIIPIJS. Jā.

SOKRATS. Turpināsim. Vai vājredzība nav acu defekts?

HIIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un kurām acīm tu dotu priekšroku lietojot? Tām, ar kurām tīšām redz vāji vai nepareizi, vai tādām, ar kurām tas notiek netīšām?

HIIPIJS. Tām, ar kurām tas notiek tīšām.

SOKRATS. Tātad tu sev kā labāku vērtē tīšām veiktu ļaunumu nekā netīšām izdarītu?

HIIPIJS. Jā, vismaz šādos gadījumos.

SOKRATS. Un vai vispār, piemēram, attiecībā uz ausīm, degunu, muti un jebkuriem jutekļiem nav spēkā viens un tas pats spriedums: tie, kas netīšām veic ko ļaunu, nav vēlami, jo darbojas slikti, bet tie, kas to dara tīšām, ir vēlami, jo darbojas labi?

HIIPIJS. Man liekas, ka ir.

SOKRATS. Un vēl. Ar kuriem rīkiem var labāk darboties – ar tiem, ar kuriem tīšām veic ko sliktu, vai ar tādām, ar ko to dara netīšām? Vai, piemēram, labāks ir stūres airis, ar kuru netīšām stūrē slikti, vai tāds, ar kuru to dara tīšām?

HIIPIJS. Tāds, ar kuru to dara tīšām.

SOKRATS. Un vai ar loku, liru, flautu un visiem pārējiem rīkiem nav tāpat?

HIIPIJS. Tev taisnība.

375 SOKRATS. Un tālāk. Vai ir labāk iegūt tādu zirgu, kura īpašības ļauj tīšām slikti jāt, vai tādu, ar kuru tas notiek netīšām?

HIIPIJS. Ar kuru to var darīt tīšām.

SOKRATS. Tātad tas ir labāks.

HIIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad ar labāka rakstura zirgu var

tīšām veikt sliktos zirga darbus, bet ar slikta rakstura zirgu tas notiks netīšām?

HIPIJS. Noteikti.

SOKRATS. Un vai tāpat nav ar suni un visiem pārējiem dzīvniekiem?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Turpināsim. Vai labāka ir tāda loka šāvēja dvēsele, kas tīšām netrāpa mērķī, vai tāda, kas kļūdās netīšām?

HIPIJS. Tāda, kas kļūdās tīšām.

B

SOKRATS. Tātad tāda dvēsele šaušanai ar loku ir labāka?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un dvēsele, kas netīšām šauj garām, ir sliktāka par tādu, kas to dara tīšām?

HIPIJS. Jā, loka šaušanā tā ir.

SOKRATS. Bet ārstniecībā? Vai dvēsele, kas tīšām nodara ķermenim ļaunu, nav zinīgāka ārstniecībā?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad tā šajā jomā ir labāka nekā tā, kas ārstniecībā nav zinīga?

HIPIJS. Jā, labāka.

SOKRATS. Un tālāk. Ja dvēsele ir pārāka kitaras un flautas spēlē, kā arī pārējās mākslās un zinātnēs, vai tad nenotiek tīšām, ka tā veic ļauno un apkauņojošo un kļūdās, bet sliktāka to veic netīšām?

C

HIPIJS. Tā šķiet.

SOKRATS. Bet tad mēs, protams, dotu priekšroku arī tam, lai mūsu vergiem būtu dvēseles, kas kļūditos un pastrādātu nedarbus tīšām, nevis tādas, kas to darītu netīšām, jo tās šai ziņā ir labākas.

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Bet vai mēs negribētu, lai mūsu pašu dvēsele būtu iespējami labāka?

HIPIJS. Jā, gribētu.

D SOKRATS. Un tā taču būs labāka tad, ja tā tīšām darīs ļaunu un kļūdisies, nekā tad, kad to darīs netīšām?

HIPIJS. Tas nu gan būtu dīvaini, ja tīšie ļaundari būtu labāki nekā netīšie.

SOKRATS. Taču tas izriet no mūsu sacītā.

HIPIJS. Man gan ne.

SOKRATS. Bet es biju pārliecināts, Hipij, ka arī tev tas kļuvis skaidrs. Tad atbildei man vēlreiz: vai taisnīgums nav vai nu spēja, vai zināšana, vai kā viens, tā otrs? Vai taisnīgumam nav katrā ziņā jābūt vienai no šīm lietām?

HIPIJS. Jā.

E SOKRATS. Un, ja taisnīgums ir dvēseles spēja, vai spējīgākā dvēsele tad nebūs arī taisnīgāka? Tāda dvēsele, kā mēs atzinām, mans visulabais, taču ir labāka.

HIPIJS. Jā, tā gan atzinām.

SOKRATS. Bet ja taisnīgums būtu zināšana? Vai tādā gadījumā gudrākā dvēsele nebūtu arī taisnīgāka, bet nezinīgāka – netaisnīgāka?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Un ja taisnīgums ir kā viens, tā otrs? Vai tādā gadījumā dvēsele, kam piemīt kā viens, tā otrs – zināšana un spēja, nebūs taisnīgāka, bet nezinīgākā¹⁶ – netaisnīgāka? Vai tā tam nav obligāti jābūt?

HIPIJS. Jā, tā rādās.

SOKRATS. Un vai šo spējīgāko un gudrāko dvēseli neatzinām kā labāku – kā tādu, kas spēj paveikt abas lietas – skaisto un neglīto jebkurā darbības jomā?

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad, ja tā veic ko apkaunojošu, tā to dara tišām ar savu spēju un mākslu. Bet tās acīmredzami saistītas ar taisnīgumu – vai nu abas kopā, vai viena no abām.

HIPIJS. Jā, tā šķiet.

SOKRATS. Un nodarīt netaisnību nozīmē rīkoties ļauni, bet nenodarīt netaisnību – rīkoties skaisti.

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad spējīgākā un labākā dvēsele, rīkodamās netaisnīgi, to darīs tišām, bet sliktā – netišām.

HIPIJS. Jā, tā liekas.

SOKRATS. Un cilvēks ir labs tad, kad viņa dvēsele laba; viņš ir slikts, kad viņa dvēsele slikta? B

HIPIJS. Jā.

SOKRATS. Tātad labajam cilvēkam raksturīgi tišām rīkoties netaisnīgi, sliktajam – netišām, ja vien labajam ir laba dvēsele.

HIPIJS. Bet tā viņam taču ir.

SOKRATS. Tātad tas, kas tišām kļūdās un rīkojas apkaunojoši un netaisnīgi, Hipij, ja tāds vispār eksistē,¹⁷ nebūs neviens cits kā labais cilvēks.

HIPIJS. Es nevaru tev šai ziņā piekrist, Sokrat.

SOKRATS. Arī es pats, Hipij, nevaru sev piekrist, tomēr tāds šobrīd ir neizbēgamais secinājums no mūsu iztīrājuma. Taču, kā jau iepriekš sacīju, šajās lietās svārstos šurpu turpu un nekad nepaliek pie vienām un tām pašām domām. Nav jau nekāds brīnums, ja es vai kāds cits neizglītots cilvēks te svārstās. Bet, ja arī jūs, gudrie vīri, esat svārstīgi, tad tas arī mums ir briesmīgi, ka mēs pat pie jums nevaram rast glābiņu no savas svārstīšanās. C

SOKRATS UN SOFISTS MAINĪTĀS LOMĀS

Hipijs (ap 400. gadu) ir Sokrata sarunpartneris divos viņa vārdā nosauktos Platona dialogos – šeit aplūkojamajā “Hipijs mazākais” un “Hipijs lielākais” (epiteti “mazākais” un “lielākais” apzīmē vienīgi sacerējumu atšķirīgo apjomu). Savukārt Ksenofons “Atmiņās par Sokratu”, IV, 4., 5 un sek., atstāsta Sokrata sarunu ar Hipiju par taisnīgumu. Hipijs ir arī darbības persona Platona “Protagorā” un pieminēts Ksenofonta “Dzīrēs”.

Sarunā vēl epizodiski piedalās Eudiks, Hipija cienītājs atēniecis, kura mājās, domājams, Hipijs apmeties, viesodamies Atēnās.

Hipijs ir viens no slavenākajiem sava laika sofistiem. Viņš pārzināja daudz dažādu priekšmetu, izcēlās ar daiļrunību un lielisku atmiņu (viņš mācīja arī mnēmotehniku). Savas dzimtās pilsētas Ēlidas (Peloponēsas ziemeļrietumos) labā viņš vairākkārt veica diplomātiskus uzdevumus. Mācīdams, tāpat kā citi sofisti, par samaksu, viņš kļuva par ļoti bagātu cilvēku un ar to lielījās (sal. “Hipijs lielākais”, 282 D–283 B). No Hipija sacerējumiem nekas nav saglabājies.

Dialogā “Hipijs mazākais” Sokrats un Hipijs ir it kā mainītās lomās: Sokrats pārstāv paradoksālu, morāli destruktīvu pozīciju, Hipijs – vesela cilvēka saprāta, morāli nevainojamu viedokli.

Diskusija sākas pavisam tradicionāli, “akadēmiski”, ar domu apmaiņu par abu Homēra eposu galveno varoņu īpašībām. Hipijs pauž uzskatu, ka Homērs kā labāko vīru attēlojis Ahilleju, turpretim Odiseju parādījis kā melīgu un manīgu. Tam nepiekrīt Sokrats. To, ka virspavēlnieka Agamemnona dziļi aizvainotais Ahillejs, piekāpjoties karabiedru lūgumiem, atsakās no sākotnēji klāstītā nodoma vairs nepiedalīties cīņās un doties prom uz savu dzimteni, Sokrats izmanto kā ieganstu Ahilleju dēvēt par meli un krāpnieku, kas tālu pārspējot Odiseju. Kad Hipijs iebilst, ka Odisejs neko, vai nu runādams patiesību, vai melodams, nedarot bez viltīga aprēķina, Sokrats no tā izdara pārsteidzošu secinājumu: tādā gadījumā Odisejs ir labāks par Ahilleju.

Diskusija pāriet no Homēra varoņiem pie parastajiem cilvēkiem. Sokrats nāk klajā ar apgalvojumu, ka cilvēks, kas melo un izdara pārkāpumu tīšām, ir labāks par to, kas to dara netīšām. Šis shēmas pamatā ir Sokrata manipulācija ar “labākā” jēdziena ambivalenci. Sokrats tikumiski domāto “labākā” jēdzienu novirza uz tehnisko, profesionālo jomu. Zinīgais te ir labākais tāpēc, ka ir spējīgs rīkoties abējādi – savas zināšanas likt lietā gan pareizi, gan nepareizi, gan citiem par labu, gan viņiem kaitējot. Līdz ar to tas, kas izdara pārkāpumu netīšām, ir sliktākais.

Hipijs, diskusijās rūdītais sofist, nespēj turēties pretī Sokrata dialektiskajai ekvilibristikai, viņa argumentu gūzmai un spiests uz Sokrata jautājumiem dot pretinieka ieprogrammētās atbildes, un tikai retumis ceļ iebildumus.

Taču Platons laikus aptur Sokratu. Kad Sokrats sniedz diskusijas kopsavilkumu: “Tātad tas, kas tīšām kļūdās un rīkojas apkaunojoši un netaisnīgi, Hipij, ja tāds vispār eksistē (šis “ja tāds vispār eksistē” jau iezīmē Sokrata atkāpšanās sākumu!), nebūs neviens cits kā labais cilvēks,” un Hipijs pēdējoreiz protestē: “Es nevaru tev .. piekrist, Sokrat,” – Sokrats atzīstas, ka nevarot pats sev piekrist un šādos jautājumos vispār mēdzot būt svārstīgs.

Āpelts, 2. lpp., pieņem, ka Platons šajā dialogā pārgalvīgi draiskoja, lai pazemotu iedomīgāko no slavenajiem sofistiem. To pašu neapšaubāmi varētu arī attiecināt uz “Hipiju lielāko”.

PIEZĪMES

Izdevumi, kuros latviešu valodā publicēti Piezīmēs minētie darbi:

H o m ē r s. Īliada. R., 1961. A. Ģiezena atdzejojums.

H o m ē r s. Odiseja. R., 1967. A. Ģiezena atdzejojums.

H ē s i o d s. Teogonija. Darbi un dienas. R., 1998. A. Ģiezena atdzejojums.

Antikā komēdija. R., 1979. (A r i s t o f a n s. "Mākoņi". A. Ģiezena atdzejojums)

E i r i p ī d s. Traģēdijas. R., 1984. ("Hipolīts", P. Zicāna atdzejojums)

Sokrata prāva. R., 1997. Ā. Feldhūna tulkojums (P l a t o n s. "Eutifrons", "Sokrata aizstāvēšanās", "Faidons")

P l a t o n s. Dialogi un vēstules. R., 1999. Ā. Feldhūna tulkojums ("Protagors", "Hipijs lielākais", "Faidrs")

P l a t o n s. Gorgijs. R., 2004. Ā. Feldhūna tulkojums.

P l a t o n s. Dzīres. Menons. R., 1980. G. Lukstiņa tulkojums ("Dzīres"; izdevumā nav *Stephanus* paginācijas)

K s e n o f o n t s. Dzīres. R. 2005. Ā. Feldhūna tulkojums.

K s e n o f o n t s. Atmiņas par Sokratu. R., 2005. Ā. Feldhūna tulkojums.

A r i s t o t e l i s. Nikomaha ētika. R., 1985. I. Ķemeres tulkojums. (Izdevumā nav *Stephanus* paginācijas)

LĪSIDS

¹ Visi četri Sokrata sarunbiedri ir reāli eksistējušas personas, kas piederēja pie Atēnu ievērojamām ģimenēm un vairākkārt minētas Platona darbos.

Līsida ģimene bija pazīstama ar savu bagātību un uzvarām Visgrieķijas spēlēs (205 C). Viņa vecums nav norādīts, bet, spriežot pēc tā, ka viņš māc spēlēt uz liras (209 B), viņam varētu būt vismaz divpadsmit gadu. Taču viņš diezin vai ir daudz vecāks, jo

māte viņu varētu iekautīt, ja viņš ķertos klāt viņas aužamrīkiem (208 D).

Meneksens ir Līsida labākais draugs. Uz Sokrata jautājumu, kurš no abiem vecāks, viņš atbild, ka par to viņi strīdoties (207 C), taču šķiet, ka viņš varētu būt vecāks par Līsidu. Viņa vārdā nosaukts kāds Platona dialogs. Dialogā “Faidons” (59 B) Meneksens minēts to personu skaitā, kas bijušas kopā ar Sokratu viņa mūža pēdējā dienā.

Hipotals ir krietni vecāks par abiem draugiem. Viņam varētu būt kādi 15–18 gadi. Diogens Lāertietis (III, 46) viņu min kā Platona skolnieku.

Ktēsips ir Platona vairākkārt minēts Sokrata skolnieks. Arī viņš ir bijis kopā ar Sokratu nāvēssoda izpildes dienā.

² *Akadēmija* (nosaukta pēc atēniešu varoņa Akadēma) – dārzu, tempļu, altāru un skulptūru apņemts gimnasijs (sporta skola) pie Kēfisas upes, uz ziemeļrietumiem no pilsētas. Platons, atgriezies no sava pirmā brauciena uz Sicīliju (389–388), nopirka gimnasiju un tur iekārtoja savu filozofu skolu, kas tur pastāvēja gandrīz tūkstoš gadu.

³ *Likejs* – gimnasijs uz ziemeļaustrumiem no pilsētas. Tajā vēlāk mācīja Aristotelis. Tā tuvumā atradās Apollona Likeja (=Apollona kā gaismas dieva pievārds) templis.

⁴ *Panops* – “visu redzošais”, viens no Hermeja epitetiem.

⁵ *Dēms* – Atikas mazākā teritoriāli administratīvā vienība.

⁶ *Palaistra* – vingrotava, būve cīkstēšanās, dūru cīņas u.c. sporta nodarbībām.

⁷ *Miks*, domājams, palaistrā mācīja daiļrunu.

⁸ Par mīlestības jautājumos pieredzējušu Sokrats sevi apzīmē arī Ksenofonta “Atmiņās par Sokratu”, II, 6., 28, kā arī Platona “Faidrā”, 257 A.

⁹ *Aiksonietis* – pie Aiksones dēma piederīgais.

¹⁰ *Šis te* – (nievīgi) Ktēsips.

¹¹ Pītiskās, Istmiskās un Nemejiskās spēles bija svarīgākās pēc Olimpiskajām Visgrieķijas spēles. Pītiskās spēles noturēja ik olimpiādes (= četrus gadu laikposms starp Olimpiskajām spēlēm) trešajā gadā Pītojā pie Delfiem Apollonam par godu, Istmiskās – ik olimpiādes 2. un 4. gadā Korintas Istmā par godu Poseidonam,

Nemejiskās – ik olimpiādes 2. un 4. gadā Nemejā (starp Korintu un Argosu) Zevam par godu.

¹² *Vēl aizvēsturiskākas lietas* – oriģinālā: *kronikōtera* – vecākas par Krona laikiem (Krons – dievu valdnieks pirms Zeva).

¹³ Hipotala sencis Aiksons, mītiskais Aiksones dēma dibinātājs, bija Zeva dēls, tātad Hērakla pusbrālis.

¹⁴ *Hermeja svētkos* – Hermejs bija palaistru un gimnasiju patrons.

¹⁵ Platona vairākkārt citēts pītagoriešu teiciens.

¹⁶ *Audzinātājs (paidagōgós)* – vergs, uzticības persona, kas padāvīja bērnus uz skolu un uzraudzīja viņus arī ārpus skolas.

¹⁷ *Plektrs* – ziloņkaula vai koka plāksnīte liras stīgu strinkšķināšanai.

¹⁸ Āpelts, 117. lpp., uzskata šo vietu par Platona necienīgu. Viņš sašutumā iesaucas: “Kā dievišķais Platons varēja tik tālu aizmirsties!”

¹⁹ Paipalas un gaiļus izmantoja populārajās paipalu un gaiļu cīņās.

²⁰ *Pie suņa* – Šo neparasto zvēresta formulu Sokrats lietoja samērā bieži (sal. “Sokrata aizstāvēšanās”, 22 A). Viņš šai ziņā esot sekojis Radamantija, mītiskā Krētas valdnieka, pēc nāves – viena no mirušo soģiem, ieteikumam zvērestos lietot nevis dievu vārdus, bet dažādu dzīvnieku nosaukumus. Platona dialogā “Gorgijs”, 482 B, Sokrats formulu lieto paplašinātu – “Pie suņa, eģiptiešu dieva!” (tātad tomēr piepinot klāt dievību). Taču Sokrats zvērestos visai bieži arī min dievības to vārdā, īpaši Zevu.

²¹ *Dāreja zeltu* – *Dārejs* – vairāku Persijas valdnieku vārds. Persijas valdnieku varu un bagātību uzskatīja bezmaz par cilvēciskās laimes iemiesojumu. Sal. “Sokrata aizstāvēšanās”, 40 D–E (Sokrata vārdi pēc nāvessoda piespriešanas): “.. ja kādam vajadzētu izvēlēties nakti, kurā viņš gulējis tik cieši, ka pat nav redzējis sapni, un visas pārējās sava mūža nakts un dienas salīdzinātu ar šo nakti un ja viņam .. vajadzētu pateikt, cik dienu un nakšu viņa mūžā bijušas labākas un patīkamākas par šo nakti, tad, manuprāt, ne vien parasts cilvēks, bet arī pats Lielais ķēniņš [= Persijas valdnieks] atzītu, ka tādas nakts būtu pavisam viegli saskaitāmas salīdzinājumā ar pārējām dienām un naktīm.”

²² Sal. Aristotelis, “Nikomaha ētika”, VIII, 1155^b 27 un sek.: “Īpaša patika pret kaut ko nedzīvu netiek dēvēta par draudzību,

jo te nav iespējamās abpusējas draudzīgas attiecības un nav iespējams vēlēt labu (būtu laikam smieklīgi vēlēt labu vīnam, ja nu vienīgi kāds grib to saglabāt sev, lai būtu pašam).” Āpelts, 117. lpp., uzskata, ka te saskatāma saistība ar šo “Līsida” vietu.

²³ Solona (ap 640–560) vārsmas. Solons bija izcils Atēnu valstsvīrs un likumdevējs, arī dzejnieks. Viņu pieskaitīja pie Grieķijas Septiņiem gudrajiem.

²⁴ “Odiseja”, XVII, 218.

²⁵ Domāti ir Jonijas dabas filozofi, eleāti (Elejas – Dienviditālijā – filozofu skolas) un citi senie filozofi, ieskaitot Empedoklu (ap 495–435). Sal. Platons, “Likumi”, 716 C: “Tikai viena rīcība .. dieviem ir tīkama: ka līdzīgais līdzīgajam draudzīgs, ja tam ir īstais mērs ..”; kā arī “Dzīres”, 195 B: “..ar jaunajiem viņš [Ērots] nešķirams, un ne bez pamata izsenis runā, ka līdzīgais tiecas pēc līdzīgā “ (Agatona vārdi).

²⁶ Līdz ar to, pēc O. Āpelta domām, dots problēmas atrisinājums. Ja tas tālāk tiek atkal apšaubīts, tas tikai esot Sokrata parastais paņēmieni nemitīgi rosināt sarunpartneru patstāvīgo domāšanu (Āpelts, 118. lpp.). Tātad dialogs nebūtu uzskatāms par aporētisku, t.i., tādu, kas paliek bez pozitīva atrisinājuma.

²⁷ “Darbi un dienas”, 25–26.

²⁸ Sal. Aristotelis, “Nikomaha ētika”, 1155 b 1 un sek.: “Euripids saka: “Izkaltusi zeme mīl lietu, un augstās debesis, lietus pilnas, ilgojas nolīt zemē”; un Hērakleits: “Pretstati sader kopā”, “no savstarpēji atšķirīgā rodas visskaistākā harmonija” un “no nesaskaņas rodas viss”.” Šo pašu domu sastopam Platona “Dzīrēs”, 186 B: “Atšķirīgais tiecas pēc atšķirīgā un to mīl” (Erisimaha vārdi).

²⁹ Sofisti.

³⁰ Iespējams, ka parunas pamatā ir dzejnieka Teognida (6. gs. otrā puse) vārsmas. Sal. Aristotelis, “Nikomaha ētika”, 1155a 29: “Mēs slavējam tos, kuri mīl draugus, un, ja kādam ir daudz draugu, tas ir skaisti. Daži pat uzskata, ka krietni cilvēki un draudzīgi cilvēki ir viens un tas pats.”

³¹ Tam, kas nav ne labs, ne ļauns, Platona agrīnajos dialogos piešķirta diezgan svarīga loma. Sal. “Gorgijs”, 467 E; “Harmids”, 161 B; “Dzīres”, 202 A–B; “Eutidēms”, 280 E (Āpelts, 119. lpp.).

³² T. i., viņi vēl apzinās savu ignoranci.

³³ Šis pirmsākums..., sākotnējais draudzīgais ir draudzības ideja, bet visas konkrētās draudzības – tās atspulgi. Sk. arī 220 A–B.

³⁴ *Velnarutks* (lat. *cicuta virosa*, gr. *kōneion*) – indīgs augs, kura sēklas saberžot iegūst indi. Atēnās ar to izpildīja nāvessodu, arī Sokratam. Sal. “Faidons”, 116 B–118 A.

³⁵ *Kotile* – lēzens trauciņš, bļodiņa.

³⁶ Angļu filologs V. R. M. Lambs (*Lamb*) savā “Līsida” tulkojuma parīndē norāda, ka “Sokrats šeit divainā kārtā sajauc cēloni (*tò diá ti*) ar objektu (*tò héneká tū*), ko viņš rūpīgi izšķīris ārstniecības gadījumā (219 A)” (The Loeb Classical Library, Plato in twelve Volumes, III. With an English Translation by W. R. M. Lamb, London, MCMLXVII, p. 60). Taču tulkojumā Lambs seko oriģinālam. Tas darīts arī latviskajā tulkojumā.

HARMIDS

¹ Tāpat kā “Lisidā”, arī šajā dialogā minētās personas reāli eksistējušas.

*Hairefont*s mums zināms kā tuvs Sokrata draugs (“Sokrata aizstāvēšanās”, 21 A; “Gorgijs”, te pieminēts vairākkārt). Savas eksaltēti jūsmīgās dabas dēļ viņš bija pateicīgs komēdijas zobgalību objekts. Sal. Aristofans, “Mākoņi”, 104, 144 un sek. “Harmidā” *Hairefont*s parādās tikai īsu brīdi dialoga ievaddaļā un diskusijā nepiedalās.

Harmids (450–403) bija Periktionē – Platona mātes brālis, tātad Platona tēvocis. Viņš pieminēts arī citos Platona dialogos (“Protagors”, 315 A; “Dzīres”, 222 B), kā arī Ksenofonta sacerējumos (“Atmiņas par Sokratu”, III, 6., 1; III, 7; “Dzīres”, kur *Harmids* ir aktīva darbības persona). 404. gadā viņš pēc oligarhiskā apvērsuma pievienojās oligarhiem (Trīsdesmit vīriem) un 403. gadā krita kaujā ar demokrātiem.

Kritijs (460–403) bija Platona mātes brālēns. 404. gadā viņš nostājās Trīsdesmit vīru priekšgalā un 403. gadā, tāpat kā *Harmids*, gāja bojā kaujā ar demokrātiem.

Kritijs bija ne vien politiķis, bet arī (sofistiem tuvs) filozofs un dzejnieks. Viņš ir sarunas dalībnieks Platona “Tīmajā” un nepabeigtajā dialogā “Kritijs”.

Sokrats dialoga saturu izstāsta kādam anonīmam klausītājam, nevis publikai vispār, un to uzrunā dažādi, piemēram, “draugs” (*hetaire*, 154 B, *phile*, 155 C), “cildenais draugs” (*gennáda*, 155 D).

² *Poteidaja* – pilsēta Halkidikē (pussala Maķedonijā). Tā bija ar Spartu saistītās Korintas kolonija, kas ietilpa Atēnu vadītajā Atikas Jūras savienībā. Poteidaja atkrita no Atēnām 433. gadā. Nākamajā gadā atēnieši ar lieliem zaudējumiem saistītā kaujā pie Poteidajas pieveica peloponēsiešu karaspēku un ielenca pilsētu, taču bija vajadzīgi divi gadi, lai to atkal pakļautu Atēnām. Ar savām akcijām arī pret citām Korintas kolonijām Atēnas izraisīja Peloponēsas karu (431–404). Platona “Dzīrēs”, 220 E, Alkibiads stāsta, kā Sokrats Poteidajas kaujā viņu ievainotu izglābis, līdz ar visiem ieročiem iznesdams no kaujas lauka.

³ *Taurejs* – domājams, treneris, kas darbojās palaistrā (sk. “Līsids”, 6. piez.).

⁴ *Basile* (*Basilē* = *Basileia*) – Ķēniņiene. Iespējams, ka domāta ir Persefone, apakšzemes valdniece. Basiles templis atradās uz dienvidiem no Akropoles.

⁵ *Pilnvērtīgs cilvēks* – oriģināla vārdkopa *kalòs kai agathòs* (burtiski “skaists un labs”) pauž aristokrātisko fiziski un tikumiski pilnvērtīgā cilvēka ideālu.

⁶ *Solons* – sk. “Līsids”, 23. piez. Kritija un Harmida, arī Platona sencis bija Solona brālis Dropids.

⁷ Dzejnieku *Kīdiju* Plūtarhs piemin līdzās Arhiloham, Mimmermam, Stēsīhoram un Pindaram.

⁸ Citāts rokrakstos saglabājies dažādos variantos, taču visos – sabojātā veidā. “Faidrā”, 241 D, mīlētāja–iemīļotā attiecības salīdzinātas ar vilka–jēra attiecībām.

⁹ Audzināšanas pasākums: Harmidam vajadzēja izlūgties Sokrata atļauju norakstīt buramvārdus, nevis vienkārši pateikt, ka to darīs.

¹⁰ Sal. “Faidrs”, 270 C: (Sokrats) “Bet vai tu domā, ka ir iespējams gūt ievēribas cienīgas zināšanas par dvēseles dabu atrauti no visas dabas?” – (Faidrs) “Ja drīkst kaut cik paļauties uz Hipokratu, .. tad tas citādā ceļā nav iespējams pat attiecībā uz ķermeni.” Sal. arī Aristotelis, “Nikomaha ētika”, 1102a 18–19: “.. politiķim

vajag būt kaut kādām zināšanām par dvēseli, tāpat kā tam, kurš grib ārstēt acis, jāzina kaut kas par visu ķermeni.”

¹¹ Par *Zalmoksidu* Hērodots, IV, 94–96, sniedz divas atšķirīgas versijas. Pēc vienas, viņš ir getu, trāķiešu cilts, lokāla dievība, pēc otras, bijis Pītagora vergs, kas no viņa iepazinis mācību par dvēseles nemirstību un vēlāk, atgriezies dzimtenē, ar to iepazīstinājis savus ciltsbrāļus; Hērodots pret šo versiju izturas skeptiski, domādams, ka Zalmoksids dzīvojis pirms Pītagora.

¹² *Saprātība* – visai nepilnīgs gr. *sōphrosýnē* atveidojums. Homēram *sōphrosýnē* (*saophrosýnē* formā) apzīmē vienīgi veselo saprātu, bet Platona laikā – veselu intelektuālu un pirmām kārtām morālu īpašību kompleksu, kurā ietilpst savaldība, atturība, mērenība, pieklājība, kārtība u.tml. Lai varētu izsekot sazarotajiem saprātības jēdziena definīcijas meklējumiem, kam veltīts dialogs, allaž jāpatur prātā grieķu *sōphrosýnē* semantiskā bagātība.

¹³ Sk. 6. piez.

¹⁴ *Anakreonts* (ap 6. gs. vidu) – izcils dzejnieks no Teosas (Mazāzijas rietumkrastā).

¹⁵ *Pīrilamps* otrajā laulībā bija precējies ar Platona māti Periktioni. Plūtarhs viņu piemin kā Perikla draugu.

¹⁶ *Par otro* – par tēva dzimtu.

¹⁷ *Hīperborieši* – viņpus ziemeļvēja (*borejs* – *boréas*), t.i., tālajos ziemeļos, mītošie, teiksmaina tauta, kas vadīja laimīgu dzīvi, kalpojot Apollonam. *Abarids* – leģendāra persona, Apollona priesteris, brīnumdaris un dziednieks, kam grieķi piedēvējuši dažādus pravietojumus un buramvārdus. Viņš esot, neko neēzdams, apceļojis visu zemi, lidodams pa gaisu uz Apollona dāvētās zelta bultas. Viņu piemin Hērodots, IV, 36.

¹⁸ *Pankratijs* – sporta disciplīna, kurā bija apvienoti cīkstēšanās un dūru cīņas elementi. Atļauti bija ne vien dūru sitieni, bet arī belzieni ar kāju, celi un elkoni, kā arī žņaugšana un locītavu izgriešana. Tiesnesis cīņu pārtrauca, vienam no pretiniekiem kļūstot nespējīgam to turpināt vai padoties.

¹⁹ Pārsteidzoša pretruna ar iepriekš teikto: nekur mierīgais nav atzīmēts kā kaut cik līdzvērtīgs ātrajam, bet visur uzsvērts ātrā pārākums visās jomās.

²⁰ Tulkojums “tev jāielūkojas sevī” pamatojas uz Berneta

(Burnet) konjektūru *emblépsas*. Rokrakstu *apoblépsas* tulkojams “tev .. jāpaskatās uz sevi”.

²¹ “Odiseja”, XVII, 347.

²² “Darbi un dienas”, 311.

²³ Kritijs piedēvē Hēsiodam paša aristokrātiski nicīgo attieksmi pret parastajām profesijām, kuras vēl sastata ar prostitūciju. Turklāt viņš, citējot tikai Hēsioda vārsmas pusi, falsificē dzejnieka domu: Hēsiods neizšķir labus un sliktus darbus, bet mudina slinko brāli Persu ķerties pie darba. 311. vārsmā skan: “Strādāt nevienam nav kauns, bet slinkums ir negods ikvienam.”

²⁴ *Pašu lietas – oikeía.*

²⁵ *Prodiks* no Keosas (sala uz dienvidiem no Atikas) – slavens sofists, kas uzskatāms par sinonīmikas nodibinātāju. Ksenofonts “Atmiņās par Sokratu”, II, 1., 21–34, parafrāzes veidā saglabājis viņa slaveno stāstu par Hēraklu krustcelēs.

²⁶ Sal. Seneka, 95. vēstule, 5: “.. ir arī tādi cilvēki, kas, kaut rīkodamies pareizi, nezina, ka rīkojas pareizi.” Turpretī pilnīgi Sokrata garā domā filozofiski noskaņotais stūresvīrs Platona “Gorgijā” (511 D–512 A), kas, pārvedis savus pasažierus sveikus un veselus no bīstama jūras brauciena un saņēmis nelielu samaksu, pastaigājas gar krastu, nododamies pārdomām par to, kuram no pasažieriem, tos izglābdams no jūras briesmām, viņš izdarījis pakalpojumu un kuram ne. Ja kāds ir nedziedināmi slims vai nu miesā, vai dvēselē, kas ir vērtīgāka par miesu, vai tādām maz vērts dzīvot un vai viņam nāk par labu, ka viņu izglābj no jūras vai citām briesmām?

²⁷ Pie Apollona tempļa Delfos bija uzraksts “Pazīsti pats sevi” (*gnóthi sautón*). Par tā kopīgajiem sacerētājiem Platons “Protagorā”, 343 A–B, min tā sauktos Grieķijas Septiņus gudros – Talētu, Pitaku, Biantu, Solonu, Kleobūlu, Misonu un Hilonu.

²⁸ “*Cháire!*”

²⁹ Šis izteikums pirmoreiz parādās Teognida (6. gs. otrā puse) dzejoļu kopojumā (*Corpus Theognideum*), 335.

³⁰ Šī senā paruna citēta kādā Kratīna (miris 423. gadā), Aristofana vecākā laikabiedra, fragmentā.

³¹ Dzīrēs lejamziēda trešais kauss bija veltīts Zevam.

³² *Potence – δýnamis.*

³³ *Izņemot zināšanu (plēn epistēmēs)* jaunākajos izdevumos, sekojot F. Šleiermahera konjektūrai, lielākoties svītrots.

³⁴ *Nojaušu – mantéuomai* – burt.: pareģoju.

³⁵ T.i., tas, kam nav zināšanu minētajās konkrētajās jomās.

³⁶ *Pie suņa* – sk. “Lisids”, 20. piez.

³⁷ Pa raga vārtiem atnāk patiesie sapņi, pa ziloņkaula vārtiem – melniegie (“Odiseja”, XIX, 562–567).

³⁸ Pēnelopes precinieki sev kavē laiku ar galdiņspēli (“Odiseja”, I, 106–107). Galdiņspēles izgudrošanu Platons pašsacerētā mītā piedēvē ēģiptiešu dievībai Teutam (“Faidrs”, 274 C–D).

³⁹ *Vārdu piešķirējs* – Senatnē ticēja, ka valoda radīta ar dievišķu likumu un ka vārdi atsedz lietu būtību. Platons dialogā “Kratils” pauž uzskatu, ka nosaukumus lietām piešķīris sava veida vārdu likumdevējs (*nomothētēs*, 388 E) jeb vārdu radītājs (*dēmiūrgos*, 389 A).

ALKIBIADS PIRMAIS

¹ *Kleiniņa dēls* – Alkibiads.

² Domāts ir Sokrata daimonijs (burt. “dievišķais”), viņa iekšējā balss. Sal. Platons, “Sokrata aizstāvēšanās”, 31 D: “Jau kopš bērnības dzirdu kādu balsi, kura ikreiz, kad tā liek sevi manīt, tikai atrunā mani no tā, ko gribu darīt, bet nekad nemudina uz to.” Ksenofons “Atmiņās par Sokratu”, I, 1., 4, stāsta, ka Sokrats, atsaukdamies uz daimoniju, saviem draugiem devis padomus, ko darīt un ko nedarīt. Ksenofonta ziņas tātad nesaskan ar Platona liecību, kas pamatojas uz it kā paša Sokrata teikto.

³ Tēva dzimta par savu ciltstēvu uzskatīja Orestu, Agamemnona dēlu, un līdz ar to savu cilmi saistīja ar pašu Zevu. Kleinijs, Alkibiada tēvs, bija ļoti bagāts. Hērodots, VIII, 17, vēsti, ka viņš ar paša algotiem divsimt karavīriem un savu kuģi piedalījies jūrkaujā pret persiešiem pie Artemisija zemesraga (480. gadā) un kopā ar saviem vīriem izcēlies ar varonību. Viņš krita 447. gadā kaujā pie Koronejas, kurā atēniešus sakāva boiotieši. Alkibiads un viņa brālis Kleinijs tika uzticēti Perikla (sk. 4. piez.), tuva radnieka, aizbildnībai. Alkibiada māte Deinomahe piederēja pie slavenās Alkmaionidu dzimtas (Alkmaions – “Īliadas” varoņa Nestora mazmazdēls).

⁴ *Perikls* (ap 495–429) – Atēnu ziedu laiku izcilākais valstsvīrs demokrāts.

⁵ *Barbaru tautās* – negrieķu tautās.

⁶ Domāti ir trāķieši un maķedonieši ziemeļos no Grieķijas.

⁷ *Kserkss* – Persijas ķēniņš (486–465); gribēdams atriekt sava tēva Dāreja sakāvi Maratonas kaujā (490), 480. gadā iebruka Grieķijā, taču pieredzēja sakāves pie Salamīnas (480), Platajām un Mikales (479). *Kīrs II* (Vecākais, Lielais, 559–529) lika pamatus Persijas lielvalsts izveidei. Ksenofons savā romānā “Kīra audzināšana” viņu attēlojis kā valdnieka ideālu.

⁸ Alkibiads bieži dzirdējis runājam sofistus (sal. “Protagors”, 316 A un 317 D).

⁹ To Alkibiads nevēlējās tātāt, ka, pūšot flautu, nākas piepūst vaigus un šādi tiek izķēmota seja. Tas uz savu skaistumu iedomīgajam zēnam šķita nepieņemami.

¹⁰ Pareģi Atēnās piedalījās sabiedrisko jautājumu apspriešanā (sal. “Eutifrons”, 3 B–C). Viņi ieteica vērsties pie viena vai otra orākula, īpaši Delfu orākula. Bija arī oficiāls Delfu orākula iztulkotājs.

¹¹ T. i., to, kas atbilst ģimnastikas likumiem.

¹² *Draudzības dievs* – Zevs Draudzības sargs (*Zeus philios*), ko Sokrats piesauc arī “Eutifronā”, 6 B, un “Faidrā”, 234 E.

¹³ *Kauliņspēle* jau pieminēta “Īliadā”, XXIII, 83–88.

¹⁴ Sk. “Harmids”, 38. piez.

¹⁵ Dzimto valodu iemācās ģimenē un no “tautas”, t. i., apkārtējiem cilvēkiem.

¹⁶ Platons acīmredzot grieķu valodu uzskata par ko vienvērdīgu un dialektu atšķirības par tik nenozīmīgām, ka visi grieķi, par spīti šīm atšķirībām, var labi saprasties.

¹⁷ No “tautas” apgūst dzimtās valodas vārdu krājumu, bet ne spriestspēju. Sal. arī 111 E par daudzo nespēju spriest par cilvēku veselību, kā arī par viņu taisnīgumu.

¹⁸ Atēniešus pie *Tanagras* 457. gadā sakāva spartieši, pie *Koroņejas* 447. gadā – boiotieši.

¹⁹ Šī dialoga epizode raksturo Sokrata metodi: viņš aprobežojas ar jautājumiem, kas uzvedina sarunpartneri uz pareizām atbildēm. Šī metode tiek salīdzināta ar maieutiku (*maieutikē*) – vecmātes

mākslu: tāpat kā vecmāte palīdz bērnam ieraudzīt dienas gaismu, Sokrats ar saviem jautājumiem veicina patiesības noskaidrošanu.

²⁰ Atēnu ķēniņa Teseja sieva Faidra iemīlējusies savā padēlā Hipolitā. Viņas aukle vaicā:

Kā tā? Tu kādu mīli, bērns? Un kas viņš ir?

Faidra:

Lai būtu viņš kas būdams...Amazones dēls...

Aukle:

Vai Hipolits?

Faidra:

Ne es to sacīju, bet tu!

(Euripids, "Hipolits", 350–352)

²¹ Sal. "Hijijs lielākais", 297 B: "Ja nu skaistais ir labā cēlonis, tad labais rodas no skaistā. Un mēs, kā šķiet, tik dedzīgi tiecamies pēc sapratnes un visa pārējā skaistā tāpēc, ka to veikums un atvase – labais – ir šādu centienu vērts, un pēc tā, ko esam atraduši, skaistais ir it kā tēva lomā attiecībā pret labo."

²² *Peparētieši* – Peparētas, nelielas Kiklādu salas, iedzīvotāji.

²³ Sal. "Sokrata aizstāvēšanās", 29 B: "Un vai šī ignorance – iedomāties, ka zina to, ko nezina, – nepelna visstingrāko nopelumu?"

²⁴ Āpelts, 220. lpp., atzīmē, ka šī vieta nav mazsvarīga visa dialoga interpretācijai: Alkibiads Platonam ir tikai viens, kaut arī spilgtākais, aklās politiskās godkāres paraugs, kura pārņemusi atēniešu jaunatni un pret kuru vērsas viņa dialogs.

²⁵ *Pitokleids* keosietis – pītagorietis, izcils mūziķis flautists. *Anaksagors* klazomenietis (ap 500–428) – dabas filozofs, Perikla draugs, ilgu laiku dzīvoja Atēnās, bet, apsūdzēts bezdievībā un sadarbībā ar Persiju, bija spiests doties trimdā. *Damons* – slavenākais sava laika mūzikas zinātājs.

²⁶ Sal. "Protagors", 319 E–320 A: "Perikls .. visās jomās, kas bija skolotāju kompetencē, devis viņiem lielisku izglītību, bet tajās, kurās pats ir gudrs, neaudzina viņus ne pats, ne uztic citiem. Viņi klimst apkārt un it kā ganās savā vaļā, lai varbūt kaut kur uzdurtos tikumam."

²⁷ Perikls, bažīdamies par Alkibiada kaitīgo ietekmi uz jaunāko brāli Kleiniju, izšķīra viņus un aizdeva Kleiniju projām audzināšanai sava brāļa Arifrona ģimenē. Taču Arifrons, nezinādams,

ko ar viņu iesākt, Kleiniju pēc sešiem mēnešiem atdeva atpakaļ Periklam ("Protagors", 320 A–B).

²⁸ *Pitodors* minēts dialogā "Parmenids" kā Zēnona draugs. *Kallijs* – atēniešu valstsvīrs un karavadonis. *Zēnons* no Elejas (Dienviditālijā) (ap 490–430) – filozofs, Parmenida (ap 540–480) skolnieks, ko Aristotelis uzskatīja par dialektikas izgudrotāju.

²⁹ Sokratam raksturīga ironizēšana par gudrības iegūšanu resp. filozofu mācīšanu par maksu. *Mīna* – masas un naudas vienība. No vienas minas sudraba (=436,6 g) Atēnās izkala 100 drahmu; 60 minu = 1 talants.

³⁰ Platons domā pievērst Alkibiada (un viņa personā visu atēniešu jauniešu) uzmanību ārējam apdraudējumam (no Persijas un Spartas puses).

³¹ *Triēra* – karakuģis, kuram abās pusēs bija trīs rindas airsolu, kas bija novietotas cita virs citas.

³² *Lielais ķēniņš* – Persijas valdnieks.

³³ *Sacensība ar lakedaimoniešu* (spartiešu) *ķēniņiem* – Spartas valsts priekšgalā bija divi ķēniņi.

³⁴ *Meidijs* – "zelta jaunatnes" pārstāvis, dikdienis, kas aizrāvās ar paipalu audzēšanu un paipalu cīņām.

³⁵ *Kam dvēselē vēl ir "vergu frizūra"* – t.i., kas dvēselē ir tik rupji kā vergi (šie nēsāja matus īsi apgrieztus).

³⁶ Visa Sokrata replika ir viena vienīga dzēlīga ironija, kas vērsta uz Alkibiada audzināšanu. Alkibiads to ļoti labi saprot, kā izriet no viņa replikas.

³⁷ *Hērakls* ir Zeva un Alkmēnes dēls. *Ahaimens* (Hahamanišs) – mītisks ķēniņš, no kura persiešu dinastija – Ahaimenīdi – atvasināja savu ciltskoku. *Persejs* – Zeva un Danajas dēls, kurai Zevs bija tuvojies zelta lietus veidā. Pēc Hērodota, VII, 61, persieši savas tautas nosaukumu saistīja ar Perseja dēla Persa vārdu.

³⁸ *Eurisaks* ir Ajanta dēls, kura tēvs ir Telamons un sencis Aiaks – Zeva dēls (sk. 42. piez.).

³⁹ Sokrats atsauca uz mītisko tēlnieku un celtnieku Daidalu kā savu senci arī "Eutifronā", 11 B–C. Sokrata tēvs Sofronisks bija akmeņkalis, un arī Sokrats kādu laiku strādāja par akmeņkali. Tas nu Sokratam ir "pamats" sevi dēvēt par Daidala pēcteci, bet grieķu amatnieki vispār sevi labprāt sauca par Hēfaista, uguns un

kalējaroda dieva, pēcnācējiem. Sokrats, “dižodamies” ar šādu savu ciltskoku, protams, joko, taču šai jokošanai ir sava nopietnā puse – dzelīga ironija par Alkibiada plātišanos ar savējo.

⁴⁰ *Argosa* – Argolidas (novads Peloponēsas austrumos) ekonomiski un politiski nozīmīga galvaspilsēta, kas gadsimtiem bija Spartas pretiniece.

⁴¹ *Artakserkss* – Artakserkss I (miris 424, Lielais ķēniņš kopš 464), Kserksa I dēls.

⁴² *Salamīna* – sala pie Atikas krasta, Saronā līcī (starp Argolidu un Atiku, tagad Eginas līcis), kura sākumā bija patstāvīga valsts, bet kuru ap 600. gadu sagrāba Atēnas. 480. gadā šeit notika slavenā jūrkauja, kurā grieķi sagrāva persiešu karafloti. *Aigīna* – sala Saronā līcī. Zevs nimfu Aigīnu, upesdieva Āsopa meitu, kurā bija iemīlējies, nometināja šajā salā, kas nosaukta nimfas vārdā. Zeva un Aigīnas dēls bija Aiaks (sal. 38. piez.).

⁴³ *Efori* (“uzraugi”) – Spartas augstākās uz vienu gadu vēlētais amatpersonas, kurām bija gandrīz neierobežotas tiesības uzraudzīt un sodīt visus pilsoņus, arī augstos ierēdņus un ķēniņus.

⁴⁴ *Hērakleidi* – Hērakla pēcnācēji.

⁴⁵ *Zoroastrs* – senirāņu pravieša un reliģiskā reformatora Zaratustras (1. gadu tūkstoši pr. Kr.) vārda grieķiskā forma. *Hormazs* – Ormuzda grieķiskā forma. Grieķi uzskatīja Zoroastru par pirmo magu.

⁴⁶ *Audzinātājs* – sk. “Lisids”, 16. piez.

⁴⁷ *Mesēnija* – auglīgs novads Peloponēsas dienvidrietumu daļā. 8. gs. pirmajā pusē spartieši to sagrāba un pārvērtā iedzīvotājus par heilotiem, kas bija kaut kas līdzīgs valsts vergiem. Mesēnieši ar boiotiešu palīdzību atguva savu patstāvību tikai 369. gadā.

⁴⁸ Lauva aicina lapsu ienākt savā alā, taču lapsa atsakās, jo ievērojusi, ka daudzu dzīvnieku pēdas ved uz alu, bet no turienes – neviens.

⁴⁹ *Trīssimt pletri zemes* – Viens kvadrātpletrs = 0,095 ha. *Erbija* – viens no Atikas dēmiem.

⁵⁰ *Leotihids II* – Spartas ķēniņš, kas 479. gadā komandēja apvienoto grieķu karafloti kaujā pie Mikales, kurā grieķi izcīnīja divkāršu uzvaru (uz jūras un sauszemes) pār persiešiem. *Arhidāms II* – Spartas ķēniņš, kas 431. un 428. gadā komandēja spartiešu karaspēku

Atikā. *Āgids* – Arhidāma II un Lampido dēls, Spartas ķēniņš, kas kopā ar Līsandru 405. gadā aplenca Atēnas.

⁵¹ *Gnóthi sautón* – sk. “Harmids”, 27. piez.

⁵² Sk. 103 A un 2. piez.

⁵³ Airētāju vecākais kuģa airētājiem uzdod airēšanas ritmu.

⁵⁴ Āpelts, 223. lpp., secina, ka pilsoņu draudzība ir domāšanas vienprātība par taisnību.

⁵⁵ *Pītojas* – Delfu.

⁵⁶ Kitaristi var spēlēt arī uz kitarai līdzīgiem instrumentiem, piemēram, uz liras.

⁵⁷ Āpelts, 224. lpp., spriež, ka šajā sevis pazišanas un saprātības (*sōphrosýnē*) identificēšanā Sokrats, šķiet, seko tautā izplatītajam uzskatam un norāda uz “Tīmajū”, 72 A, kur teikts: “Jau izsenis pamatoti apgalvo, ka tikai saprātīgais cilvēks spējīgs uz sevis pazišanu un savu pienākumu pildīšanu.”

⁵⁸ *Par to, kas viņam piederīgs* – par savu ķermeni (sal. iepriekšējo Sokrata repliku).

⁵⁹ Protams, tikumiski.

⁶⁰ *Vienu vienīgo un milēto Sokratu* – Sokrats imitē Homēra izteiksmi. “Odisejā”, II, 365, Odiseja vecā aukle Eurikleja Tēlemahu, kas grib doties pasaulē meklēt tēvu, uzrunā kā “vienīgo milēto”.

⁶¹ Sk. 59. piez.

⁶² Vēl viena Homēra reminiscence: par “augstsirdīgā Erehteja tautu” atēnieši dēvēti “Īliadā”, II, 547. *Erehtejs* – mītisks no zemes dzimis Atēnu ķēniņš.

⁶³ Piemēram, spogulis, ūdens virsma, priekšmetu pulētas virsmas.

⁶⁴ Sal. 131 B.

⁶⁵ *Neierobežotu varu* – burt.: tirāniju. Sal. 135 A.

⁶⁶ Sal. “Dzīres”, 216 B, kur Alkibiads atzīstas, ka Sokrats ir vienīgais cilvēks, kā priekšā viņš izjūt kaunu.

⁶⁷ Uzskata, ka pieaugušais stārķis gādā par saviem vecākiem.

⁶⁸ Šajos Sokrata vārdos var sadzirdēt viņa un Alkibiada likteņa paredzējumu Trimdinieks Alkibiads pēc spartiešu pamudinājuma 404. gadā tika noslepkavots Persijā, bet Sokratu atēnieši 399. gadā sodīja ar nāvi.

HUPIJS MAZĀKAIS

¹ “Īliadas” pirmā vārsmā:

Dziedi man, dieve, par Pēleja dēla Ahilleja dusmām.

“Odisejas” sākums:

Dziedi man, mūza, par manīgo vīru, kas ilgi jo ilgi
Maldijies apkārt..

A. Ģiezena atdzejojātās “Odisejas” pirmajā vārsnā “manīgo” ir mans precizējums. A. Ģiezenam tā vietā ir oriģinālam *polytropa* mazāk atbilstošais “rūdīto”.

² Kopš 5. gs. vidus Olimpisko spēļu laikā cēla priekšā arī intelektuālus priekšnesumus – dzejnieku darbu, pirmām kārtām Homēra eposu recitējumus un priekšlasījumus par dažādiem tematiem. *Ēlida* – pilsēta Ēlidas novadā, kurā atradās arī Olimpija.

³ *Nestors* – Pīlas ķēniņš, vecākais (viņš valda jau pār trešo paaudzi), gudrākais un daiļrunīgākais Trojas kara dalībnieks.

⁴ “*Lūgšanas*” ir tradicionālais nosaukums “Īliadas” IX grāmatas posmam, kurā pastāstīts par to, kā Odisejs, Ajants un Foiniks ierodas pie Ahilleja, lai, Agamemnona vārdā apsolut bagātīgas dāvanas, viņu pierunātu atsākt līdzdalību cīņās. Ahillejs, dziļi aizvainots par to, ka Agamemmons, apvienotā grieķu karaspēka virspavēlnieks, viņam varmācīgi atņēmis Brīsēidu, viņa mīļāko, pārstāja piedalīties cīņās, un grieķi bez viņa pieredzēja nemītīgas sakāves.

⁵ “Īliada”, IX, 308–314. A. Ģiezena atdzejojums ar maniem precizējumiem 312. un 313. vārsnā.

⁶ Jaunplatonīķis Prokls (411–485) atzīmē, ka Hippijs stāstījis par savu nodarbošanos ar ģometriju. Viņš citastarp risinājis apla kvadrātūras problēmu.

⁷ Ar *skrāpi* attīrīja ādu no eļļas. *Eļļas pudelīti* bieži nēsāja pie jostas. Eļļu izmantoja, ieziežoties sporta nodarbībās (piemēram, cīkstoties) vai pēc mazgāšanās pirtī.

⁸ *Hitons* – vilnas vai linu apakštērps, kreklis bez piedurknēm.

⁹ *Ditirambis* – sākotnēji ar Dionīsa kultu saistītā kora lirikas žanra sacerējums.

¹⁰ Aristotelis pakļauj kritikai šo pierādījuma metodiku: “Tādējādi apgalvojums “Hippijā”, ka viens un tas pats cilvēks esot patiesīgs un melīgs, ir maldinošs. Proti, par meli šē tiek uzskatīts

cilvēks, kas *spēj* teikt nepatiesību, bet tas ir zinīgais un prātīgais. Turpat tiek arī apgalvots, ka brīvprātīgais sliktais esot labāks. Šo nepareizo tēzi šeit iegūst ar indukciju: kas klibo tīšām, ir labāks nekā tas, kas to dara netīšām. Taču ar klibošanu šeit tiek saprasta vienīgi tēlota klibošana, jo, ja klibojošais būtu brīvprātīgi klibs, tad viņš gan būtu sliktāks, kā tas arī ir tikumiskajā jomā” (“Metafizika”, 1025 a un sek.).

¹¹ “Īliada”, IX, 357–363.

¹² “Īliada”, I, 169–171.

¹³ “Īliada”, IX, 650–655.

¹⁴ *Tetida* – jūras dievība, jūras dieva Nēreja meita. Nērejam bija piecdesmit meitu – nērēidu, viena no kurām bija Tetida.

¹⁵ *Heirons* – Krona un Filiras – Okeana meitas dēls, vieds kentauris (puscilvēks – puszirgs), daudzu grieķu varoņu skolotājs.

¹⁶ Oriģinālā trūkst kontekstam atbilstošā “un nespējīgākā”.

¹⁷ Atkāpšanās: ja ir jāšaubās, vai tāds cilvēks varētu eksistēt, tad Sokrats pieļauj, ka arī viss viņa apgalvotais ir apšaubāms. To vēl spilgtāk apliecina sekojošais “arī es pats .. nevaru sev piekrist” un viss tālākais Sokrata noslēguma replikā sacītais.

SATURS

Tulkotāja priekšvārds

5

PLATONS

LĪSIDS

7

Kā dzimst draudzība

40

HARMIDS

43

Kas ir saprātība?

81

ALKIBIADS PIRMAIS

85

Atšķirīgie Alkibiadi

145

HIFIJS MAZĀKAIS

149

Sokrats un sofists mainītās lomās

170

Piezīmes

173

PLATON
DIALOGE
LYSIS
CHARMIDES
ALKIBIADES DER ERSTE
HIPPIAS DER KLEINERE

Übertragung ins Lettische,
Anmerkungen und Nachworte:
Ābrams Feldhūns

Verlag "Zinātne"
Riga 2006

PLATONS

DIALOGI

LĪSIDS

HARMIDS

ALKIBIADS PIRMAIS

HIPIJS MAZĀKAIS

Redaktore *I. Stašulāne*

Maketētāja *G. Kārklīņa*

Formāts 84×100/32. SIA Apgāds “Zinātne”,
Akadēmijas laukums 1, Rīga, LV-1050.

Reģistrāc. nr. 40003576967.

Iespiesta un iesieta a/s “Preses nams”,
Balasta dambis 3, Rīga, LV-1081.

www.zinatnesgramatas.lv

“Zinātnes” grāmatnīca Akadēmijas laukumā 1,
Rīgā (ZA augstceltnes 1. stāvā). Tālr. 7225767.

Pl 305   **Platons. Dialogi: Līsids, Harmids, Alkibiads pirmais, Hipijs mazākais / No sengrieķu val. tulk., piezīmes un pēcvārdus sarakst. Ā. Feldhūns. – Rīga: Zinātne, 2006. – 189 lpp.**

ISBN 9984-767-63-9

Šajā izdevumā iekļauti četri Platona dialogi – “Līsids”, “Harmids”, “Alkibiads pirmais” un “Hipijs mazākais”.

Dialogos “Līsids” un “Harmids” sastopam Sokratu jaunu cilvēku vidū, kur viņš, kā zināms, vienmēr juties īpaši labi.

“Līsids” veltīts draudzības tematam, taču nevis draudzības jēdziena definīcijai, bet problēmai, kādi cilvēki ar kādiem sadedzīgi draudzības līgšanai (piemēram, līdzīgi vai diametrāli atšķirīgi). Sokrata pētījuma līdzdalībnieki ir divi zēni, kurus viņš par tādiem izraudzījis, vērodams viņu skaisto draudzību, un pret kuriem izturas kā pret pilnvērtīgiem sarunpartneriem.

“Harmidā” diskusijas jautājums ir saprātība – viens no galvenajiem (līdzās taisnīgumam) Platona/Sokrata laika grieķu ētikas kodeksa jēdzieniem, kurš apzīmēja veselu intelektuālo un morālo īpašību kompleksu, kas, kā Platons izsakās “Valstī”, cilvēku padara stiprāku par sevi pašu.

Alkibiads, Sokrata sarunpartneris dialogā “Alkibiads pirmais”, ir atēniešu labāko aprindu valstsvīra karjeru iecerējušais, bet tai pilnīgi nesagatavots, mazizglītots jaunieša atspulgs. Šo Alkibiadu Sokrats pacietīgi un metodiski iepazīstina ar filozofijas un ētikas “pamatkursu” un aizved pie tikumiskās pilnveidošanās nepieciešamības atziņas.

Dialogā “Hipijs mazākais” redzam Sokratu un slaveno sofistu Hipiju tā kā mainītās lomās. Hipijs pārstāv vesela cilvēka saprāta viedokli, Sokrats – sev pavisam neraksturīgu paradoksālu, morāli destruktīvu pozīciju, ka cilvēks, kas izdara pārkāpumu tīšām, ir labāks par to, kas to dara netīšām. Hipijam diskusijā grūti noturēties pret Sokrata žilbinošo dialektiku.

Kad visbeidzot Sokrats atkāpdamies atzīst, ka viņš pats sev īsti netic, kļūst skaidrs, ka viņš vienkārši draiskojies, gribēdams pārmācīt iedomīgo sofistu.

UDK 821.14'02–3

Ls. 2.78

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0307006726

ISBN 9984-767-63-9

9 789984 767635

2007-3

L 59